

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛИСАК СЕРГІЙ ПЕТРОВИЧ

УДК: 351: 338.23

**ДИСЕРТАЦІЯ
МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ**

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

25 – Державне управління

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.П. Лисак

Науковий керівник
Євдокимов Віктор Валерійович,
доктор економічних наук, професор

Житомир – 2021

АНОТАЦІЯ

Лисак С.П. Механізми державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир, 2021.

Дисертація присвячена розв'язанню проблем формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Предметом дослідження є теоретичні, організаційні та методологічні положення формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Виявлено особливості тероризму як загрози національній безпеці, що визначає специфіку державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Ідентифіковано властивості тероризму в контексті форм його прояву, а саме як: 1) вид організованої злочинності суспільно-політичного характеру; 2) суспільно-політичне явище, що полягає у вирішенні через; 3) загроза національним та глобальній економікам; 4) результат соціальних, політичних, економічних та територіальних конфліктів. Відповідно до цього були визначені причини тероризму, які згруповані наступним чином: національні, політичні, релігійні, психологічні, соціальні та економічні. Встановлено, що причини визначають специфіку діяльності терористичних організацій, що в сфері чергу впливає на джерела їх фінансування. В цілому це дозволило виділити наступні ознаки тероризму як загрози національній

безпеці: реальна небезпека суспільному життю через небезпечні дії або їх погрози; публічний характер, що пов'язано із донесенням певного послання суспільству; створення страху, пригнічення, напруги в суспільстві через психологічний вплив; супроводжується людськими жертвами та суспільними збитками; супроводжується людськими жертвами та суспільними збитками. Зазначене характеризує тероризм як як загрозу національній безпеці в контексті наступних складових: національні інтереси, територіальна цілісність, економічна стабільність, соціальний консенсус, державний суверенітет. В контексті зазначеного встановлено, що запобігання та протидія тероризму є особливим об'єктом державного управління, що дозволяє мінімізувати терористичні виклики суспільству.

Запропоновано підходи до розуміння понять: тероризм (як суспільне явище, загроза національній безпеці); легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом (як процес (сукупність операцій щодо формування законного джерела отримання доходів, які отриманні в результаті недозволеної (злочинної) діяльності (виробництво та реалізація наркотиків, крадіжки, вимагання та інше) та / або через порушенням норм законної діяльності (махінації, корупція та інші), що передбачають сукупність фінансових та нефінансових операцій та залучення сторонніх осіб (конвертаційні центри)), діяльність (діяльність злочинних угруповань або суб'єктів господарювання , щодо здійснення операцій фінансового та нефінансового характеру, які дозволяють сформувати законне джерело доходів особи чи групи осіб, які отриманні в результаті недозволеної (злочинної) діяльності (виробництво та реалізація наркотиків, крадіжки, вимагання та інше) та / або через порушенням норм законної діяльності (махінації, корупція та інші)), загроза національній безпеці (суспільно небезпечна діяльність особи або

групи осіб, що пов'язана із фінансовими операціями злочинних угруповань або осіб, які отримали доходи злочинним шляхом, що призводить до ризику фінансування тероризму та іншої незаконної діяльності, підвищує рівень тінізації економіки та призводить до соціальної нерівності), джерело фінансування тероризму (процес результатом якого є формування фінансових ресурсів, що можуть виступати джерелом фінансування терористичних операцій), економічний злочин (вид економічного злочину, що полягає в сукупності заборонених фінансових та нефінансових операцій, які здійснюються особою або групою осіб для формування законного джерела доходів, які отриманні злочинним шляхом)) та фінансування тероризму (вид економічного злочину, який полягає в сукупності фінансових операцій щодо формування ресурсів терористичних організацій).

Обґрунтовано інноваційний підхід до формування класифікації тероризму з позиції формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Зокрема, було запропоновано наступні класифікаційні ознаки: 1. за територіальною ознакою тероризму, що вказує на властивості територіального поширення тероризму та діяльності терористичних організацій та їх членів, а відповідно до цього визначаються джерела фінансування терористичних актів, а також мотиви осіб, що фінансують або ж причетні до легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму; 2) за причинами тероризму, в основі яких лежить мотив створення та існування терористичних організацій й відповідно як їх членів так і їх прибічників, що можуть бути залучені до процесів формування ресурсів та фінансування терористичних актів; 3) за територією здійснення терористичних актів, адже кожна терористична організація застосує різній напрями здійснення терористичних актів, в залежності від цього визначається сукупність

необхідних ресурсів, а отже і їх фінансування; 4) за специфікою терористичних актів, визначає ресурсну складову підготовки, а також наявність відповідних людських ресурсів, в залежності від чого визначатиметься процес фінансування, форма фінансування та обсяги фінансових ресурсів, які необхідні терористичній організації; 5) за методами терористичний актів; 6) за наслідками тероризму.

Здійснена оцінка сучасного стану впливу тероризму на рівень національної безпеки інформаційною базою чого стали рейтинги країн світу за індексом тероризму, в результаті чого визначенні найбільш небезпечні країни та безпечні регіони світу, а також встановлено в Україні індекс тероризму знаходиться на високому рівні, оскільки його значення протягом досліджуваного періоду коливається в межах 6,05 - 7,20, що обумовлено антитерористичною операцією що зосереджена на Сході країни (входить до 20 країн світу з найвищим впливом тероризму).

В результаті проведеного дослідження було ідентифіковано особливості процесу фінансування тероризму як виду економічного злочину та загрози національній безпеці. Зокрема, було розроблено модель фінансування тероризму як об'єкт державного управління в сфері запобігання та протидії. Дана модель передбачає сукупність завдань державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності на основі встановлених складових фінансування тероризму. До складових процесу фінансуванням тероризму було віднесено: джерела фінансування (зовнішній (інституційні, особистісні) та внутрішні (легальні та нелегальні)); форми фінансування (потреба у ресурсах, форми фінансуванням та види ресурсів); канали фінансування (1. Грошові перекази через банківські та небанківські фінансові установи; 2. Фізичне переміщення готівкових коштів; 3. Небанківські системи грошових переказів; 4. Криптовалюта; 5. Соціальні мережі) та суб'єкти

терористичної організації. В цілому зазначене визначає критичні точки на, які повинні бути направлені механізми державного управління щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

На основі дослідження розвитку механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму в контексті міжнародної взаємодії нами були обґрунтовані напрями такої взаємодії, зокрема: 1) міжнародна співпраця між окремими країнами; 2) міжнародна співпраця з міжнародними організаціями; 3) співпраця із міжнародними поліцейськими організаціями. Були виявленні властивості різних форм взаємодії на основі чого запропоновано комплексний механізм державного управління міжнародною співпрацею в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Даний механізм передбачає ідентифікацію спеціальних властивостей форм взаємодії; визначення сфер якими відбувається взаємодія (правоохоронна, безпекова, соціальна, економічна); визначення ключових механізмів державного механізму, які передбачають наступні напрями розвитку (комплекс заходів із протидії фінансуванню тероризму; механізм моніторингу за фінансовими операціями; заходи із впровадження міжнародних стандартів ФАТФ; заходи щодо прозорості фінансових операцій). Зазначене дозволи розвинути наступні механізми державного управління: кримінально-правовий; інформаційно-комунікаційний; контрольно-моніторинговий. Їх ефективна реалізація дозволи утримати сукупність результатів, що полягають у наступному: підвищення рейтингу за методикою ФАТФ; підвищення рівня національної безпеки; зниження рівня злочинності; підвищення результативності заходів.

Ключові слова: тероризм, легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму, державне управління, механізми державного управління, правоохоронні органи.

ABSTRACT

Lysak S. P. Mechanisms of public administration in the sphere of prevention and counteraction to terrorist financing. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Public Administration on a Specialty 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration. – Zhytomyr Polytechnic State University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2020.

The thesis studies the issues concerning the creating and implementation of the public administration mechanisms in the field of prevention and counteraction to terrorist financing. The object of research is the process of formation and implementation of public administration mechanisms in the sphere of prevention and counteraction to terrorist financing.

The peculiarities of terrorism as a threat to national security, which determines the specifics of public administration in the field of prevention and counteraction to economic crime, have been established. The properties of terrorism were identified within the forms of its manifestation as: 1) type of organized socio-political crime; 2) socio-political phenomenon, which should be solved through; 3) threat to the national and global economy; 4) the result of social, political, economic and local conflicts. According to that the reasons of terrorism were identified and divided into such groups: national, political, religious, psychological, social and economic. The reasons determine the specifics of the terrorist organizations activities, which in turn affects the sources of their funding, have been established. In general, this allowed us to identify the following signs of terrorism as a threat to national security: the real danger to public life due to dangerous actions or their threats; public nature, which is associated with conveying a certain message to society; creation of striking fear, oppression, tension in society through psychological influence; accompanied by human sacrifice and social damage; accompanied by human casualties and social damage. The abovementioned things

characterize terrorism as a threat to national security in the context of the following components: national interests, territorial integrity, economic stability, social consensus, state sovereignty. In the context of this, it has been established that the prevention of terrorism is a special object of public administration, which allows to minimize the terrorist challenges to society.

Approaches to understanding the concepts are proposed: terrorism (as a social phenomenon, a threat to national security); legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing (a type of economic crime, which is a set of financial transactions for the formation of the resources of terrorist organizations).

The innovative approach to the classification of terrorism from the standpoint of the formation of public administration mechanisms in the field of prevention and combating economic crime is substantiated. In particular, the following classification features are proposed: 1. on the territorial basis of terrorism, which indicates the properties of the territorial spread of terrorism and the activities of terrorist organizations and their members, and accordingly determines the sources of terrorist acts, as well as the motives of those financing or involved to legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing; 2) for the reasons of terrorism, which are based on the motive for the creation and existence of terrorist organizations and, accordingly, both their members and their supporters, who may be involved in the processes of resource formation and financing of terrorist acts; 3) on the territory of terrorist acts, because each terrorist organization will apply different directions of terrorist acts, depending on this, the set of necessary resources is determined, and hence their financing; 4) according to the specifics of terrorist acts, determines the resource component of training, as well as the availability of appropriate human resources, depending on which will determine the funding process, form of funding and the amount of

financial resources needed by a terrorist organization; 5) by the methods of terrorist acts; 6) by terrorism consequences.

The current state of terrorism impact on the level of national security has been assessed, based on the ratings of the world's countries on the terrorism index, as a result of which the most dangerous countries and safe regions of the world have been identified. It is found out that the terrorism index in Ukraine is high, because its value during the studied period ranges from 6.05 to 7.20, due to the anti-terrorist operation concentrated in the east of the country (included in the list of 20 countries with the highest impact of terrorism). As a result of the study, the peculiarities of the process of terrorism financing as a type of economic crime and a threat to national security are identified. In particular, the model of terrorism financing as an object of public administration in the field of prevention and counteraction is developed. This model provides a set of tasks of public administration in the field of prevention and combating economic crime on the basis of established components of terrorist financing. The components of the process of terrorist financing include: sources of funding; forms of financing; financing channels and terrorist entities. In general, this identifies the critical points to which public administration mechanisms should be directed to prevent and combat terrorist financing.

Based on the study of the development of public administration mechanisms in the field of prevention and counteraction to terrorist financing in the context of international cooperation, the directions of such cooperation are substantiated, in particular: 1) international cooperation between individual countries; 2) international cooperation with international organizations; 3) cooperation with international police organizations. The properties of various forms of cooperation are identified, on the basis of which a complex mechanism of state management of international cooperation in the field of prevention and counteraction to terrorist financing is proposed. This mechanism involves the identification of special properties of interaction forms; identification of areas in which the interaction

takes place (law enforcement, security, social, economic); identification of key mechanisms of the state mechanism, which provide for the following areas of development (a set of measures to combat terrorist financing; a mechanism for monitoring financial transactions; measures to implement international FATF standards; measures for the transparency of financial transactions). The abovementioned allows to develop the following mechanisms of public administration: criminal law; information and communication; control and monitoring. Their effective implementation allows to keep the set of results, which are as follows: increasing the rating according to the FATF method; raising the level of national security; crime reduction; increasing the effectiveness of measures.

Key words: terrorism, legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing, public administration, public administration mechanisms, law enforcement agencies.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Лисак С.П. Державна політика в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: *монографія*. Житомир: ЖДТУ. 2020. 200 с. (заг. обсяг 12,4 д.а., особисто автору належить 5,3 д.а.: *розроблено сукупність механізмів державного управління і сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму*).

2. Lysak S., Shevchuk O., Harchenko O. Global index of terrorism in the context of ensuring state security: world trends and domestic features. *Socioworld Refereed & reviewed journal Social research & behavioral sciences*. 2020. Vol. 02. Issue 02. P. 110-125 (заг. обсяг 0,7 д.а., особисто автору належить 0,3 д.а.: *здійснено аналіз індексу тероризму з позиції ідентифікації симптомів проблеми державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму*).

3. Lysak S. Terrorism and terrorism financing as a threat to national and global security: public administration aspects. *Socioworld Refereed & reviewed journal Social research & behavioral sciences*. 2021. Vol. 03. Issue 03. P. 72-90 (0,7 д.а.).

4. Лисак С.П. Розвиток понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/> (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (1,33 д.а.).

5. Лисак С.П. Джерела, форми та канали фінансування тероризму: сучасні завдання державного управління щодо запобігання та протидії. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/> (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (1,03 д.а.).

6. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. *Центральноукраїнський науковий вісник*. 2020. Вип. 4(37). С. 9-25. (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (заг. обсяг 1,02 д.а, особисто автору належить 0,3 д.а.: *визначено місце фінансування тероризму в класифікації економічної злочинності*).

7. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 140-151. (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (заг. обсяг 1,03 д.а, особисто автору належить 0,15 д.а.: *обґрунтовано, що фінансування тероризму є економічним злочином та виступає загрозою національній безпеці*).

8. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Сутність економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 98-104. (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (заг. обсяг 1,0

д.а, особисто автору належить 0,3 д.а.: визначено зміст фінансування тероризму як економічного злочину, що є складовою теоретичних положень державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Грицишен Д.О., Лисак С.П. Економічна злочинність як загроза національній безпеці. *Місьцеве самоврядування в Україні: теорія та практика : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції* (з міжнародною участю), (м. Полтава, 08 грудня 2020 р.). Полтава : ПДАА. 2020. С.35-37 (заг. обсяг 0,3 д.а, особисто автору належить 0,1 д.а.: визначено властивості економічної злочинності в контексті її впливу на національну безпеку).

10. Грицишен Д.О. Лисак С.П., Опанасюк А.А. Сутність економічної злочинності як об'єкту державного управління в сфері забезпечення національної безпеки. *Science and education: problems, prospects and innovations. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Kyoto, Japan. 2020. PP. С. 244-250. (заг. обсяг 0,29 д.а., особисто автору належить 0,09 д.а.: визначено властивості фінансування тероризму як економічного злочину).

11. Грицишен Д.О., Лисак С.П., Опанасюк А.А. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління. *Science and Global Studies: Abstracts of scientific papers of V International Scientific Conference* (Prague, Czech Republic, December 30, 2020) / Financial And Economic Scientific Union, 2020. 72 p. С. 11-15. (заг. обсяг 0,18 д.а., особисто автору належить 0,06 д.а.: ідентифіковано місце фінансування тероризму в класифікації економічної злочинності).

12. Лисак С.П. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. *Постконфліктна економіка: державно-управлінські аспекти та еколого-економічні проблеми: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Житомир, 21-22 квітня 2017 року). Житомир: ЖДТУ, 2017. С. 127-130 (0,2 д. а.).

ЗМІСТ

ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1. Теоретичні положення державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму як економічному злочину	22
1.1. Тероризм та фінансування тероризму як загроза національній та глобальній безпеці: державно-управлінські аспекти	22
1.2. Розвиток понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму	42
1.3. Ідентифікація властивостей тероризму як загрози національній безпеці	60
Висновки до 1-го розділу	82
РОЗДІЛ 2. Сучасний стан та проблеми державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму	86
2.1. Оцінка національної безпеки країни за рейтингом індексу тероризму	86
2.2. Оцінка сучасного стану терористичних загроз та напрямів їх фінансування в Україні та світі	112
2.3. Джерела, форми та канали фінансування тероризму: сучасні завдання державного управління щодо запобігання та протидії	127
Висновки до 2-го розділу	150
РОЗДІЛ 3. Удосконалення механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму	153
3.1. Механізм міжнародної співпраці в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму	153
3.2. Удосконалення правового механізму фінансування а протидії фінансуванню тероризму	175
Висновки до 3-го розділу	191
Висновки	194
Список використаних джерел	199
Додатки	222

ВСТУП

Актуальність теми. Тероризм як найбільш небезпечне суспільне явище охоплює значний спектр сфер суспільного життя та є першочерговим питанням порядку денного міжнародного політичного простору, а відтак і важливою складовою державного управління. Від ефективності протидії тероризму залежить місце держави на міжнародній арені, довіра до неї з боку міжнародних партнерів, міжнародних інвесторів та власне внутрішніх стейкхолдерів. Відмінною рисою тероризму власне як процесу та виду протиправної діяльності є потреба у значних фінансових ресурсів задля існування терористичних організацій та реалізації терористичних актів. Протидія фінансуванню тероризму як джерела його ресурсного забезпечення - це основа захисту національних інтересів та безпеки не лише окремої держави, але й суспільства глобально. Зважаючи на загрозу національній безпеці, питання теорії, організації та методології державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму значно актуалізується в умовах військових дій та окупації державних територій, що мають місце в нашій країні упродовж останніх років. Зважаючи на відсутність комплексних досліджень зазначеного питання за усіма науковими спеціальностями в галузі науки державне управління, є потреба в обґрунтуванні теоретичних, методологічних та організаційних положень державного управління в досліджуваній сфері.

Теоретичні, методологічні та організаційні положення державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму розглядалися в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Д.І. Амінов,

В.Ф. Антипенко, Дж. Адамс, З. Андерсон, Р. Баррет Д. Байман, А. Бобот, С. Бойн, А. Борхгрейв, Д. Бранан, П. Бекет, Л. Буенкаміно, Р. Вакульчук, М. Вілданскі, Х. Вільямсон, Р. Ганаратни, З. Гбур, М. Грінберг, І. Гриджук, Д. Грицишен, А. Гукла, У. Гилмор, Г. Глущенк, В. Глушков, Ю. Горбунов, А. Девіс, Н. Джамваль, К. Джонсон, В. Ємельянов, В. Зеленецький, А. Захарі, В. Зубков, Т. Кермі, М. Кірєєв, С. Кісер, Л. Кохен, В. Комісаров, Т. Ковальчук, В. Крутов, М. Левіт, М. Лібскі, А. Лисенко, В. Лук'янов, В. Мальцев, Г.М. Міньковський, М. Маремонт, Г. Міллер, Л. Наполеоні, Л. Новікова, Б. Огга, Г.В. Овчинникова, Дж. Пробер, В. Петрищев, Н. Пассас, Д. Пчелкін, В. Розенау, В. Ревін, Е. Степанов, Є. Стрельцов, М. Семикін, Б. Хоффман, С. Хуфбауера, Я. Хаминский, О. Шамар та інші.

Враховуючи напрацювання та проблематику досліджень вищезазначених вчених, слід відмітити, що ряд проблем, які потребують ґрунтовного дослідження, залишились частково або повністю поза їх увагою. Необхідність комплексного дослідження питань розвитку формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму зумовлює актуальність обраної теми дослідження, постановку його мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету за темами: “Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів” (номер державної реєстрації 0120U103443); “Політика щодо біженців та внутрішньо переміщених осіб при загрозах національній безпеці та постконфліктному стані економіки” (номер державної реєстрації 0117U006473). У межах тем автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні та розробці механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Для досягнення мети в роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

– обґрунтувати особливості процесів запобігання та протидії фінансуванню тероризму як об'єкту державного управління;

– встановити напрями розвитку понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму;

– ідентифікувати властивості тероризму та фінансування тероризму через розробку класифікації даного явища як загрози національній безпеці;

- обґрунтувати симптоми проблеми державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму через оцінку сучасного стану індексу тероризму та особливостей фінансування тероризму в Україні та світі;

- охарактеризувати складові процесу фінансування тероризму з позиції встановлення завдань державного управління;

- розвинути механізми державного управління міжнародною співпрацею щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму;

- визначити напрями розвитку правового механізму державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційні та методологічні положення формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у державному управлінні. Для обґрунтування особливостей процесів запобігання та протидії фінансуванню тероризму як об'єкту державного управління були використані методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, групування та аналогії (п. 1.1). Методи узагальнення, аналізу та синтезу, групування та систематизації застосовані при встановленні напрямів розвитку понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму (п. 1.2) та класифікації тероризму (п. 1.3). Ідентифікація симптомів проблеми державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму через оцінку сучасного стану індексу тероризму (п. 2.1, 2.2) та особливостей його фінансування в Україні та світі (п. 2.3) здійснено шляхом застосування методів статистичного спостереження, аналізу та синтезу, групування та систематизації. Запропоновані напрями удосконалення механізмів державного управління міжнародною співпрацею (п. 3.1) та правового регулювання запобігання та протидії фінансуванню тероризму (п. 3.2) сформовано в результаті використання методів узагальнення, аналізу та синтезу, групування, абстрагування та аналогії систематизації, індукції та дедукції.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографічні праці, дисертації, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем розвитку теорії і методології формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи (нормативні документи України та інших країн щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму); офіційні дані ООН, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки

України, Національної поліції, міжнародних урядових та неурядових організацій, у тому числі міжнародні рейтинги; довідкові та інформаційні видання професійних міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теоретичних, організаційних та методологічних положень формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

удосконалено:

- теоретичні положення державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму шляхом розробки інформаційної моделі, яка враховує: ідентифіковані причини тероризму (національні, політичні, релігійні, психологічні, соціальні, економічні); властивості суб'єктів тероризму (терористичні організації, учасники терористичних організацій, учасники терористичних актів, суб'єкти фінансування тероризму, інші суб'єкти); ознаки тероризму; напрями загроз фінансування тероризму;

- класифікацію тероризму для цілей державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму за наступними ознаками: 1) за територіальною ознакою тероризму; 2) за причинами тероризму; 3) за територією здійснення терористичних актів; 4) за специфікою терористичних актів; 5) за методами терористичних актів; 6) за наслідками тероризму. Це дозволило виявити властивості фінансування тероризму в контексті джерел, форм та каналів;

- порядок формування завдань державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму в контексті ідентифікованих джерел (зовнішні (інституційні, особистісні), внутрішні

(легальні, нелегальні)), форм та каналів фінансування тероризму, за кожним із яких визначено сукупність завдань;

- механізм державного управління міжнародною співпрацею в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму, що полягає в наступному:

1) запропоновано комплексну структуру державного управління в досліджуваній сфері, що передбачає ідентифіковані форми міжнародної співпраці, види державно-управлінських рішень, сфери та механізми їх реалізації; 2) напрями розвитку контрольного-моніторингового, інформаційно-комунікаційного та кримінально-правового механізмів;

- правовий механізм державного управління на основі:

1) встановлення сучасних кримінально-правових та кримінологічних складових запобігання та протидії фінансуванню тероризму; 2) систематизації міжнародних нормативно-правових актів як джерел національної законодавчої новели – Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; 3) визначення, як пріоритетних, для застосування у сфері державного управління, напрямів та невідкладних превентивних заходів кримінально-правового характеру щодо блокування (локалізації) основних джерел фінансування діяльності терористичних груп чи терористичних організацій.

дістало подальший розвиток:

- понятійно-категоріальний апарат через визначення багатовекторного розуміння тероризму (як суспільне явище, як загроза національній безпеці), легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом (як процес, як діяльність, як загроза національній безпеці, як джерело фінансування тероризму, як економічний злочин); фінансування тероризму (як вид

економічного злочину, який полягає в сукупності фінансових операцій щодо формування ресурсів терористичних організацій);

- ідентифікація симптомів проблеми державного управління в сфері забезпечення та протидії фінансуванню тероризму на основі оцінки сучасного стану впливу тероризму на рівень національної безпеки, в результаті використання рейтингів країн світу за індексом тероризму як інформаційної бази, що в свою чергу дозволило визначити найбільш небезпечні країни та безпечні регіони світу, а також оцінити стан України за індексом тероризму - країна знаходиться на високому рівні, оскільки його значення протягом досліджуваного періоду коливається в межах 6,05 - 7,20, що обумовлено антитерористичною операцією, що зосереджена на Сході країни (входить до 20 країн світу з найвищим впливом тероризму).

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що полягають у розробці та удосконаленні механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму можуть бути використані суб'єктами державного управління різних рівнів, правоохоронними органами, контролюючими органами; бути основою теоретичних та емпіричних досліджень; використовуватися для модернізації підходів з підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування.

Основні теоретичні, методологічні та організаційні положення дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами державного управління, правоохоронними, контролюючими органами та закладами вищої освіти, зокрема: Управління Служби безпеки України в Житомирській області (довідка №57/888 від 22.01.21 р.); Рахункова Палата України (довідка № 001/10-61/1 від 11.01.2021 р.); Пропозиції з удосконалення навчальних дисциплін «Основи публічного управління», «Державне управління», «Аналіз політики», «Дослідження політики» впроваджені у навчальний процес при підготовці

фахівців за рівнями бакалавр та магістр за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» денної та заочної форми навчання в Державному університеті «Житомирська політехніка» (довідка № 44-21.00/2540 від 30.12.20 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає в удосконаленні механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 3 міжнародних та всеукраїнських наукових, науково-методичних, науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [9-12].

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом 20,18 друк. арк. (особисто автору належить – 9,86), з яких: 1 монографія; 2 статті в зарубіжних виданнях; 5 у виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз, 4 тези доповідей та матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 172 сторінках друкованого тексту. Робота містить 10 таблиць на 9 сторінках, 28 рисунків на 19 сторінках, 2 додатки на 4 сторінках. Список використаних джерел нараховує 189 найменувань і розміщений на 12 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ ЯК ЕКОНОМІЧНОМУ ЗЛОЧИНУ

1.1. Тероризм та фінансування тероризму як загроза національній та глобальній безпеці: державно-управлінські аспекти

Тероризм, будучи найбільш небезпечним суспільним явищем, охоплює більшість сфер суспільного життя та стоїть під першим номером порядку денного міжнародного політичного простору та важливою складовою державного управління. Протидія тероризму - це основа забезпечення національних інтересів та безпеки не лише окремої держави, але й глобальної безпеки. «Рівень терористичної загрози у світі нині досить високий. Від неї потерпають як країни, де тривають збройні конфлікти (передусім на Близькому Сході та в Африці), так і країни Заходу, що до останнього часу вважалися цілком безпечними з огляду на розвинену систему правоохоронних органів і спецслужб. Протидіяти цій загрозі стає дедалі важче. Міжнародний тероризм – це явище, що не має географічних кордонів і не лише становить небезпеку для окремих країн, а й ставить під сумнів стійкість міжнародного правопорядку та спроможність протистояти викликам з боку міжнародних терористичних організацій і квазідержавних утворень, які претендують на самостійну роль у системі міжнародних відносин» [169, с. 5]. Відповідно Україна не

може бути осторонь питань протидії тероризму, що підряджено сукупністю заходів та ратифікацією сукупності міжнародних договорів.

Теоретичні положення державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму мало розглядалися в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, саме тому інформаційним підґрунтям дослідження стали праця юридичного, економічного, соціального та політичного напрямів: Д.І. Аминов, В.Ф. Антипенко, Дж. Адамса, З. Андерсона, Р. Барретт, Д. Баймана, А. Бобота, С. Бойна, А. Борхгрейва, Д. Бранан, П. Бекета, Л. Буенкаміно, Р. Вакульчук, М. Вілданскі, Х. Вільямсона, Р. Ганаратни, М. Грінберга, А. Гукла, У.С. Гилмор, Г.Г. Глущенко, В.О. Глушков, Ю. Горбунов, А. Девіс, Н. Джамваль, К. Джонсон, В. П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, А. Захарі, В. Зубков, Т. Кермі, М.П. Кіреєв, С. Кісера, Л. Кохена, В.С. Комісаров, Т.Т. Ковальчука, В.В. Крутов, М. Левіта, М. Лібскі, А.М. Лисенко, В.С. Лук'янова, В.В. Мальцев, Г.М. Міньковський, Т. Мельник, М. Маремонта, Г. Міллера, Л. Наполеоні, Л.В. Новікова, Б. Огга, Г.В. Овчинникова, Дж. Пробера, В. Петрищев, Н. Пассас, Д. Пчелкин, В. Розенау, В.П. Ревін, Е. Степанова, Є.Л. Стрельцов, М.В. Семикін, Б. Хоффмана, С. Хуфбауера, Я. Хаминский, О.В. Шамара, Л.Л. Наполеоні та інші. Вчені здійснили вагомий внесок в розробку теоретичних положень запобігання та протидії фінансуванню тероризму, проте поза увагою залишилися питання державного управління системами моніторингу, контролю, виявлення, запобігання та протидії фінансуванню тероризму та ідентифікація зазначеного категорії як об'єкта державного управління.

Від ефективності протидії тероризму залежить місце держави на міжнародній арені, довіра до неї з боку міжнародних партнерів, міжнародних інвесторів та власне внутрішніх стейкхолдерів. Проте

тероризм власне як процес та вид протиправної діяльності потребує значних фінансових ресурсів для існування терористичних організацій та реалізації терористичних актів. Це означає, що фінансування тероризму є особливо важливою складовою даного суспільного явища, а тому важливе значення щодо протидії тероризму лягає на процеси запобігання та протидії фінансуванню тероризму як виду економічного злочину. Юридичні, економічні та політичні науки мають вагомні результати щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Проте з точки зору державного управління даний вид суспільного небезпечного явища досліджений недостатньою мірою, а зважаючи на загрозу національній безпеці питання теорії, організації та методології державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму значно актуалізується в умовах військових дій та окупації державних територій, що мають місце останні роки. Зважаючи на відсутність комплексних досліджень зазначеного питання за усіма науковими спеціальностями в галузі науки державне управління, є потреба в обґрунтуванні теоретичного підґрунтя державного управління в досліджуваній сфері.

«Термін “тероризм” походить від латинського “terrogo”, що означає “страх, жах”. Саме ж явище тероризму відоме людству з давніх-давен і першими, хто почав злочинну діяльність в такому руслі було терористичне угруповання – секта секарійів, яка діяла в Палестині в 66-73 рр. н.е. Важливим аспектом секарійської тактики було вчинення злочинної дії саме в епіцентрі “давки”, яку вони визначали як “темрява натовпу”, де неможливо було з’ясувати, хто ж реалізував злочинний замисел» [145].

Вітчизняний дослідник проблем тероризму Мокляк В.В. [154] в своїй праці наводить аналіз поняття тероризму, що був проведений американськими вченими Алекс Шмідт та Альберт Джонгмен [2, с. 5-6].

- використання насильства або сили (83,5 %);
- політична вмотивованість (65 %);
- створення обстановки страху та жаху (51 %);
- загроза (47 %);
- розрахований на психологічний ефект або передбачувану реакцію (41,5%);
- використання насильства стосовно одних осіб (невинних жертв) або майна з метою примусу до певної поведінки інших осіб (суб'єктів впливу) (37,5 %);
- цілеспрямована, спланована, систематична, організована діяльність (32%);
- бойовий метод, стратегія, тактика (30,5 %);
- з порушенням прийнятих правил, без гуманітарних обмежень (30 %);
- примус, вимагання» (28 %);
- публічний характер (21,5 %);
- свавілля; безособовий, випадковий, нерозбірливий характер (21 %);
- цивільні особи, мирні суб'єкти як жертви (17,5 %);
- залякування» (17 %);
- невинність жертв (15,5 %);
- група, рух, організація як злочинець (14 %);
- символічний аспект, демонстрація іншим (13,5 %);
- непередбаченість, несподіваність виникнення насильства (9 %);
- підпільний, прихований характер (9 %).

Значна кількість підходів до сутності тероризму обумовлена рядом причини:

- по-перше, тероризм, терористична діяльність мають в своїй основі сукупність різносторонніх причин, що в свою чергу обумовлює мету

такого виду суспільно небезпечної діяльності, а відповідно підходи до змісту поняття та властивостей;

- по-друге, сучасна практика тероризму напрацювала різні способи здійснення терористичних актів та функціонування терористичних організацій, що в свою чергу впливає на його властивості як поняття наукового пошуку;

- по-третє, тероризм в своїй основі має різні мотиви, які можуть бути соціальними, релігійними, економічними політичними та іншими, що визначає змістовне наповнення тероризму як соціального явища, суспільного-політичного явища, загрози національним інтересами, економічної загрози та інше;

- по-четверте, власне кожен підхід до сутності в своїй основі може мати суб'єктивне значення, а саме положення, які в основу дослідження були закладені вченим. Так, тероризм знаходиться в межах наукових інтересів представників різних суспільних наук, зокрема: економіки, філософії, права, соціології, психології, політології, безпекології та власне державного управління. Відповідно кожне дослідження має свою мету, предмет та об'єкт, відповідно до яких визначають сукупність наукових методів, що будуть використані.

«Тероризм – явище, що постійно супроводжує людство, належить до найнебезпечніших і складно прогнозованих явищ сучасності, які набувають дедалі більшого розмаїття форм і загрозливих масштабів. Терористичні акти спричиняють масову кількість людських жертв, сильний психологічний тиск на більшість людей, тягнуть за собою ворожнечу між державами, провокують війни, недовіру й ненависть між соціальними і національними групами. Події, що відбуваються останнім часом у сучасному світі, свідчать про доволі загрозливу, швидко прогресуючу модифікацію цього небезпечного діяння. Політичні,

релігійні, етнічні та кримінальні угруповання майже щоденно вчиняють терористичні акти або злочини терористичного характеру, про які постійно повідомляють ЗМІ. Забезпечення національної безпеки є одним із основних обов'язків державної влади. А тому, встановивши причини виникнення та поширення тероризму, держава визначає напрями профілактики та боротьби із цим загальнонебезпечним явищем, що створює безпосередню загрозу національній безпеці та встановленому правопорядку» [176, с. 460]. В сучасному світі тероризм став загрозою не лише для локальних територій чи окремих держав, а в умовах глобалізації, стає загрозою світовому економічному та політичному порядку. «Загроза, яку становить у нинішньому інтегрованому світі міжнародний тероризм для будь-якої країни, включно з Україною, виходить поза межі державних кордонів і набуває міжнародного характеру. Дослідження національної безпеки України тісно пов'язані з розвитком глобалізаційних та інтеграційних міжнародних процесів, визначенням загроз глобального характеру» [62, с. 60].

Це обумовлено тим, що терористичні акти мають значний вплив на такі сфери економічного розвитку як промисловість, туризм, транспортна інфраструктура, страхування та інше. Крім того, важливе значення тероризм має на інвестиційну привабливість країни та функціонування ринків фінансових послуг та цінних паперів. Особливо гостро питання тероризму стоїть в умовах потреби забезпечення безпеки як населення в цілому так і окремою людини зокрема. Так, в результаті терористичних загроз посилюється фактор невизначеності в економіці та політиці, що в результаті призводить до зниження продуктивності та ефективності соціального економічного розвитку суспільства.

Відповідно до даних Державна служба фінансового моніторингу України: «тероризм досі є значною загрозою, про що свідчать нещодавні

теракти в багатьох країнах світу. Боротьбу з тероризмом визначено одним із пріоритетних напрямів діяльності ООН. Особливу увагу звертають на виявлення та ефективне блокування каналів фінансування тероризму. Подібну до ООН позицію щодо протидії тероризму висловив ФАТФ за результатами пленарного засідання, яке відбулось у червні 2017 року в м. Валенсія (Іспанія, 21 – 23 червня), підкреслено пріоритетність питання боротьби з фінансуванням тероризму. Важливість боротьби з тероризмом підкреслили лідери G20 під час саміту у липні 2017 року. У своїй заяві вони закликали країни ліквідувати усі альтернативні джерела фінансування тероризму, а також розірвати взаємозв'язок між організованою злочинністю та терористичними організаціями. Проблема сепаратизму у світі є однією із найбільш складних, оскільки безпосередньо пов'язана із зміною кордонів існуючих і утворенням нових держав, та станом на сьогодні, - не існує універсальних підходів щодо її вирішення ... Для України є актуальним оновлення методів виявлення та протидії фінансуванню тероризму. Антитерористична операція, що триває на території ОРДЛО спонукає для активізації заходів щодо боротьби з фінансуванням тероризму та сепаратизму» [170,с. 7-8].

Важливе значення в реалізації таких засобів покладається на систему державного управління, що забезпечує виконання державою функції безпеки суспільства. Саме через систему державного правління є можливість повною мірою забезпечити усю сукупність та комплексність інструментів запобігання та протидії фінансуванню тероризму як загрози національній безпеці, виду економічного злочину та суспільно-небезпечного явища.

В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, що підготовлено в 2017 р., визначено наступні симптоми

проблеми запобігання та протидії фінансуванню тероризму, що пов'язані наступними наслідками:

«1. Невпинно розширюється географія тероризму: у 2013 р. терористичних атак зазнали 88 країн, у 2014 р. (найгіршому у цьому сенсі) – теракти сталися вже у 95 країнах світу, а у 2015 р. – у 941. За результатами спільних досліджень Інституту економіки та миру і Університету штату Меріленд (обидва – США), у 2016 р. було оприлюднено черговий Глобальний індекс тероризму (GTI), який вимірює рівень терористичної активності у країні за кількістю інцидентів, загиблих та постраждалих і рівнем матеріальних збитків. Відповідно до нього у 2015 р. тільки 34 країни світу не зазнали впливу цього явища на своє соціальне та економічне життя, у т.ч.: Ангола, В'єтнам, Куба, Литва, Латвія, Монголія, Оман, Панама, Польща, Північна Корея, Румунія, Словаччина, Словенія, Сінгапур, Уругвай та ін.;

2. Збільшується кількість жертв терористичних актів. За даними Глобального індексу тероризму, у світі за період з 2000 р. до 2015 р. внаслідок вчинення понад 70 тис. терористичних актів загинуло понад 170 тис. осіб. При цьому майже щороку спостерігається тенденція до збільшення цих показників: у 2000 р. у терактах загинуло 3329 осіб, а в 2014 р. – уже 32658 осіб (у 2015 р. – 29376 осіб);

3. Відповідна злочинна діяльність та боротьба з нею спричиняють значні фінансові втрати та перерозподіл ресурсів держави. Найбільший обсяг матеріальних збитків по всіх країнах від терористичних актів було зафіксовано у 2014 р. – понад 105,4 млрд дол. США (у 2015 р. вони становили 89,6 млрд дол. США, а у 2000 р. – близько 5,3 млрд дол. США). Також це явище створює додаткові ризики для міжнародного бізнесу, туризму та транспортних перевезень. Річні витрати держав G20 на захист від тероризму в 2014 р. оцінювалися у 117 млрд дол. США;

4. Крім чисельних людських жертв та руйнувань, діяльність терористичних організацій призводить до зростання відчуття незахищеності та невпевненості серед населення. виправити ситуацію можливо шляхом демонстрації державою результатів боротьби з тероризмом та ведення відповідної роз'яснювальної роботи з населенням. Це потребує від національних урядів пошуку оптимальних та ефективних шляхів протидії тероризму, розширення повноважень спеціальних служб та правоохоронних органів, збільшення відповідних бюджетних витрат. При цьому принциповим питанням у демократичних країнах стає досягнення оптимального балансу між вимушеною необхідністю правоохоронних органів порушувати приватність громадян та їх обов'язком дотримуватись прав людини;

5. Варто зазначити, що внаслідок вжитих антитерористичних та інших заходів на міжнародному, регіональному та внутрішньодержавному рівнях активність деяких терористичних організацій суттєво знизилась;

6. Розвиток тероризму посилює вплив на політичні процеси. У сучасному світі певні організації, збройні формування, окремі громадяни використовують терористичну діяльність як тактику для досягнення різних цілей політичного, ідеологічного та іншого характеру. Окремі держави використовують гасло «боротьби з тероризмом», а деякі виступають спонсорами тероризму в інших країнах для досягнення власних геополітичних, регіональних та внутрішньодержавних цілей;

7. Серед останніх тенденцій можна виокремити прагнення до використання терористичними організаціями нових технологій та розширення активності в кіберпросторі;

8. Ще одна широка сфера активності міжнародних терористичних організацій – це міграційні процеси. Пошук прихильників серед мігрантів, вербування найманців з числа безробітної молоді, залучення жінок і дітей продовжує відігравати важливу роль у діяльності зазначених організацій.

9. На наш погляд, більш загрозовою виглядає тенденція щодо залучення до терористичної діяльності безпосередньо громадян країн, які є об'єктами терористичних нападів

10. Удосконалюються методи фінансування тероризму

11. За оцінками міжнародних організацій, національних урядів, спецслужб, неурядових організацій та незалежних фахівців наразі найбільшу терористичну загрозу у світі становлять ісламістські або джихадистські організації та групи. Більшість терористичних актів пов'язано саме з активністю таких угруповань» [169, с. 5].

Зазначене обумовлює підвищену увагу до проблеми тероризму з боку вчених, політиків, економістів, юристів усього світу, адже в умовах глобалізації тероризм стає загрозою не лише для економіки окремих країн, але й для глобальної економіки в цілому; а також, що особливо важливе для існування окремих народів та національностей та територіальної цілісності держав. Дане питання актуалізувалося для України в 2014 р., у формі сепаратизму на Сході держави.

Особливість державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму полягає в тому, що глобалізаційні процеси та демократизація суспільства обумовила делегацію окремих сфері суспільного життя транснаціональним корпораціям, що сьогодні чинять вплив не політику окремих держав з одного боку, а також є суб'єктами майже безперепонного руху капіталів, економічних та людських ресурсів. В результаті такого делегування та зростання ролі транснаціональних корпорацій збільшується ризик розширення можливостей та вплив злочинних угруповань окремі з яких проводять терористичну діяльність. Це в свою чергу може призвести до того, що терористичні організації можуть володіти значними економічними, людськими та природними ресурсами, для здійснення свої діяльності, а саме терористичних актів та розробку і виробництво зброї масового враження.

В контексті розвитку теорії та методології державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму пропонуємо його визначати з наступних позицій:

- *вид організованої злочинності суспільно-політичного характеру.*

«Тероризм як суспільно-політичне явище також набуває все більш глобальний характер. Якщо до 90-х років 20 століття цілі тероризму полягали переважно в рішенні локальних питань, наприклад, в чиненні тиску на західні країни з метою виведення військових сил з території ісламської держави, то зараз терористи прагнуть до політичного впливу, популярності, поширенню ідеології, а в останнє десятиліття тероризм все більше стає схожий на організовану злочинність, ставить перед собою економічні цілі у вигляді прибутку від здійснення терористичних актів. Терористичні організації фактично перетворилися у великі міжнародні корпорації з розвиненою структурою і високою конспіративною підготовкою, мають свої мережі в багатьох країнах світу і користуються серйозною державною і приватною фінансовою підтримкою» [187]. Це означає, що терористичні організації в сучасних умовах володіють значними фінансовими ресурсами. Доречі фінансовий стан окремих терористів став об'єктом дослідження економіста А. Крюгер, який «дає статистичний аналіз економічного становища відомих терористів, починаючи від мінімальної заробітної платні й до фінансового становища на момент створення теракту, а також їх соціального стану, походження і освіти. Він доходить висновку, що інформаційна політика та суспільний розвиток деяких країн можуть сприяти залученню у найближчі часи значної кількості потенційних терористів і закликає громадськість звернути увагу на висвітлення актів терору у засобах масової інформації та до залучення молоді до тероризму через Інтернет» [121]. Особливості фінансового стану Ісламської Держави представлено в табл. 1.1;

Таблиця 1.1

Джерела та орієнтовні розміри доходів Ісламської держави

<i>Джерела фінансування</i>	<i>Щорічний прибуток, млн. дол США</i>
Продаж нафти	309-600
Оподаткування і незаконна торгівля	22-55
Викрадення людей задля отримання викупу	20
Державні збори, штрафи та податки	1000
Податок на незаконному обіг наркотиків (з Афганістану)	1000
Загальний річний дохід	2350-2680

Джерело: [22]

- як суспільно-політичне явище, що полягає у вирішенні через терористичні акти ряду суспільних та політичних конфліктів, які на початку мали локальний характер, проте із розвитком глобалізації стали світовою проблемою. Варто зауважити, що історія тероризму як суспільно-політичного явища з'явилася не в XX чи XXI століттях, адже перші терористичні акти відбулися у XIX столітті. Зокрема перший терористичним актом міжнародного значення вважається замах на російського імператора Олександра II, що стався у 1881 р. Крім того, у 1894 р. був вбитий французький президент Марі Франсуа Саді Карно, італійським анархістом. У 1898 р. було в розплаті терористичного акту загинув прем'єр-міністр Іспанії Антоніо Кановаса, а в 1900 р. король Італії Умберто I. Першою політичною жертвою тероризму в Сполучених Штатах Америки став Вільям Мак-Кінлі, якого було вбито у 1900 р. Це вказує на те, що тероризм зародився як суспільно-політичне явище, та спочатку має локальний характер, в умовах сьогодення становить глобальну суспільно-політичну проблему.

- загроза національним та глобальній економікам. Економічні системи як держави так і світу є досить мінливими до соціальних, політичних, територіальних та правових проблем в суспільстві. Будь-який терористичний акт чинить вплив на економічні відносини та можливість їх відновлення в майбутньому. «В результаті терористичних актів посилюється фактор

невизначеності в економіці, знижується продуктивність праці і рівень зайнятості, виникають коливання фондового ринку. Терористичні акти, особливо в випадку застосування ядерної або біологічної зброї, здатні спровокувати глобальну економічну кризу» [187];

- як результат соціальних, політичних, економічних та територіальних конфліктів. Сукмановська Л.В. зазначає, що «географія сучасного тероризму, на жаль, має тенденцію до постійного розширення. Однією з причин цього стають соціальні суперечності та конфлікти, обумовлені майновим і соціальним розшаруванням. Відтак стає цілком очевидним, що носіями деструктивної правосвідомості найчастіше стають люди, незадоволені своїм соціально-економічним становищем, а тому вони і є більше схильними до протиправної поведінки» [176]. Неклеса А.І. вважає, що «ми живемо в епоху переходу від існуючої глобальної системи суспільного устрою – капіталістичної світової економіки – до іншої або інших глобальних систем. Нема сумніву, однак, що перехідний період буде винятково важким для тих, хто живе в цей час. Це буде період загострення та посилення безпорядків, що супроводжуватимуться, на думку багатьох, руйнуванням звичаєвих цінностей» [155, с. 35]. Так, зміни в соціально-економічному розвитку призводять до того, що чийсь інтереси можуть бути задоволені повністю, а чийсь незадоволені зовсім або ж не повною мірою, і в залежності від характеру таких інтересів, а саме політичний, соціальний, економічний, територіальний, виникатимуть передумови терористичних загроз.

Відповідно кожен напрям вивчення тероризму визначається його причинами та передумовами. В науковій літературі питання причин тероризму в сучасних умовах розглядаються в різних позиціях. Так, Антипенко В.Ф. вважає причиною тероризму конфліктогенність економічних суперечностей, які в свою сергу пропонує визначати наступним чином:

- по-перше, вони породжують протестні настрої і відповідні найрізноманітніші наміри,

- по-друге, конфліктне, нестабільне середовище саме по собі є умовою, що сприяє багаторазовому зростанню прибутків для великого транснаціонального капіталу, і особливо для зазначених форм квазіекономіки;

- по-третє, створення обстановки нестабільності та конфліктності в регіонах використовується з метою обґрунтування економічної і політичної неспроможності національних режимів» [30].

Мокляк В.В. [154] визначає причини через мету терористичної діяльності, зокрема:

- зміна державного устрою, прихід до влади певних політичних сил;
- відділення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або переходу до складу іншої держави, чи набуття статусу дуже широкої автономії;
- повалення світських режимів в ісламських країнах;
- припинення військових дій;
- звільнення певної категорії осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі тощо;

Вітчизняна дослідниця Л.М. Сукмановська пропонує виділяти суб'єктивні та об'єктивні причини (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Причини виникнення тероризму за Л.М. Сукмановською

Причина	Приклад
<i>1</i>	<i>2</i>
Об'єктивні причини	
нерозв'язаність соціальних, національних чи релігійних проблем, що мають для конкретної соціальної, національної, релігійної чи іншої групи суттєве значення, пов'язане з її самооцінкою і самосприйняттям, традиціями та звичаями	конфлікт у Нагорному Карабаху між вірменами й азербайджанцями у 80–90-х роках ХХ століття в СРСР
війна або військовий конфлікт, у межах якого терористичні акти стають частиною воєнних дій	Чеченська війна в Російській Федерації

Продовження табл. 1.2

1	2
наявність країн чи соціальних, національних, релігійних чи інших груп, що відрізняються від своїх близьких і далеких сусідів високим рівнем матеріального добробуту й культури і через свою політичну, економічну та військову могутність або інші можливості диктують свою волю іншим країнам чи соціальним групам	відносини США з деякими країнами світу, наприклад, з Іраком
існування, як правило, таємних організацій, зокрема релігійних, сектантських, які наділяють себе магічними й месіанськими здібностями, виробляють єдино правильне, на їхню думку, вчення порятунку людства, докорінного покращення його життя, створення ладу загального добра, справедливості й добробуту або вічного порятунку душі тощо	секта в Японії «АУМ Сінріке»
невирішеність економічних і фінансових питань, зниження життєвого рівня, стан психологічного дискомфорту, тривоги й безвихідності, загострене почуття соціальної справедливості, незахищеності	
слабкість державної влади, її установ та інститутів, нездатність правоохоронних органів вчасно виявляти і знешкоджувати терористів і тих, хто готує терористичні акти	
порушення прав і свобод людини і громадянина представників певної соціальної, національної чи релігійної групи, принизливе, зневажливе ставлення до них, невжиття необхідних заходів для їх економічного та духовного розвитку	
порівняна доступність бойового потенціалу тощо	
Суб'єктивні причини	
наявність визнаних (можливо, частково виправданих чи обґрунтованих) владних намагань в окремих осіб, груп чи організацій (прибічники радикального ісламського фундаменталізму), соціальних спільнот, коли їх намагання суперечать соціальним, релігійним, національним чи іншим групам і нормам моралі і права, що перешкоджають реалізації відповідних намагань	Усама Бен Ладен
підтримуване, позитивне ставлення до терористів їх соціального оточення, населення, окремих груп; посилення впливу неформальних норм, що криміналізують суспільні відносини, за яких закон припиняє забезпечувати необхідний рівень соціального захисту значної частини населення	
свідомий вибір терористичного насильства для масової пропаганди своїх намагань і якнайбільш ефективною зброю в боротьбі за владу з опонентом	політика більшовицької влади за часів установлення соціалістичного ладу після Жовтневого перевороту 1917 року, діяльність єврейських екстремістських груп «Штерн» та «Ірнун» у визвольній боротьбі з протекторатом Великобританії в Палестині й завоювання політичної незалежності та визнання держави Ізраїль

Продовження табл. 1.2

1	2
зміна понять про порядок і справедливість, утвердження принципів поведінки, у межах яких насильство стає «законним» засобом досягнення політичних та інших цілей	судові процеси 1934– 1954 рр. у СРСР над «ворогами народу»; диктатура чорних полковників у Греції, за часів дії якої страчено близько 60 тис. осіб в середині 60-х років ХХ ст.; у 70-ті роки минулого століття під час керівництва КНР Мао Цзедунгом знищено понад 50 млн. громадян; у 80-ті роки в Чилі при Піночеті
звернення до духовної спадщини політичних, релігійних та інших організацій екстремістської спрямованості, у яких культ сили та зброї вважається обов'язковим елементом побуту і способу життя	це відбувалося у фашистській Німеччині за часів правління А. Гітлера
усвідомлення себе національними й релігійними спільнотами як пригноблених, позбавлених прав і свобод, відчуття необхідності захисту будь-якими засобами	
створення образу ворога, що стає об'єднувальним підґрунтям для осіб, схильних до екстремістських дій	
бажання продемонструвати іншій соціальній, національній, релігійній групі свою перевагу й одночасно залякати її, руйнування історичних, культурних, моральних, гуманістичних цінностей тощо	

Вітчизняні вчені Кончаковська В.В., Кравчук А.С. пропонують виділяти наступні причини тероризму

«– існування таємних релігійних, сектантських організацій, що мають на меті нав'язати свої ідеї іншим та вважають тільки ці ідеї правильними та заперечують будь-які інші положення та постулати, що є відмінними чи протилежними;

– низький рівень забезпечення народу, психологічне зубожіння та невірність інших фінансових питань у державі;

– існування поряд із країнами третього світу, держав, що є економічно розвиненими та диктування з боку останніх своїх правил. При чому, не завжди вказівки економічно розвинених країн відповідають інтересам народу чи певної групи осіб держави на яку здійснюється вплив. Використовуючи терористичні дії, в такому випадку, злочинці мають змогу досягти тих політичних цілей, які їх влаштовують;

– пропаганда з боку злочинців можливості легкого збагачення та зниження, таким чином, рівня авторитету закону, як важеля впливу на злочинну сферу» [128].

Ллюченко В.А. [115] виділяє наступні причини тероризму: глобальні; Міжнародна безпека в глобальному середовищі; Національна безпека; регіональна безпека; безпека підприємства; безпека громадян.

Таким чином, причини виникнення тероризму та діяльності терористичних організацій є різноманітними та знаходяться на перетині інтересів різних учасників суспільних відносин. Так, в залежності від сфери прояву та мети тероризму можна згрупувати і причини: національні; релігійні; політичні; економічні; соціальні; військові.

Всі зазначені причини визначають певний вид невирішеної суспільної проблеми, вирішення якої окремі особи та групи осіб вбачають лише в терористичних атаках. Відповідно причини визначають властивості тероризму, що лягають в основу його класифікації. Для цілей формування комплексного уявлення про тероризм та фінансування тероризму як об'єктів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму, нами вивчено різносторонні класифікаційні ознаки, що представлено в параграфі 1.3.

Вітчизняний вчений В. П. Ємельянов [146] пропонує виділяти наступні ознаки тероризму: породження реальної загальної небезпеки, спричиненої загальнонебезпечними діями або їх загрозою; публічний характер тероризму; умисне створення стану страху, пригніченості, напруги; під час здійснення терористичного акту загальнонебезпечне насилля застосовується щодо одних осіб або майна, а психологічний вплив з метою схилення до певної поведінки спрямовується на інших.

В цілому погоджуючись із пропозицією вченого, проте вважаємо, за потрібне доповнити зазначений перелік наступними ознаками: супроводжується значними людськими жертвами; потребує залучення значних обсягів фінансових, людських, інформаційних та інших видів ресурсів.

В цілому вище зазначене дозволяє сформувати інформаційну модель тероризму як загрози національним інтересами, що є об'єктом державного управління (рис. 1.1).

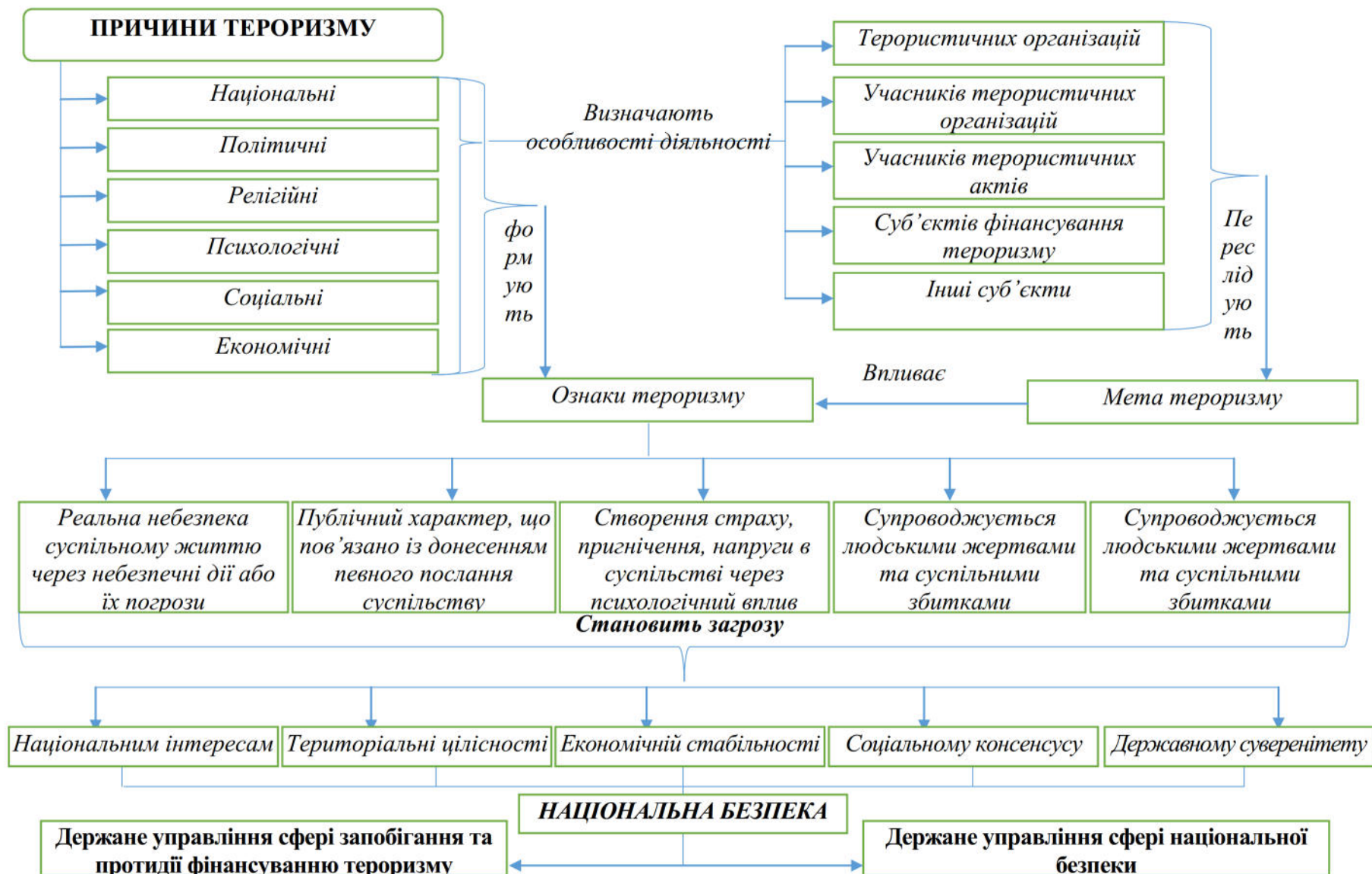

Рис. 1.1. Інформаційна модель тероризму як загрози національній та глобальній безпеці

Відповідно до зазначеного тероризм є важливою складовою загрозою національній безпеці. Так, сукупність причин, що пов'язані із суспільним розвитком держави або певних територій призводять до виникнення тероризму та терористичних організацій. Власне дані причини, формують мету діяльності та специфіку функціонування терористичних організацій. Адже, адже в основі мети завжди лежить певна причина чи проблема, в одних випадках це економічні, політичні чи соціальні чинники, а в інших релігійні, що можна спостерігати країнах зони поширення Ісламу. Відповідно до причин тероризму ряд вчених виділяють класифікаційні ознаки, за якими групують тероризм.

Власне мета тероризму та чинники, що визначили його виникнення, формують його ознаки, до яких віднесено наступні: по-перше, реальна небезпека суспільному життю через небезпечні дії або їх погрози; по-друге, публічний характер, що пов'язано із донесенням певного послання суспільству; по-третє, створення страху, пригнічення, напруги в суспільстві через психологічний вплив; по-четверте, супроводжується людськими жертвами та суспільними збитками. Зазначені ознаки визначають види загроз, які становить тероризм для суспільства, до них віднесено:

- загрози національним інтересам;
- загрози територіальній цілісності;
- загрози економічній стабільності;
- загрози соціальному консенсусу;
- загрози державному суверенітету.

Усе зазначене визначає, що протидія тероризму є важливим завданням держави та державного управління. В даному випадку важлива роль належить власне питанню запобігання та протидії фінансуванню тероризму як основи формування джерел ресурсів для здійснення

терористичних актів. Система державного управління має охопити усі сфери протидії фінансуванню тероризму як на рівні формування суспільної свідомості, так і на рівні конкретних заходів та дій щодо протидії терористичним атакам.

Зазначене підтверджує важливість формування інноваційних механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму як загрози національній безпеці. «Терористичні організації фактично перетворилися у великі міжнародні корпорації з розвиненою структурою і високою конспіративній підготовкою, мають свої мережі в багатьох країнах світу і користуються серйозною державною і приватною фінансовою підтримкою в цих умовах одним з найважливіших напрямків боротьби з тероризмом стає перекриття каналів його фінансування. Як показали останні терористичні акти, можливостей окремих держав явно недостатньо для того, щоб перешкодити проникненню терористів і їх спільників в світову фінансову систему - для цього необхідно скоординувати дії всіх країн світу» [168, с 3-4].

Таким чином, проведені дослідження дозволили виявити особливості тероризму як загрози національній безпеці, що визначає специфіку державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Ідентифіковано властивості тероризму в контексті форм його прояву, а саме як: 1) вид організованої злочинності суспільно-політичного характеру; 2) суспільно-політичне явище, що полягає у вирішенні через; 3) загроза національним та глобальній економікам; 4) результат соціальних, політичних, економічних та територіальних конфліктів. Відповідно до цього були визначені причини тероризму, які згруповані наступним чином: національні, політичні, релігійні, психологічні, соціальні та економічні. Встановлено, що причини визначають специфіку діяльності терористичних організацій, що

в свою чергу впливає на джерела їх фінансування. В цілому це дозволило виділити наступні ознаки тероризму як загрози національній безпеці: реальна небезпека суспільному життю через небезпечні дії або їх погрози; публічний характер, що пов'язано із донесенням певного послання суспільству; створення страху, пригнічення, напруги в суспільстві через психологічний вплив; супроводжується людськими жертвами та суспільними збитками. Зазначене характеризує тероризм як загрозу національній безпеці в контексті наступних складових: національні інтереси, територіальна цілісність, економічна стабільність, соціальний консенсус, державний суверенітет. В контексті зазначеного встановлено, що запобігання та протидія тероризму є особливим об'єктом державного управління, що дозволяє мінімізувати терористичні виклики суспільству.

1.2. Розвиток понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму

Для формування методологічних положень державного управління в досліджуваній сфері варто сформувати теоретичне підґрунтя, особливою частиною якого є формування та розвиток понятійно-категоріального апарату. Питання тероризму, фінансування тероризму, легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом визначає вектори дослідження понятійно-категоріального апарату. Дане питання актуалізується з позиції його дослідження як об'єкта державного управління, адже більшість підходів визначені в юридичних, філософських та політологічних науках, що некоректно використовувати при вивченні проблем державного управління та державної політики.

Відповідно є потреба в уточненні змісту основних понять та категорій як власне на теоретичному рівні, так і практичному.

Питання сутності тероризму розкрито в працях вітчизняних (В. Ємельянов, С. Зелінський, В. Коршунов, М. Стрімска, В. Крутов, В. Канцір, І. Серкевич, А. Гулієв, П. Біленчук, В. Кравчук, О. Кравчук, В.Кулік, О. Федетов, В. Ліпкан, Д. Никифорчук, М. Руденко, Р. Калюжний, В.Ф. Антипенком, В. Журавльова, Б. Романюка, В. Коваленка, В.Н. Кубальський) та зарубіжних вчених (Ю. Антонян, С. Ожегов, А. Бернгард, Є. Кожушко, С. Кокорин, В. Петрищев, С. Глотова, І. Бліщенко, М. Жданов, А. Кириченко, М. Магомедов, Б. Ганор, Р. Фальк, В. Витюк, С. Ефіров, Е. Побігайло, А. Жалінський, М.Н. Шахов). Сутність поняття фінансування тероризму розкрито в працях: Баранов О.П., Драний В.В., Буткевич С.А., Овчинський В.С., Мельник В.В. та інші. Вчені приділили значну увагу сутності досліджуваних понять, проте є необхідність в окресленні їх властивостей з позиції державного управління як основи теоретико-методологічних положень державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

В науковій літературі питання тероризму піднімається в різних аспектах. На основі вивчення наукової літератури вітчизняних (додаток А) та зарубіжних (додаток Б) вчених можна визначити наступні підходи до сутності тероризму:

- *загальнонебезпечна дія або погроза*: Даного підходу притримується В. Ємельянов [146], який «характеризує тероризм як загальнонебезпечні дія або погроза ними, що вчиняються публічно, посягають на суспільну безпеку і спрямовані на створення в соціальній сфері обстановки страху, непокою, пригніченості з метою прямого або непрямого впливу на прийняття будь-якого рішення чи відмови від нього в інтересах винних» [146]. Калюжний Р. вказує, що «тероризм є

кримінально караним діянням, але для його попередження та виявлення ознак підготовки терористичних актів застосовується весь наявний у держави арсенал сил та засобів, у тому числі й адміністративних» [116].

- *використання насильства або погроза насильством*: Вітчизняний вчений С. Зелінський характеризує тероризм як «використання крайнього насильства чи погрози насильством для досягнення певних політичних, релігійних чи інших публічних цілей, за наявності основного конструктивного елементу - мотиву злочинного терористичного діяння залякування державної влади, суспільства або його частини» [113]. Антонян Ю. вважає, що тероризм «це насильство, яке містить загрозу іншого, ще більшого насильства для того, щоб викликати паніку, зруйнувати або порушити державний чи суспільний порядок, викликати страх, примусити противника прийняти бажане рішення, викликати політичні та інші зміни» [32]. Бернгард А. розглядаючи поняття терору, вказує на його зміст наступним чином: «Терор – є насиллям та залякуванням, що використовується сильнішими щодо слабших; тероризм – це насилля та залякування, об'єктивне щодо сильнішого та могутнішого противника» [47]. Кокорин С. досліджуючи природу тероризму як соціального явища, пропонує наступне тлумачення даного поняття: «тероризм – це застосування насилля або погроза такого застосування проти мирного населення для досягнення певної політичної мети із розрахунком на психологічний ефект страху» [122]. В даному напрямі тероризм розглядав також Б. Ганор, який запропонував наступне тлумачення: «Тероризм – це інтенсивне застосування або загроза застосування насильства стосовно цивільних осіб або цивільних об'єктів з метою досягнення політичної мети» [10].

- *суспільно небезпечна діяльність*. Досить ґрунтовно охарактеризував тероризм В. Коршунов [59]: «це не тільки суспільно

небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому невинних людей, або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей, але й вчинення значних матеріальних збитків чи настанні інших суспільно небезпечних наслідків, що здійснюються з метою порушення громадської безпеки» [59]. Кубальський В.Н. вважає, що тероризм це «явище, яке охоплює собою ідеологію, організаційну структуру і суспільно небезпечну діяльність, що полягає у вчиненні чи погрозі вчинення терористичних злочинів, спрямованих на залякування населення і вчинених із метою здійснення впливу на прийняття рішень органами державної влади або міжнародними організаціями» [134]. Шахов М.Н. розглядає тероризм як «загрозницьку небезпеці особи, суспільства і держави насильницьку діяльність окремих громад, соціальних груп, суспільних об'єднань і інших організацій в політичних цілях» [186].

- *метод або форма насильства*. Стрімська М. визначає тероризм в контексті радикальних заходів, зазначаючи наступне: «обґрунтований метод використання радикального насильства, головна мета якого – досягнення певного психічного ефекту» [175]. Як форму насильства тероризм розглядає В. Крутов зазначаючи, що «тероризм - це особлива протиправна форма насильства, сутнісною властивістю є залякування, намагання створити атмосферу жаху, відчуття соціальної незахищеності, дестабілізація політичної ситуації з метою примусити владні структури прийняти вигідні для терористів рішення» [132]. Вітчизняний дослідник В. Канцір вказує, що «тероризм - це протестна, нелегітимна форма насильницьких дій і одночасно як форму захисту інтересів поневоленої,

пригніченої та обмеженої у своїх правах, обмеженої верстви у відповідній суспільній структурі» [117]. Дослідник проблем адміністративно-правового механізму боротьби із тероризмом О. Федетов визначає тероризм як «організована форма насильства, яка як правило застосовується відносно широкого кола населення задля його залякування, поправлення загально визнаних соціальних цінностей та демонстрації своєї сили з метою досягнення злочинних цілей» [180]. Ожегов С. розглядає поняття терор, під яким розуміє «фізичне насильство аж до фізичного знищення, вбивства, по відношенню до політичних супротивників» [73]. Зарубіжні вчені І. Бліщенко та М. Жданов вказують на терор як «метод насильства, у той час як тероризм виступає як застосування цього методу шляхом індивідуальних терористичних актів» [3].

- *соціальне явище*. Біленчук П., Кравчук В., Кравчук О., В., Кулік В.М. визначають тероризм, як «соціальне явище, яке виникає і загострюється на ґрунті соціальної, правової, політичної та економічної нестабільності в державі з метою досягнення певних змін (виконання поставлених вимог) на користь злочинців, шляхом застосування чи погрози застосування насильства, яке проявляється в застосуванні зброї, вчиненні вибухів, підпалів та інших загальнонебезпечних дій певною особою чи організованою групою осіб» [51]. Дослідники В. Ліпкан, Д. Никифорчук, М. Руденко пропонують розглядити тероризм як соціальне явище в двох розуміннях: «Тероризм в широкому розумінні як негативне соціально-правове явище, яке обумовлено соціально - політичним та економічними чинниками з багатьма його характеристиками. Тероризм у вузькому розумінні –це негативне соціальне явище, зумовлене соціальними, політичними та економічними факторами із застосуванням насильства або погрози його застосування чи інших

соціально небезпечних дій особою або групою осіб, які прагнуть шляхом залякування і примушування досягти певних соціальних змін у власних цілях» [142]. Вивчення генезису тероризму дозволив І. Серкевич, А. Гулієв зробити наступний висновок щодо його сутності: «Тероризм - це багатоаспектне, складне, суперечливе і неоднозначне явище, що значно ускладнює процес чіткого та об'єктивного формування його поняття ,яке б розкрило сутність основи, цього феномену» [174]. Питання тероризму як соціального явища розглядав, Е. Побігайло, який запропонував наступне тлумачення: «тероризм – це соціальне явище, яке є родовим поняттям стосовно різних форм прояву терористичної діяльності, конкретними проявами якої виступають терористичні акти індивідуального політичного терору, диверсія, захоплення заручників, захоплення або викрадення судна повітряного чи водного транспорту, або залізничного транспорту, збройні напади на населені пункти і інші об'єкти. За ці конкретні злочини і слід встановлювати кримінальну відповідальність» [160].

- *організація збройних угруповань*. В даному напрямку тероризм розглядали В. Журавльова, Б. Романюка та В. Коваленка «тероризмом - це організація озброєних угруповань із метою досягнення будь-якої політичної мети шляхом демонстративних вбивств невинних мирних громадян, спричинення шкоди їхньому здоров'ю, застосування до потерпілих жорстоких тортур, а також учинення вибухів, підпалів, захопленнь заручників або інших загальнонебезпечних дій, визнаних такими міжнародними угодами, ратифікованими Верховною Радою України; а також погроза вчинити такі дії в умовах реальної можливості їх вчинення» [110].

- *насильницьке протиборство*. Антипенком В.Ф. пропонує під тероризмом розуміти наступне: «тероризм – це насильницьке

протиборство, яке базується на конфлікті і яке наряду з завданням шкодить державі, посягає на міжнародну безпеку і світопорядок та базується на відмінності політичних, економічних та культурних інтересів груп держав, держав, народів, націй, соціальних груп та рухів за умови використання хоча б однією із сторін терористичних актів як способу впливу на противника для досягнення політичних цілей» [30].

- *вид злочину*. Питання тероризму з позицію міжнародного злочину досліджувала С. Глотова, яка вказує наступне: «тероризм як міжнародний злочин, тобто злочин, який загрожує мирному співіснуванню народів, підриває основи міжнародних відносин, є необхідним, причому це визначення повинне бути самостійним, а не пов'язаним зі злочином агресії» [74].

- *тероризм як сфера політичної діяльності*. Тероризм з політичної точки зору досліджували зарубіжні вчені: М. Магомедов («Тероризм, за своїм змістом, все ж більше належить до сил опозиційних, або окремих груп громадян чи окремих громадян, що виступають проти конкретних релігійних уподобань, чи політичної, економічної, правової тощо ситуації у державі» [144]); Р. Фальк («Тероризм – це будь-який тип політичного насильства, що не має адекватного морального і юридичного виправдання, незалежно від того, хто до нього вдається – революційна група чи уряд» [9]); В. Витюк, С. Ефіров («Тероризм - це політичний екстремізм, що вдається до насильства без розбору або до насильства стосовно невинних осіб» [69]); Є. Кожушко («Терор – це політика репресій з боку держави, що спирається на могутність своїх владних інститутів, а тероризм це насилля, що здійснюється з боку політичних, етнічних та релігійних угруповань» [120]); В. Петрищев («систематичне, соціально і політично вмотивоване, ідеологічно зумовлене використання насильства або погроз застосування такого, за допомогою якого через

заякування фізичних осіб здійснюється управління їх поведінкою у вигідному для терористів напрямку, і досягається визначена терористами мета» [159]).

Отже, тероризм є багатоаспектним суспільним явище, що в будь-якому випадку пов'язаний із насильством або погрозою. В результаті дослідження дефініції поняття тероризм нами визначені наступні підходи до розуміння: 1) загально небезпечні дія або погроза; 2) використання насильства або погроза насильством; 3) суспільно небезпечна діяльність; 4) метод або форма насильства; 5) соціальне явище; 6) організація збройних угруповань; 7) насильницьке протиборство; 8) вид злочину; 9) тероризм як сфера політичної діяльності. В контексті нашого дослідження та в цілях практичної орієнтації його результатів ми будемо притримуватися розуміння тероризму, що містить в нормативно-правових актах. Проте в цілях формування теоретичного підґрунтя пропонуємо наступне визначення:

- тероризм як суспільне явище: тероризм – це суспільно небезпечне явище, що полягає в застосуванні насильства або погрози насильством щодо конкретних осіб, організацій, державних установ, певних об'єктів; може супроводжуватися людськими жертвами; має публічний характер з метою впливу на суспільну свідомість та донесення певного послання; та призводить до негативних соціальних, економічних, політичних наслідків;

- тероризм як загроза національній безпеці: тероризм - це дія або діяльність терористичних організацій, які застосовують насильницькі методи та погрози, в результаті чого виникають ризики для національних інтересів, економічній стабільності, соціальному консенсусу, територіальній цілісності, державному суверенітету;

Відповідно до зазначеного проявляється роль та значення державного управління в сфері запобігання та протидії тероризму. Держава має сформувати сукупність заходів щодо налагодження стабільності в суспільстві (соціальна, економічна, екологічна, культурна та інші політики) з метою мінімізації причин виникнення тероризму. Крім того, важлива роль держави полягає в формуванні інституційного забезпечення реалізації правоохоронної, контрольної та функції безпеки. Відповідно є потреба в уточненні поняття фінансування тероризму та суміжних понять.

На практиці та власне й в теорії поняття фінансування тероризму тісно пов'язане із поняттям легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом. Це в першу чергу пов'язано з тим, що джерелом фінансування терористичних організацій зазвичай є доходи, які отримані незаконним шляхом. «Злочинна діяльність, маскуючись під легальний бізнес, намагається використовувати ринкові механізми з метою приховування протиправних дій. І в зв'язку з цим відмивання грошей є найважливішою складовою будь-якої злочинної діяльності, стрижневим елементом кримінального економічного циклу» [66, с. 29]. А, отже, при дослідженні сутності та властивостей фінансуванню тероризму потрібно враховувати власне як процес фінансування так і джерела отримання фінансових ресурсів. Це визначає комплексність досліджуваної проблеми та необхідність врахування комплексу сфер суспільного життя.

«Розглядаючи історію тіньової економіки, можна виділити безліч різних схем, які з позиції свого часу можна вважати легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Однак в сучасному значенні історія терміна «легалізація доходів» починається в 1920-х роках в США з прийняттям вісімнадцятої поправки до американської Конституції, вводила «сухий закон» з 17 січня * 1920 року. З введенням цього закону різко зросла

активність організованої злочинності в США. Чикаго, місто, розташоване на західному узбережжі Великих озер, на кордоні з Канадою, швидко став американською столицею «бутлегерства» («bootlegging») - нелегального алкогольного бізнесу. Доходи від нелегального продажу алкоголю були величезні, прибутковість бізнесу становила близько 400%. Однак злочинні угруповання, переважно італійські, перебували під постійним тиском з боку правоохоронних органів. Оскільки використання готівки в США було обмежено, повсюдне поширення набули розрахунки з використанням банківських чеків, що дозволяло державі, контролюючи банківську систему, ефективно стежити за незаконними доходами і ухиленням від оподаткування» [66, с. 26]. Така, ситуація обумовлена рядом історичних подій, а саме переміщення італійської мафії із Сицилії в Сполученні штати Америки, причиною чого стала державна політика та політичний режим в Італії в період після Другої світової війни.

В свою чергу Харченко В.В. зазначає, що «Термін «відмивання грошей» (money laundering) з'явився в кінці 20-х рр. ХХ століття в Сполучених Штатах Америки щодо доходів від наркобізнесу та незаконного обігу алкогольних напоїв і позначає процес перетворення нелегально отриманих грошей в легальні (спочатку, як правило, металевої монети). У Чикаго в цих цілях використовували пральні машини-автомати, встановлені в пральнях, які потрібно було заправляти монетами різного достоїнства, що і дало сама назва явища «відмивання» грошей («пранні»). Ряд авторів вважають, що термін «відмивання грошей» був введений в ужиток в зв'язку з цим, але в подальшому він отримав міжнародне поширення. І в цій версії автором терміна є відомий злочинець Аль Капоне» [183, с. 29].

«Аль Капоне був заарештований і засуджений саме за несплату податків (215 тисяч доларів США). Співробітники внутрішньої податкової служби США скористалися прорахунками в характері

приховування грошових коштів. Аби не допустити повторити долю Аль Капоне, його соратник, виходець з Росії Мейер Ланські вирішив будувати свою діяльність виходячи з факту, що всі гроші, невідомі внутрішньої податкової служби, оподаткуванню не підлягають. У пошуках шляхів легалізації незаконних доходів мафія намагалася вийти на легальний бізнес, який оперував великими сумами готівки. У підсумку в якості ширми були обрані пральні та молочний бізнес. Це було обумовлено тим, що доходи від прання, в зв'язку з величезними обсягами замовлень від готельного бізнесу, а так само жителів і туристів, конкурували з такими від бутлегерства. Після скасування 18-ї поправки 20 лютого 1933 року, виробники спиртного залишилися не при справах, але до того моменту мафія вже активно використовувала профспілковий рекет і гральний бізнес, а також легальні бізнеси, які дозволяли відмивати «брудні» гроші» [66, с. 26]. Варто також зазначити, що Мейер Ланські вважається, першовідкривачем більшості способів легалізації (відмивання) коштів отриманих злочинним шляхом, який вперше почав для цього використовувати номерні рахунки банків на Багамських островах, Швейцарії та інші. «Деякі автори вважають, що поза жаргону конструкцію «відмити гроші» стали використовувати в газетах в період Уотергейтського скандалу (1973 г.), а в правовій сфері конструкція з'явилася приблизно в цей же час в США. Міжнародно-правову формалізацію термін отримав в 80-х роках минулого століття» [183, с. 29].

«Щодо юридичної практики, то термін «відмивання коштів» уперше був застосований у 1982 р. у кримінальному провадженні «США проти 4 255 625,39 долара», у межах якого було встановлено, що американська компанія «Sonal», що належала декільком колумбійцям, проводила через свій рахунок у банку «Capital Bank» (Майямі, США) гроші, одержані від

торгівлі наркотиками. У межах цієї операції наркоторговці вивозили із США до Колумбії «брудні» долари та міняли їх у спеціальній обмінній компанії на колумбійські песо (у Колумбії походження грошей не перевіряли). Після цього гроші перераховували на рахунок фірми, нібито, за виконану роботу. У подальшому Моліна одержував чеки на різні суми, підписані керівником цієї фірми для оплати витрат. Через рахунки фірми пройшло понад 200 млн дол. США, однак правоохоронні органи США змогли відслідкувати лише 4 млн дол. США.» [182].

В сучасному розумінні легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом має розвину сукупність форм та методів. Характеристика даного явища визначається як важливою загрозою для національної безпеки. Зокрема, Журавель В. надає наступні властивості досліджуваного явища: «1) виведення “брудних” коштів зі сфери обігу тіншового капіталу з наданням видимості їм законного походження; 2) зумовлену об’єктивними та суб’єктивними чинниками, взаємопов’язану із середовищем і в ньому відображену систему дій суб’єкта; 3) типові схеми (типології), що полягають у здійсненні у певній послідовності “елементарних” фінансових і господарських операцій; 4) невід’ємну складову технологій злочинного збагачення, тобто комплексів взаємопов’язаних злочинних дій, що поєднані в єдиний ланцюг злочинної поведінки, де власне легалізація є останньою ланкою» [110].

В сучасній науковій літературі є різні підходи до поняття легалізація (відмивання) коштів отриманих злочинним шляхом. Розглянемо з позиції ідентифікації їх як джерела фінансування тероризму. В науковій літературі відсутні єдиний зміст даного поняття проте в більшій мірі суть зводить до одного й того ж.

В цілому за змістом даного поняття можна визначити наступні підходи, а саме:

- легалізація як процес. Досліджуючи питання відмивання коштів як загрози світовому суспільству Суэтин А. пропонує під даним поняттям розуміти наступне: «процес, за якого великі суми незаконно отриманих грошей, наприклад, від торгівлі наркотиками або іншого тяжкого злочину, набувають вигляду набутих із законного, легального джерела» [177]. Даний підхід є досить загальним та не враховує усі властивості власне процесу. Крім того, дискусійним є те, що об'єктом відмивання є суто гроші, адже є випадки, коли об'єктом легалізації виступає майно. Коротков Ю.В. вважає, що відмивання коштів – це «процес навмисного приховування їх походження шляхом спотворення інформації про справжній характер доходів, джерела, місцезнаходження, права власності на доходи, або інших прав на них, здійснення угод із незаконними доходами з метою наступного введення їх в юридично легальному (правомірному) вигляді в офіційний економічний обіг» [129]. Зауважимо, що спотворення інформації не єдиний спосіб незаконного отримання коштів або ж легалізації уже отриманих незаконним шляхом, а тому підхід звужує саме розуміння легалізації доходів та значення даного процесу для національної безпеки. Як процес легалізацію розуміє Іванов Э.А., проте суб'єктом вважаємо лише злочинні угруповання, що значно звужує суб'єктний склад брудних доходів, так автор зазначає наступне «процес, за допомогою якого злочинні угруповання намагаються приховати справжнє походження та належність наслідків злочинної діяльності» [114]. Власне в такому ж напрямі пропонує розглядати легалізацію (відмивання) доходів злочинним шляхом Кернер Х.Х.: «це введення майнових об'єктів, одержаних від організованої злочинної діяльності, у легальний фінансово економічний обіг з метою їх маскування» [118]. Значно звужує об'єкт легалізації Нікуліна В.А.: «це термін, що використовується для висвітлення процесу приховування нелегально отриманої

готівки та її конвертування на іншу форму платежу з наміром спотворення уяви щодо природи коштів, подавши нелегально отримані кошти як легальні» [156]. Так, авторське визначення не враховує, що нелегально можуть бути отримані не лише гроші, але й майно та інші ресурси.

- легалізація як діяльність. Зарубіжний вчений Ліллей П. характеризує відмивання коштів як «складна, динамічна діяльність, що роз'їдає, поглинає все, яка досягла значних результатів і ефекту» [13]. Дане визначення має суто теоретичний характер, та в більшій мірі може бути використано як властивість легалізації коштів, а ніж власне зміст поняття.

- легалізація як сукупність дій та операцій. В даному напрямі легалізацію (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом розглядали: Волженкин Б.В. («як різноманітні дії (фінансові операції тощо), що здійснюються з метою приховування наявності та (або) походження майна, здобутого незаконним способом, для того щоб у подальшому отримувати з нього доходи» [70]); Кернер Х.Х. «розуміють операції, які здійснюються для (на першій стадії) приховання наявності, походження або цільового призначення майнових цінностей, що мають злочинне походження, з метою переходу (на другій стадії) до отримання регулярних доходів» [118]. В даному контексті легалізація коштів, визначається як сукупність певних операцій щодо доходів, які отримані незаконним шляхом. При чому такі доходи можуть бути отримані як в результаті незаконної діяльності (наркотичний бізнес) так і в результаті порушення законної діяльності (фінансові махінації, корупція та інше).

- легалізація як переведення, перетворення, трансформація приховування джерела отримання доходів. Представники даного підходу наступні: Волженкин Б.В. («це переведення незаконно отриманої готівки в інший актив, приховування істинного джерела та власності, від яких незаконним шляхом отримані кошти, і створення характеру законності для

джерела та власності» [70]); Жалінський А.Е. («завершальний етап перетворення злочинності у високодохідне та ефективне виробництво, під час якого відбувається протиправна та шкідлива для суспільства концентрація економічної, а відтак і політичної влади в руках неконтрольованої групи осіб» [118]); Бандурка О.М. («приховування істинного характеру, джерела матеріальних цінностей, розміщення або володіння незаконними коштами, зокрема легалізація таких доходів, перетворення незаконної готівки в іншу форму активу, приховування істинного джерела або власника незаконно набутих коштів, створення видимості законності джерела і власника» [37]);

- легалізація як інвестування. Специфічне визначення легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом надає Н.М. Мироненко «слід розуміти інвестування або переказ грошових коштів, зароблених злочинним шляхом, з метою приховування джерела їх надходження» [151]. Даний підхід є досить специфічним та не враховує ні економічну ні юридичну природу досліджуваного процесу.

Підсумовуючи викладене, пропонуємо наступні підходи до розуміння легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом:

- процес: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – сукупність операцій щодо формування законного джерела отримання доходів, які отримані в результаті недозволеної (злочинної) діяльності (виробництво та реалізація наркотиків, крадіжки, вимагання та інше) та / або через порушенням норм законної діяльності (махінації, корупція та інші), що передбачають сукупність фінансових та нефінансових операцій та залучення сторонніх осіб (конвертаційні центри);

- діяльність: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – це діяльність злочинних угруповань або суб'єктів господарювання, щодо здійснення операцій фінансового та нефінансового характеру, які дозволяють сформувати законне джерело доходів особи чи групи осіб, які отримані в результаті недозволеної (злочинної) діяльності (виробництво та реалізація наркотиків, крадіжки, вимагання та інше) та / або через порушенням норм законної діяльності (махінації, корупція та інші);

- загроза національній безпеці: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – це суспільно небезпечна діяльність особи або групи осіб, що пов'язана із фінансовими операціями злочинних угруповань або осіб, які отримали доходи злочинним шляхом, що призводить до ризику фінансування тероризму та іншої незаконної діяльності, підвищує рівень тінізації економіки та призводить до соціальної нерівності;

- джерело фінансування тероризму: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – процес, результатом якого є формування фінансових ресурсів, що можуть виступати джерелом фінансування терористичних операцій;

- економічний злочин. легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – вид економічного злочину, що полягає в сукупності заборонених фінансових та нефінансових операцій, які здійснюються особою або групою осіб для формування законного джерела доходів, які отриманні злочинним шляхом.

В сукупності запропоновані нами визначення вказують на багатоаспектність прояву процесу легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом. Відповідно даний процес є об'єктом дослідження сукупності наук, зокрема: економіка, право, соціологія, філософія. В свою чергу в частині державного управління необхідно врахувати усі зазначені прояви, що дозволить

сформувати комплексний підхід до механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Сутність фінансування тероризму розглядається як в науковій літературі, так і в нормативно-правових актах. Зокрема сутність даного питання визначена в: Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; Закон України «Про боротьбу з тероризмом»; Кримінальний Кодекс України Ст. 258–5 (Частина 1). В таблиці 1.1 представлено зміст зазначеного питання у вказаних нормативно-правових актах.

Таблиця 1.1

Поняття фінансування тероризму в законодавстві України

Джерело	Визначення сутності
<i>Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»</i>	Фінансування тероризму- це надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково для: будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або організацією; організації, підготовки й учинення окремим терористом, терористичною групою або організацією визначеного КК України терористичного акту; втягнення в учинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту; створення терористичної групи чи організації; сприяння вчиненню терористичного акту; провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій.
<i>Закон України «Про боротьбу з тероризмом»</i>	Фінансування тероризму- це надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково для організації, підготовки і вчинення окремим терористом або терористичною організацією визначеного КК України терористичного акту, утягнення в учинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроба здійснення таких дій.
<i>Кримінальний Кодекс України Ст. 258–5 (Частина 1)</i>	Фінансування тероризму- це дії, учинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної організації, підготовки або вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації)

Підходи вчених до даного питання дещо відрізняються, зокрема:

- Баранов О.П. вказує, що «фінансування тероризму націлене на матеріальне забезпечення проведення терористичного акту, а він в свою чергу має на меті забезпечити загибель людей, знищення матеріальних об'єктів і цінностей, дезорганізацію функціонування суб'єктів економічної діяльності, можливе забруднення навколишнього середовища» [42];

- Драний В.В. пропонує під фінансуванням тероризму розуміти наступне: «об'єктивна сторона злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 258–5 КК України, може вчинятись у формі надання та збирання активів, провадження операцій із фінансовими активами» [103];

- Буткевич С. А. щодо даного питання зазначає наступне: «фінансування тероризму – це надання грошових коштів або іншого майна чи їх збирання з метою повного або часткового використання у терористичній діяльності» [64];

- Овчинский В.С. пропонує під фінансування тероризму розуміти злочин «у разі, коли будь-яка особа вчиняє злочин у сенсі зазначеної Конвенції, якщо воно будь-якими методами, прямо чи опосередковано, незаконно та умисно надає кошти або здійснює їх збір з наміром, щоб вони використовувались, або при усвідомленні того, що вони будуть використані, повністю чи частково, для вчинення терористичних злочинів» [147];

- Мельник В.В.[150] вказує, що «фінансування тероризму можна розуміти постачання особі, групі осіб або терористичним організаціям грошових и інших засобів, метою яких є здійснення загально небезпечних діянь або загроз, що спрямовані на залякування населення або окремих

соціальних груп, з метою прямої чи не прямої дії на ухвалення певного рішення або відмову від нього в інтересах терористів» .[150].

На основі вище визначеного пропонуємо наступний підхід до розуміння сутності поняття фінансування тероризму, а саме: фінансування тероризму – це вид економічного злочину, який полягає в сукупності фінансових операцій щодо формування ресурсів терористичних організацій.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження нами запропоновано підходи до розуміння понять: тероризм (як суспільне явище, загроза національній безпеці); легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом (як процес, діяльність, загроза національній безпеці, джерело фінансування тероризму, економічний злочин) та фінансування тероризму.

1.3. Ідентифікація властивостей тероризму як загрози національній безпеці

Дослідження проблем державного управління в різних сферах суспільного життя вимагає уточнення усіх властивостей об'єкта та їх прояву у різних суспільних науках. Важливе значення в науковому пошуку щодо ідентифікації та систематизації властивостей об'єкту державного управління є процес класифікування. «Класифікація - це перший і надзвичайно важливий крок, який повинен зробити дослідник всякої великої та різноманітної групи явищ. Як прийом вивчення, класифікація має двояке значення для наукового дослідника: з боку

зовнішнього, це прийом, який вносить у вивчення систему і порядок; з боку внутрішньої, це прийом, який зумовлює повноту і правильність висновків вивчення» [161, 207]. Відповідно класифікація тероризму дозволить виявити властивості його властивості, а відповідно визначити напрями запобігання та протидії його фінансуванню.

Питання класифікації тероризму висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: С. Телешун, О. Богданов, Д.В. Ольшанський, Л.В. Сердюк, О.В. Бойченко, Хізера Грега, І. Мехеев, Ф. Форсайта, Бахчеван Є.Ф., П. Вілкінсон, В. Вітюк, В. Лунев, Н. Мелентьєва, Ю.М. Антонян, М. Гуцало, Литвинов Н.Д., Богданович В.Ю., О. Антонюк, М. Головатий, Г. Щокін, М. Шахов, В. Василенко та інші. Різносторонність та багатовекторність класифікацій тероризму призводить до необхідності їх систематизації та розширенні з позиції формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії тероризму.

«Мета наукової класифікації - поділити об'єкти дослідження виходячи з їх однотипності, однорідності на групи, види відповідно зі значною кількістю їх можливо подібних критеріїв, особливо тих, які є більш важливими, ніж критерії, що характеризують інші групи, в які ті ж об'єкти можна включити. У кожному конкретному випадку дослідник повинен пам'ятати, що обрані в якості найбільш істотних критеріїв в певний час або на одній стадії розвитку можуть на іншій його стадії опинитися серед найменш важливих, а іноді і взагалі непридатних» [136, с. 29-30].

Вивчивши наукову літературу правового, політичного, соціального та економічного напрямів нами систематизовано класифікаційні підходи до видів тероризму (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Систематизація підходів до класифікації тероризму

Автор	Класифікаційні ознаки
С. Телешун[178]	за територіальною ознакою; залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
О. Богданов [54]	залежно від злочинної мотивації; за характером дій на організм людини
Д.В. Ольшанський[158]	залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
Л.В. Сердюк[173]	залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
О.В. Бойченко[57]	залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
Хізера Грега[17]	за цілями; залежно від злочинної мотивації
І. Мехесв[152]	за територіальною ознакою
Ф. Форсайта[182]	за сферою дії; за методами впливу; з погляду відношення суб'єктів терористичної діяльності до державної влади; за методами впливу; за ідентичності суб'єктів терористичної діяльності; за методами впливу; за соціально-політичної спрямованості; за суб'єктами; за способами дії на об'єкт; за методами впливу; за територіальною ознакою; за засобами, які використовуються під час терористичних актів
Бахчеван Є.Ф.[43]	за формою політичного послання; за формою прояву; за групами, які складаються з різних умов
П. Вілкінсон[16]	залежно від злочинної мотивації; за формою прояву
В. Вітюк[69]	за політичною спрямованістю; за формою прояву
В. Лунєв[143]	за способами здійснення акцій; за методами прояву
Н. Мелентьєва[148]	за сферою дії; за методами прояву
Ю.М. Антонян [32]	за видами; за цілями залякування
М. Гуцало [100]	за соціальними конфліктами; за формою прояву
Литвинов Н.Д.[141]	за ідентичністю суб'єктів терористичної діяльності; за формами прояву
Богданович В.Ю[55]	в залежності від поставленої мети; за формами прояву
О. Антонюк, М. Головатий, Г.Щокін [104]	за видами здійснення; за суб'єктами здійснення
М. Шахов [186]	за ціллю; за методами; за об'єктами впливу; за масштабами прояву; за засобами
В. Василенко[68]	за цілями; за об'єктом; за методами і способами здійснення терористичної акції

Вивчивши зміст класифікацій вчених нами виявлено сукупність однакових ознак, проте виділення за ними різних видів тероризму, що потребує уточнення. Розглянемо погляди вчених на класифікацію тероризму з позиції виявленні його властивостей як загрози національній безпеці.

Географічні властивості тероризму. В наукових працях виділено класифікаційну ознаку: за територіальною ознакою. Даною класифікації притримуються: С. Телешун [178], І. Мехеев [152], Ф. Форсайта [181], М. Шахов [186]. В свою чергу І. Мехеев [152] пропнує виділяти два види тероризму за вказаною ознакою, а саме:

- міжнародний;
- державний.

Телешун С. [178] вважає, що за даною ознакою варто виділяти більш ширшу сукупність видів тероризму, зокрема:

- внутрішній;
- транснаціональний;
- міжнародний.

Значно розширений підхід до класифікації тероризму за територіальною ознакою пропонує Ф. Форсайт [181]:

- наземний;
- морський;
- повітряний;
- космічний;
- комп'ютерний тероризм.

Шахов М. [186] за даною ознакою пропонує виділяти наступні види тероризму:

- внутрішньодержавний;
- міждержавний.

Зазначена ознака визначає таку властивість тероризму як територіальний прояв та власне сфери прояву. Це характеризує тероризм як явище, що характерне як локальному середовищу так і власне державному та глобальному.

Мотиваційні властивості тероризму. В даному напрямі вченими пропонується класифікація тероризму залежно від злочинної мотивації. Прибічниками даної класифікації є: С. Телешун[178], О. Богданов [54], Д.В. Ольшанський[158], Л.В. Сердюк[173], О.В. Бойченко[57], Хізера Грега[17], П. Вілкінсон[16]. Незважаючи на однорідність виділеної класифікаційної ознаки вченими виділяються різні підходи о видів тероризму.

Вітчизняний вчений С. Телешун [178] пропонує залежно від злочинної мотивації виділяти наступні види тероризму:

- політичний;
- релігійний;
- націоналістичний;
- економічний.

Принципово інші види тероризму за даною ознакою виділяє О. Богданов [54], зокрема:

- хімічний;
- біологічний;
- психологічний;
- високотехнологічний;
- космічний.

Ольшанський Д.В. [158] вважає, що залежно від злочинної мотивації варто виділяти наступні види тероризму:

- інформаційний;
- економічний;
- соціальний;
- політичний.

Зарубіжний дослідник Л.В. Сердюк [173] за даною ознакою значно звужує кількість видів тероризму, пропонуючи виділяти лише два види:

- безкорисний;
- політичний.

За ознакою залежності від злочинної мотивації О.В. Бойченко[57] пропонує класифікувати медіа-тероризм, виділяючи наступні ознаки:

- інформаційно-психологічний тероризм;
- інформаційно-технічний тероризм;
- медіа-інформаційного тероризм.

Релігійний тероризм за визначеною ознакою виділяє Хізера Грега [17].

Класифікацію тероризму з позиції держави залежно від мотивації виділяє П. Вілкінсон [16], що вказує на наступні види:

- революційний;
- підреволюційний;
- репресивний.

Дана ознака є особливо важливою в контексті ідентифікації властивостей тероризму, адже мотив закладений у всіх сферах людської діяльності, мотив характерний як для особи так і групи осіб, якими виступають терористичні організації. Державна та міжнародна політика мають бути направлені не лише на боротьбу із вже існуючими терористичними організаціями, але й на протидію утворенню нових з позиції зниження рівня мотивації їх формування. Дана ознака особливо важлива з позиції оцінки процесів фінансування тероризму, адже в залежності від мотиву визначається мета терористичної організації, що в свою чергу впливає на структуру джерел фінансування, адже власники фінансових ресурсів мають підтримувати ту чи іншу мету. Якщо мотив має релігійний характер, то джерелами фінансових ресурсів є особи або групи осіб, що сповідують ту чи іншу релігію. В свою чергу політичний мотив визначає джерелами фінансових ресурсів політично активних громадян.

Форма прояву тероризму. Форма прояву тероризму визначає сукупність його властивостей щодо здійснення терористичних актів. Дану класифікаційну ознаку підтримують: С. Телешун[178], Д.В. Ольшанський[158], О.В. Бойченко[57], Бахчеван Є.Ф.[43], П. Вілкінсон[16], В. Вітюк[69], М. Гуцало [100], Богданович В.Ю[55], Л.В. Сердюк[.]. В дному випадку, як власне і за попередніми ознаками відсутній єдиний підхід щодо видів тероризму. Зокрема, С. Телешун[178] за даною ознакою виділяє:

- використання вибухових пристроїв;
- захоплення повітряного судна, цивільної авіації;
- захоплення морського судна;
- міжнародного судноплавства;
- захоплення заручників.

Ольшанський Д.В. [158] вважає, що за формою прояву тероризм варто поділяти на наступні види:

- прямий вплив на психіку людини через ЗМІ;
- дискримінаційні, економічні дії задля впливу на економічних конкурентів;
- вулична злочинність, зростання криміналітету;
- терористичні дії різного роду для впливу на політичних лідерів.

Лише два види форм прояву тероризму виділяє О.В. Бойченко[57]:

- контроль над ЗМІ з метою поширення дезінформації, чуток, демонстрації могутності терористичних організацій;
- завдання збитків окремим елементам і всьому інформаційному середовищу супротивника в цілому: руйнування елементної бази, активне придушення ліній зв'язку, штучне перезавантаження вузлів комунікації.

Особливий підхід до класифікації тероризму як злочину за формою прояву виділяє Бахчеван Є.Ф.[43]:

- вимагання коштів або будь-якого майна за допомогою шантажу, загрози або використання насильства;

- зневага до традиційного уряду, використання найсучасніших засобів зв'язку, блискавична зміна дислокації;

- загрозу вибуху газу, отруєння прісних водосховищ;

- зламування комп'ютерів державних установ, банків, підприємств, блокують інформаційні потоки, порушуючи роботу спецслужб і транснаціональних корпорацій; кібервіруси, розроблені хакерами, виводять з ладу сотні тисяч комп'ютерів.

Зарубіжний вчений П. Вілкінсон [16] виділяє такі види тероризму за формою прояву як:

- зміна політичної системи;

- певні зміни в межах існуючої політичної системи;

- діяльність окремої держави скеровувалась проти іншої держави або ж проти опозиції.

Вивчені історичні аспекти лівого тероризму В. Вітюком [69] дозволило виділити наступні якого види з формою прояву:

- збільшенням безробіття, зростанням маргіналізованих і люмпенізованих шарів, криза освіти, погіршенням соціальних перспектив для молоді; перебуванням при владі скомпрометованих політиків, репресивною політикою по відношенню до лівих рухів при потуранні неофашизму; ламкою звичних життєвих стереотипів і кризою традиційних буржуазно-ліберальних цінностей, зростанням споживчих настроїв і бездуховності, конфліктами поколінь, ворожістю молоді до цивілізації і культом насильства;

- зміна лібералізму і демократичність на тоталітарний режим.

Вітчизняний дослідник М. Гуцало [100] вивчаючи політичні аспекти тероризму пропонує наступні види:

- збройний конфлікт;
- кримінальна злочинність;
- соціально-політичний протест.

Богданович В.Ю. [55] виділяє наступні види тероризму за досліджуваною ознакою:

- розвідувально-підривної і диверсійної діяльності та дій, спрямованих на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і тероризму;

- прийняття своїх вимог вуличними демонстраціями, пікетами, мітингами;

- насильство з метою реалізації на землі божественних настанов;

- насильство застосовується праворадикальними терористами, головним чином, проти іммігрантів і біженців з країн азії та африки. Їх мета – змусити уряди прийняти заборону на їх в'їзд в європейські держави;

- насильства проти багатих людей, офіційних осіб.

Литвинов Н.Д.[141] виділяє наступні види тероризму за вказаною ознакою:

- досягнення часткових змін у становищі відповідних етнічних груп;

- вчинення самогубних акції, захоплення влади сектами тоталітарного режиму.

Дослідниця проблем кримінального права Л.В. Сердюк[73] пропонує виділяти наступні види тероризму за формами прояву:

- діяльність революціонерів-терористів задля соціальної справедливості для всіх громадян країни;

- насильницькі збройні акції з ціллю нагнітання страху, здійснення тиску на владу.

Форма прояву особливо важлива властивість тероризму, адже від цього залежать терористичні акти, а відповідно потреба в залученні відповідних ресурсів, що може бути досліджена в процесі слідчих дій.

Мета тероризму. Властивість тероризму, яка визначає власну сутність усієї діяльності терористичної організації є ціль. Так, в залежності від цілей тероризму виділяють наступні підходи до видів:

Хізера Грега[17] пропонує виділяти наступні види тероризму:

- апокаліптична ціль – полягає у світовій катастрофі, абсолютному або частковому припиненні існування цивілізації, людства, планети Земля, Всесвіту тощо;

- створення релігійного уряду (теократія);

- чистки за релігійною ознакою - дії, спрямовані на «викорінення невірних» шляхом насильного навернення до певної релігії або через переслідування.

Богданович В.Ю. [55] за даною ознакою пропонує виділяти наступні види тероризму:

- націоналістичний;

- анархістський;

- релігійний;

- праворадикальний;

- ліворадикальний.

Протилежно інший підхід до складу видів тероризм за цілю виділяє М. Шахов [186]:

- гуртуючий;

- демонстраційний;

- конфронтаційний;

- провокаційний.

Вивчення політичних аспектів тероризму в контексті глобального розвитку В. Василенко[68] пропонує виділяти наступні його види за цілями:

- політичний;
- націоналістичний;
- релігійний;
- кримінальний.

Питання мети є особливо важливою властивістю, яку необхідно враховувати при формуванні державної політики в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Методи тероризму. Важливою характеристикою тероризму є методи, якими від реалізується. Це визначає напрями формування необхідних ресурсів й відповідно процеси фінансування. Дану класифікаційну ознаку тероризму підтримують наступні вчені: Ф. Форсайта[181], В. Лунев[143], Н. Мелентьева[148], М. Шахов [186], В. Василенко[68].

Досліджуючи проблеми мотивації злочинців зарубіжний вчений В. Лунев [143] пропонує виділяти наступні види тероризму за методами прояву:

- вбивства державних і громадських діячів або представників влади, а також вибухів, підпалів та інших дій;
- перешкода розслідуванню кримінальних справ, веденню і продовженню жорсткої кримінальної політики, ліквідація активних співробітників правоохоронних органів, примус суддів до винесення м'яких вироків, залякування або залякування потерпілих, свідків, журналістів, які можуть допомогти слідству у встановленні і припиненні їх злочинної діяльності;
- припинення діяльності федеральних органів влади і досягнення політичної або економічної відособленості;

- крадіжка літаків шляхом захоплення заручників для вимагання грошей, зброї, наркотиків і вильоту в інші країни;

- убивство представників іноземної держави з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень.

Крім того, В. Лунєв [143] в даному контексті виділяє класифікаційну ознаку за способом здійснення:

- тероризм з політичних мотивів;
- кримінальний тероризм організованих злочинних співтовариств;
- націоналістичний тероризм сепаратистських сил;
- повітряний тероризм;
- міжнародний тероризм.

Значно ширший перелік методів тероризму наводить в праці Н. Мелентьєвої [148], зокрема:

- здійснення насильства передбачає подолання досить глибоких психологічних норм, властивих більшості людей;

- терор здійснюється щодо демонізованої мажоритарною нацією, яка сприймається як головна перешкода етнічною самоствердження. Іноді етнотероризм може приймати расовий характер;

- насильство виправдовується тим, що воно застосовується «врятованими», «обраними» проти клятих. Класичними зразками такого підходу є сіоністський тероризм в Палестині і сучасний ісламський тероризм;

- більшовицькі анархістські нальотчиків і грабіжників, етнічні мафії США (єврейську, сицилійську або китайську), пограбування банків деякими лівими екстремістами і т.д.;

- здійснення індивідом по відношенню до інших членів суспільства як вираз екзистенціального, суб'єктивного протесту, необґрунтованого раціонально і ідеологічно; це особиста повстання проти суспільства.

За методами М. Шахов [186] пропонує виділяти наступні види тероризму;

- тероризм з використанням фізичного насилля;
- тероризм шляхом знищення матеріальних об'єктів;
- тероризм зі застосуванням морально-психологічного впливу.

Даний дослідник (М. Шахов [186]) також виділяє подібні ознаки, зокрема:

1) за способом здійснення:

- тероризм з застосуванням духовних засобів;
- тероризм з запалювальних і вибухових речовин;
- збройно-насильницький тероризм;
- тероризм з застосуванням зброї масового ураження;
- інформаційно-комп'ютерний тероризм;
- кримінальний тероризм;

2) за засобами:

- тероризм з застосуванням духовних засобів
- тероризм з запалювальних і вибухових речовин
- збройно-насильницький тероризм
- тероризм з застосуванням зброї масового ураження
- інформаційно-комп'ютерний тероризм
- кримінальний тероризм.

Василенко В. [68] вважає, що за методами і способами здійснення терористичної акції, тероризм варто поділяти на:

- інформаційний;
- партизанський;
- військовий;
- технологічний;
- повітряний.

Класифікація тероризму за методами є особливо важливою з позиції формування заходів із протидії. Крім того, вивчення методів здійснення тероризму дозволяє сформувавши комплекс заходів щодо державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму, зокрема в частині: суб'єктів державного управління; методів виявлення та ідентифікації доходів, що отриманні злочинним шляхом; напрямів трансформації державного регулювання банківського сектору; розвиток системи моніторингу та контролю за доходами громадян та організацій.

Політична спрямованість тероризму. Ряд вітчизняних та зарубіжних вчених вважають, що тероризму варто визначати за напрямом політичного послання та політичною спрямованістю. В даному напрямі працювали наступні вчені: Бахчеван Є.Ф.[43], В. Вітюк[69]

Бахчеван Є.Ф. [43] вважає, що за даною класифікаційною ознакою варто виділяти наступні види тероризму:

- економічний тероризм;
- політичний тероризм;
- соціальний тероризм;
- інформаційний тероризм.

Вітюк[69]В. в даному напрямі пропонує наступні види тероризму:

- лівий;
- правий.

Важливо зазначити, що політична спрямованість тероризму є однією із найбільш важливих ознак, адже більшість терористичних організацій сьогодні переслідують певну політичну мету.

Об'єктна складова тероризму. Визначаючи об'єктну складову тероризму варто наголосити на даній класифікаційній ознаці, яку підтримують: М. Шахов [186] - за об'єктами впливу; В. Василенко[68] – за об'єктом.

Дослідник теорії тероризму М. Шахов [186] вважає, що тероризм варто класифікувати за об'єктами впливу на:

- економічний;
- політичний;
- етнонаціональний;
- тероризм у сфері духовного життя.

Василенко В. [68] за об'єктом поділяє тероризм на:

- внутрішньодержавний;
- зовнішній.

Сфера дії тероризму. Ряд вчених пропонують класифікувати тероризм за сферою дії, зокрема: Ф. Форсайта [181], Н. Мелентьєва [148]

Форсайта Ф. [181] виділяє лише два види тероризму за вказаною ознакою, зокрема:

- внутрішньодержавний тероризм;
- транснаціональний тероризм.

Пропозиції Мелентьєва Н. [148] за даною ознакою значно різняться як за складом так і змістом:

- ідеологічний тероризм;
- етнічний тероризм;
- релігійний тероризм;
- кримінальний тероризм;
- індивідуальний тероризм.

Суб'єктні властивості. Важливе значення у вивченні тероризму полягає в ідентифікації суб'єктів. В даному напрямку ряд вчених пропонують класифікаційну ознаку і виділяють ряд видів: Литвинов Н.Д.[141] - за ідентичністю суб'єктів терористичної діяльності; О. Антонюк, М. Головатий, Г. Щокін [104] - за суб'єктами здійснення.

Литвинов Н.Д. [141] запропонував наступні види тероризму за даною ознакою:

- етнічний;
- релігійний;

Вітчизняній дослідники О. Антонюк, М. Головатий, Г. Щокін [104] за суб'єктами здійснення пропонують виділяти наступні види тероризму:

- докорінна або часткова зміна економічного та політичного устрою країни;
- здійснюється за етнічною ознакою;
- соціально-політичними меншинами, які ведуть боротьбу за суверенітет або розширення автономії території проживання;
- народами окупованих або колонізованих держав проти представників країн-агресорів;
- відбувається на фоні національна конфліктів у межах держави;
- послідовники однієї релігії протистоять іншій;
- принципова незгода з панівними нормами та стосунками.

Зазначені класифікаційні ознаки потребують уточнення, адже представлені пропозиції не повною мірою характеризують суб'єктів терористичної діяльності. Відповідно є потреба в групуванні суб'єктів за змістом їх діяльності, складом та кількістю осіб. Це дозволить більш чітко ідентифікувати діяльність терористичних організацій.

Інші властивості тероризму. Окремі вчені пропонують виділяти таку класифікаційну ознаку тероризму як за видами і в даному напрямку виділяють наступні ознаки:

- 1) Ю.М. Антонян [33]:
 - політичний тероризм;
 - державний тероризм;
 - релігійний тероризм;

- корисний тероризм;
- кримінальний тероризм;
- військовий тероризм;
- партизанський тероризм;
- націоналістичний тероризм;
- ідеалістичний тероризм.

2) О. Антонюк, М. Головатий, Г. Щокін [104]:

- соціальний;
- національний;
- сепаратиський;
- національно-визвольний;
- репресивний;
- релігійний;
- світоглядний.

Богданов О. [54] пропонує поділяти тероризм за характером дій на організм людини:

- використання хімічних агентів задля нервово-паралітичної дії, шкірно-наривної дії, загальної уражальної дії, задушливої дії, психохімічної дії;

- віруси, бактерії, грибки, токсини, речовини вироблені цими організмами;

- виведення з рівноваги людську свідомість;

- атака проти інформації, комп'ютерних систем, комп'ютерних програм і баз даних;

- знищення космічних об'єктів, залякування діями з космосу щодо морських, наземних та повітряних об'єктів.

Антонян Ю.М. [33] пропонує класифікувати тероризм за цілями залякування:

- залякування політичного противника і його прихильників, вбивство найбільш активних політичних діячів супротивної сторони, залякування інших;

- залякування власного населення, його повне придушення і поневолення і разом з тим в знищення тих, хто бореться з тиранічною державою;

- затвердити свою релігію і послабити інші;

- страх повинен охопити тих, хто перешкоджає отриманню жаданих матеріальних цінностей;

- знищення суперників і залякування їх прихильників при конфліктах між організованими злочинними групами;

- зломити бойовий дух супротивника і навести жах на населення супротивної сторони, щоб придушити опір;

- широко використовуються диверсії, руйнування комунікацій, розправи з зрадниками і фізичне знищення окупантів;

- залякування витіснити іншу націю, позбутися її влади, іноді - захопити її майно і землю, в ряді випадків - відстояти свою національну гідність і національне надбання;

- терористичні акти відбуваються заради перебудови світу, перемоги «справедливості» і т. д..

Бахчеван Є. Ф.[43] пропонує класифікувати тероризм за групами, які складаються з різних умов:

- невирішеність національних, економічних, соціальних, державних, релігійних та інших проблем;

- розбіжність етнічних і релігійних меж, пред'явлення у зв'язку з цим терористичних і політичних претензій;

- прагнення якої-небудь етно-, релігійної, національної групи чи організації захопити державну владу шляхом відокремлення від решти країни;

- прагнення будь-якої етнічної або релігійної групи до збереження своєї ідентичності поглядів і світорозуміння;

- зростання безробіття й виникнення серйозних економічних проблем, особливо у великих містах з різноманітним національним, релігійним і расовим складом;

- політична боротьба, яка спирається на релігійний, національний або націоналістичний рух.

Гуцало М. [100] в своїй дисертації запропонувала наступну класифікаційну ознаку:

- бойовий тероризм;
- кримінальний тероризм;
- соціально-політичний.

Таким чином, на основі проаналізованих видів класифікацій тероризму можна констатувати, що кожна класифікаційна ознака характеризує певну властивість тероризму. Представлений аналіз дозволив виявити наступні властивості: сфера дії тероризму, суб'єктні властивості, політична спрямованість тероризму, об'єктна складова тероризму, географічні властивості тероризму, мотиваційні властивості тероризму, форма прояву тероризму, мета тероризму, методи тероризму. Досліджуючи підходи вчених, ми зіштовхнулися із наступними проблемами: по-перше, виділення за однією ознакою різних видів тероризму, що різняться як за складом, так і за змістом; по-друге, класифікація тероризму за різними ознаками одного й того ж виду; по-третє, відсутність чіткого розмежування властивостей тероризму в рамках однієї ознаки. Відповідно пропонуємо наступний підхід до класифікації (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Класифікація тероризму для цілей державного управління в сфері
запобігання та протидії економічній злочинності**

1. ЗА ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ОЗНАКОЮ ТЕРОРИЗМУ				
<i>Державний</i> – поширюється на території певної держави (наприклад, визнанні територіальній організації Донецька народна республіка, Луганська народна республіка, Ірландська республіканська армія, Талібан)		<i>Регіональний</i> – поширюється на території певного регіону та охоплює декілька країн (наприклад, терористична організація Армія визволення Косово, Хезболла)		<i>Міжнародний</i> – поширюється по світу та не має державних чи регіональних меж (наприклад, терористична організація Аль-Каїда, Ісламська держава)
Зазначена ознака вказує на властивості територіального поширення тероризму та діяльності терористичних організацій та їх членів. Відповідно до поширення тероризму визначаються джерела фінансування терористичних актів, а також мотиви осіб, що фінансують або ж причетні до легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму				
2. ЗА ПРИЧИНАМИ ТЕРОРИЗМУ				
<i>Національні</i> (наприклад, Ірландська республіканська армія, Хезболла)		<i>Релігійні</i> (наприклад, Аль-Каїда, Ісламська держава)		<i>Політичні</i> (наприклад, ДНР та ЛНР)
<i>Соціальні</i> (наприклад, Ірландська республіканська армія)		<i>Територіальні</i> (наприклад, Армія визволення Косово, Хамас, Хезболла)		<i>Економічні</i> (наприклад, Ірландська республіканська армія)
В причинах тероризму лежить мотив створення та існування терористичних організацій й відповідно як їх членів так і їх прибічників, що можуть бути залученні до процесів формування ресурсів та фінансування терористичних актів				
3. ЗА ТЕРИТОРІЄЮ ЗДІЙСНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ				
<i>Наземний</i>	<i>Повітряний</i>	<i>Морський</i>	<i>Космічний</i>	<i>Віртуальний</i>
Зазвичай кожна терористична організація застосує різній напрями здійснення терористичних актів, в залежності від цього визначається сукупність необхідних ресурсів, а отже і їх фінансування				
4. ЗА СПЕЦИФІКОЮ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ				
<i>Хімічний</i>	<i>Біологічний</i>	<i>Психологічний</i>	<i>Високотехнологічний</i>	
<i>Насильницький</i>	<i>Військовий</i>	<i>Інформаційний</i>	<i>Економічний</i>	
Специфіка терористичних актів визначає ресурсну складову підготовки, а також наявність відповідних людських ресурсів. В залежності від специфіки визначатиметься процес фінансування, форма фінансування та обсяги фінансових ресурсів, які необхідні терористичній організації				

Продовження табл. 1.3

5. ЗА МЕТОДАМИ ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТИВ		
<i>Використання вибухових пристроїв</i>	<i>Захоплення заручників</i>	<i>Прямий вплив на психіку через ЗМІ</i>
<i>Захоплення повітряного судна</i>	<i>Захоплення морського судна</i>	<i>Захоплення наземного транспорту</i>
<i>Вимагання коштів через шантаж</i>	<i>Підбивна та диверсійна діяльність</i>	<i>Вчинення самогубних акцій</i>
<i>Припинення діяльності державних органів влади</i>	<i>Перешкода розслідуванню кримінальних справ</i>	<i>Вбивства державних та громадських діячів</i>
<i>Убивство представників іноземних держав</i>	<i>Хакерські атаки на комп'ютерні мережі компаній та державних установ</i>	<i>Незаконне захоплення державної влади (державні перевороти)</i>
<i>Насильницькі збройні акції</i>	<i>Вбивство особи або групи осіб</i>	<i>Інші</i>
6. ЗА НАСЛІДКАМИ ТЕРОРИЗМУ		
<i>Повалення демократичного режиму в державі</i>	<i>Значні економічні збитки для держави, суб'єктів господарювання та населення</i>	<i>Руйнування інфраструктурних об'єктів держави, суб'єктів господарювання</i>
<i>Руйнування комп'ютерних мереж</i>	<i>Соціальні наслідки</i>	<i>Припинення діяльності суспільно важливих інституцій</i>

Запропонована класифікація є основою формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Зазначена класифікація враховує особливості як власне теоретичних підходів так і може бути реалізована на практиці. Варто зауважити, що дана класифікація не є повною та може бути доповнена в залежності від специфіки розвитку тероризму в світі.

Таким чином, нами обґрунтовано інноваційний підхід до формування класифікації тероризму з позиції формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Зокрема, було запропоновано наступні класифікаційні ознаки: 1) за територіальною ознакою тероризму, що вказує на властивості територіального поширення тероризму та діяльності терористичних організацій та їх членів, а відповідно до цього визначаються джерела фінансування терористичних актів, а також мотиви осіб, що фінансують або ж причетні до легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму; 2) за причинами тероризму, в основі яких лежить мотив створення та існування терористичних організацій й відповідно як їх членів так і їх прибічників, що можуть бути залученні до процесів формування ресурсів та фінансування терористичних актів; 3) за територією здійснення терористичних актів, адже кожна терористична організація застосує різній напрями здійснення терористичних актів, в залежності від цього визначається сукупність необхідних ресурсів, а отже і їх фінансування; 4) за специфікою терористичних актів, визначає ресурсну складову підготовки, а також наявність відповідних людських ресурсів, в залежності від чого визначатиметься процес фінансування, форма фінансування та обсяги фінансових ресурсів, які необхідні терористичній організації; 5) за методами терористичний актів; 6) за наслідками тероризму.

Висновки до 1-го розділу

1. Особливість державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму полягає в тому, що глобалізаційні процеси та демократизація суспільства обумовила делегацію окремих сфер суспільного життя транснаціональним корпораціям, що сьогодні чинять вплив на політику окремих держав, з одного боку, а з іншого - є суб'єктами майже безперешкодного руху капіталів, економічних та людських ресурсів. В результаті такого делегування та зростання ролі транснаціональних корпорацій збільшується ризик розширення можливостей та вплив злочинних угруповань, окремі з яких проводять терористичну діяльність. Це в свою чергу, обумовлює загрозу того, що терористичні організації можуть володіти значними економічними, людськими та природними ресурсами, для здійснення своєї діяльності, а саме терористичних актів та розробку і виробництво зброї масового враження.

2. В контексті розвитку теорії та методології державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму запропоновано його визначати з наступних позицій: як вид організованої злочинності суспільно-політичного характеру; як суспільно-політичне явище, що полягає у вирішенні ряду суспільних та політичних конфліктів через терористичні акти; як загроза національним та глобальній економікам; як результат соціальних, політичних, економічних та територіальних конфліктів. Це дозволило сформуванню інформаційну модель тероризму як загрозу національним інтересами, що є об'єктом державного управління. Зазначене обумовлює виключно роль протидії тероризму як важливого завданням держави та державного управління. В даному випадку акцентуванню підлягає питання запобігання та протидії фінансуванню

тероризму, як основи формування джерел ресурсів для здійснення терористичних актів.

3. Спектр категорій щодо тероризму, фінансування тероризму, легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом визначає вектори дослідження понятійно-категоріального апарату. Це актуалізується з позиції його дослідження як об'єкту державного управління, адже більшість підходів визначені в юридичних, філософських та політичних науках, які, втім, не зовсім коректно використовувати при вивченні проблем державного управління та державної політики.

4. Для цілей формування теоретичного підґрунтя державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму запропоновано розглядати його сутність в наступних значеннях:

1) тероризм як суспільне явище: тероризм – це суспільно небезпечне явище, що полягає в застосуванні насильства або погрози насильством щодо конкретних осіб, організацій, державних установ, певних об'єктів; може супроводжуватися людськими жертвами; має публічний характер з метою впливу на суспільну свідомість та донесення певного послання; призводить до негативних соціальних, економічних, політичних наслідків;

2) тероризм як загроза національній безпеці: тероризм - це дія або діяльність терористичних організацій, які застосовують насильницькі методи та погрози, в результаті чого виникають ризики для національних інтересів, економічній стабільності, соціальному консенсусу, територіальній цілісності, державному суверенітету.

5. Вивчення наукової літератури та нормативно-правової бази дозволило виявити властивості легалізації (відмивання) доходів

отриманих злочинних шляхом як джерела фінансування тероризму та запропонувати наступні підходи до розуміння даного поняття:

1) як процес: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – це сукупність операцій щодо формування законного джерела отримання доходів, що отримані в результаті недозволеної (злочинної) діяльності (виробництво та реалізація наркотиків, крадіжки, вимагання та інше) та / або через порушенням норм законної діяльності (махінації, корупція та інші), та передбачають сукупність фінансових і нефінансових операцій, а також залучення сторонніх осіб (конвертаційні центри);

2) як діяльність: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – це діяльність злочинних угруповань або суб'єктів господарювання , щодо здійснення операцій фінансового та нефінансового характеру, які дозволяють сформувати законне джерело доходів особи чи групи осіб, що отримані в результаті недозволеної (злочинної) діяльності (виробництво та реалізація наркотиків, крадіжки, вимагання та інше) та / або через порушенням норм законної діяльності (махінації, корупція та інші);

3) як загроза національній безпеці: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – це суспільно небезпечна діяльність особи або групи осіб, що пов'язана із фінансовими операціями злочинних угруповань або осіб, які отримали доходи злочинним шляхом, що призводить до ризику фінансування тероризму та іншої незаконної діяльності, підвищує рівень тінізації економіки та призводить до соціальної нерівності;

4) як джерело фінансування тероризму: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – це процес, результатом якого є

формування фінансових ресурсів, що можуть виступати джерелом фінансування терористичних операцій;

5) як економічний злочин: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом – це вид економічного злочину, що полягає в сукупності заборонених фінансових та нефінансових операцій, які здійснюються особою або групою осіб для формування законного джерела доходів, які отримані злочинним шляхом.

В свою чергу зміст поняття фінансування тероризму визначено як економічний злочин, який полягає в сукупності фінансових операцій щодо формування ресурсів терористичних організацій.

6. На основі проаналізованих видів класифікацій тероризму констатовано, що кожна класифікаційна ознака характеризує певну властивість тероризму. Представлений аналіз дозволив виявити наступні властивості: сфера дії тероризму, суб'єктні властивості, політична спрямованість тероризму, об'єктна складова тероризму, географічні властивості тероризму, мотиваційні властивості тероризму, форма прояву тероризму, мета тероризму, методи тероризму. Зазначене було покладено в класифікацію тероризму з метою ідентифікації складових його фінансування. Запропонована класифікація є основою формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Запропонована класифікація враховує особливості як власне теоретичних підходів, так і може бути реалізована на практиці. Варто зауважити, що дана класифікація не є повною та може бути доповнена в залежності від специфіки розвитку тероризму в світі.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

2.1. Оцінка національної безпеки країни за рейтингом індексу тероризму

Тероризм – постійний супутник людства, який належить до числа найбільш небезпечних і важко прогнозованих явищ сучасності, які набувають усе більш різноманітних форм та загрозливих масштабів. Тероризм як політично значуще явище і загроза державній безпеці, виникає, коли окремі групи в суспільстві починають ставити під сумнів законність і права держави і цим виправдовують свій перехід до терору для досягнення власних цілей. Різні злочинні угруповання здійснюють терористичні акти для залякування і знищення конкурентів, для впливу на державну владу.

Рівень тероризму і конкретні форми його прояви являють собою показник, з одного боку громадської моральності, а з іншого - ефективності зусиль суспільства і держави щодо вирішення найбільш гострих проблем, зокрема, щодо профілактики та припинення самого тероризму.

Глобальний індекс тероризму (The Global Terrorism Index) і супроводжуючий його рейтинг країн світу за рівнем тероризму (Таблиця 1) – це комплексне дослідження, яке вимірює рівень терористичної активності в країнах світу і показує, які з держав і в яких масштабах стикаються з терористичною загрозою. Індекс розроблений міжнародною

групою експертів Інституту економіки і світу (The Institute for Economics and Peace) Сіднейського університету, Австралія. Розрахункова частина виконана на основі інформації з глобальної бази даних тероризму Національного консорціуму з вивчення тероризму при Університеті штату Меріленд – найбільшій в світі статистичній базі про терористичну діяльність, що містить інформацію про більш ніж 100 тисячах випадків терористичних актів за останні десять років.

Таблиця 2.1

Значення індексу тероризму

Шкала індексу тероризму	Значення індексу
Найвищий вплив тероризму	>8-10
Високий вплив тероризму	2-8
Найменший вплив тероризму	0-2
Не виявлено	0

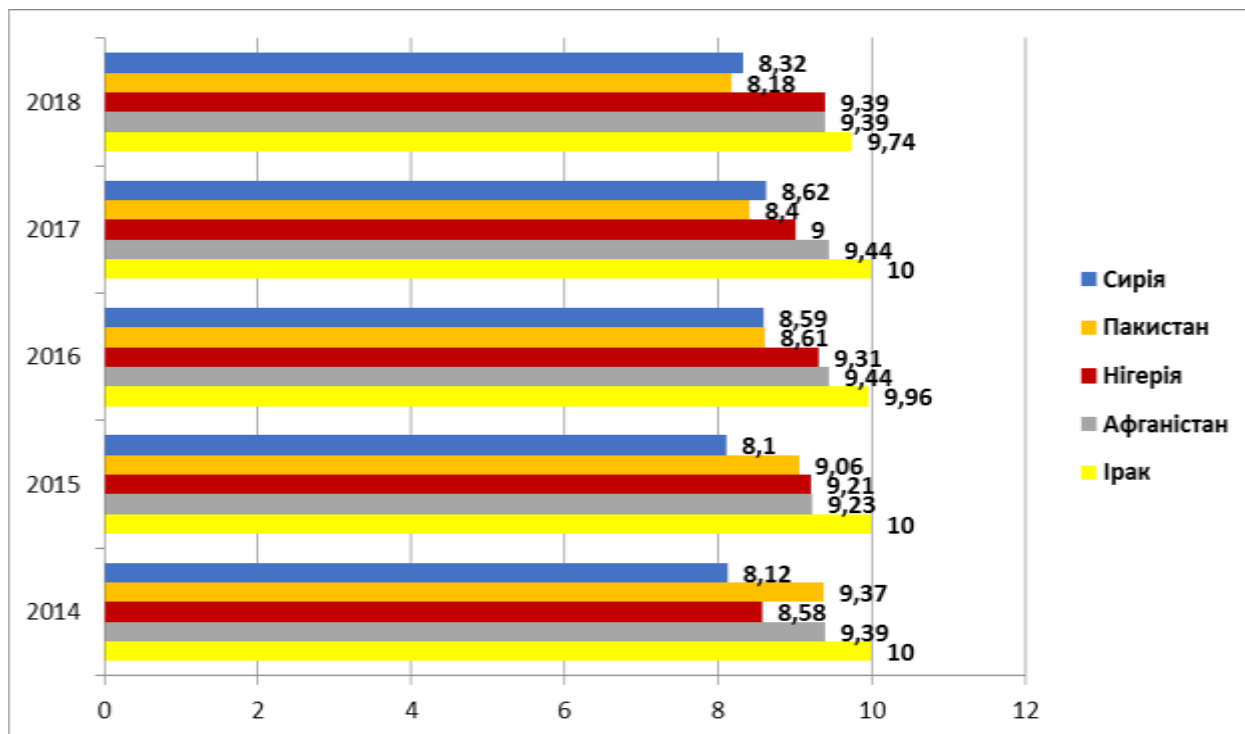

Рис. 2.1. Динаміка індексу тероризму з найвищим впливом за 2014-2018 рр.

Провівши, аналіз динаміки індексу тероризму виявлено, що найвищий вплив тероризму притаманний наступним країнам, а саме: Сирія, Пакистан, Нігерія, Афганістан та Ірак. Протягом 2014-2018 рр. серед досліджуваних країн, найбільший показник індексу характерний країні Ірак та становить у 2015 році 10,00 з 10,00-бальної шкали, у 2016 році даний показник зменшився на 0,04 пункти, у 2017 році показник збільшився на 0,04 п., на кінець досліджуваного періоду індекс зменшився на 0,26 п. та дорівнював 9,74.

Друге місце у рейтингу серед досліджуваних країн посідає Афганістан. Значення індексу у 2014 році становить 9,39, у 2015 році індекс зменшився на 0,16 п., у 2017 році змін не відбулося, на кінець 2018 року показник знизився ще на 0,05 п., що свідчить про позитивну тенденцію щодо зменшення кількості терористичних атак та смертей під час терористичних нападів в країні.

Третє місце у рейтингу займає Нігерія та її значення індексу у 2014 році становить 8,58, у наступному році відбулося підвищення індексу, яке дорівнювало на 0,63 пункти більше, протягом 2017-18 рр. зафіксовано зменшення індексу на 0,31 та 0,34 пункти відповідно, що є позитивним явищем в цілому для досліджуваної країни.

Четверте місце у рейтингу належить країні Пакистан та значення індексу у 2015 році становить 9,06, у 2016 році показник знизився на 0,45 пункти, протягом 2017-18 рр. також зафіксовано зменшення індексу на 0,21 та 0,22 пункти порівняно з попередніми роками.

П'яте місце у рейтингу посідає країна Сирія та значення показника у 2014 році становить 8,12, у 2016 та 2017 році спостерігається збільшення індексу на 0,49 та 0,03 пункти відповідно, на кінець досліджуваного періоду зафіксовано зниження індексу на 0,30 пункти.

Серед країн Близького Сходу та Північної Африки (рис. 2.2.) високий індекс тероризму(2-8) зосереджений у Лівії, Єгипті, Судані, Туреччині, Лівані, Алжир, Ізраїль, Іран, Йорданія, Кувейт, Саудівська Аравія та Туніс. Зокрема, у Лівії індекс тероризму у 2014 році становить 6,25, у 2015 зосереджене значне підвищення показник а індексу на 1,04 пункти, протягом 2016-18 рр. спостерігається зниження індексу на 0,02 та 0,28 пункти відповідно порівняно з попередніми роками. У Єгипті зосереджене зростання індексу тероризму протягом 2015-16 рр. та становить 6,81 та 7,33 відповідно, у 2017 році показник зменшився на 0,16 пункти, на кінець досліджуваного періоду індекс зріс на 0,18 пункти. У Судані індекс тероризму у 2014 році становив 5,77, у 2015 році зафіксовано збільшення індексу на 0,92 пункти, у 2016 році показник дорівнював 6,66, у 2017 та 2018 році спостерігається зменшення індексу на 0,21 пункти та 0,27 пункти відповідно. Щодо Туреччини, то індекс тероризму у 2014 році становив 5,98, у 2015 році індекс знизився на 0,24 пункти, з 2016 року спостерігається збільшення індексу тероризму, а на кінець 2018 року індекс знизився на 0,48 пункти та дорівнював 7,04. Зниження індексу світового тероризму протягом всього періоду зафіксовано у Лівані, хоча самі показники є на досить високому рівні, але зменшення показника свідчить про скорочення кількості терористичних атак та постраждалих осіб у країні.

Протягом всього досліджуваного періоду зниження індексу тероризму притаманне країні Алжир, адже у 2015 році зменшення становило на 0,77 пункти, у 2016 році порівняно з 2015 роком індекс знизився на 0,47 пункти та на кінець 2018 року виявлено зменшення на 0,21 пункти та індекс дорівнював 3,76.

Показник індексу тероризму в межах 4,0-6,0 характерний для Ізраїлю та Ірану та проведене дослідження свідчить, що протягом 2014-2018 за даними країнами спостерігається зменшення показника тероризму в цілому.

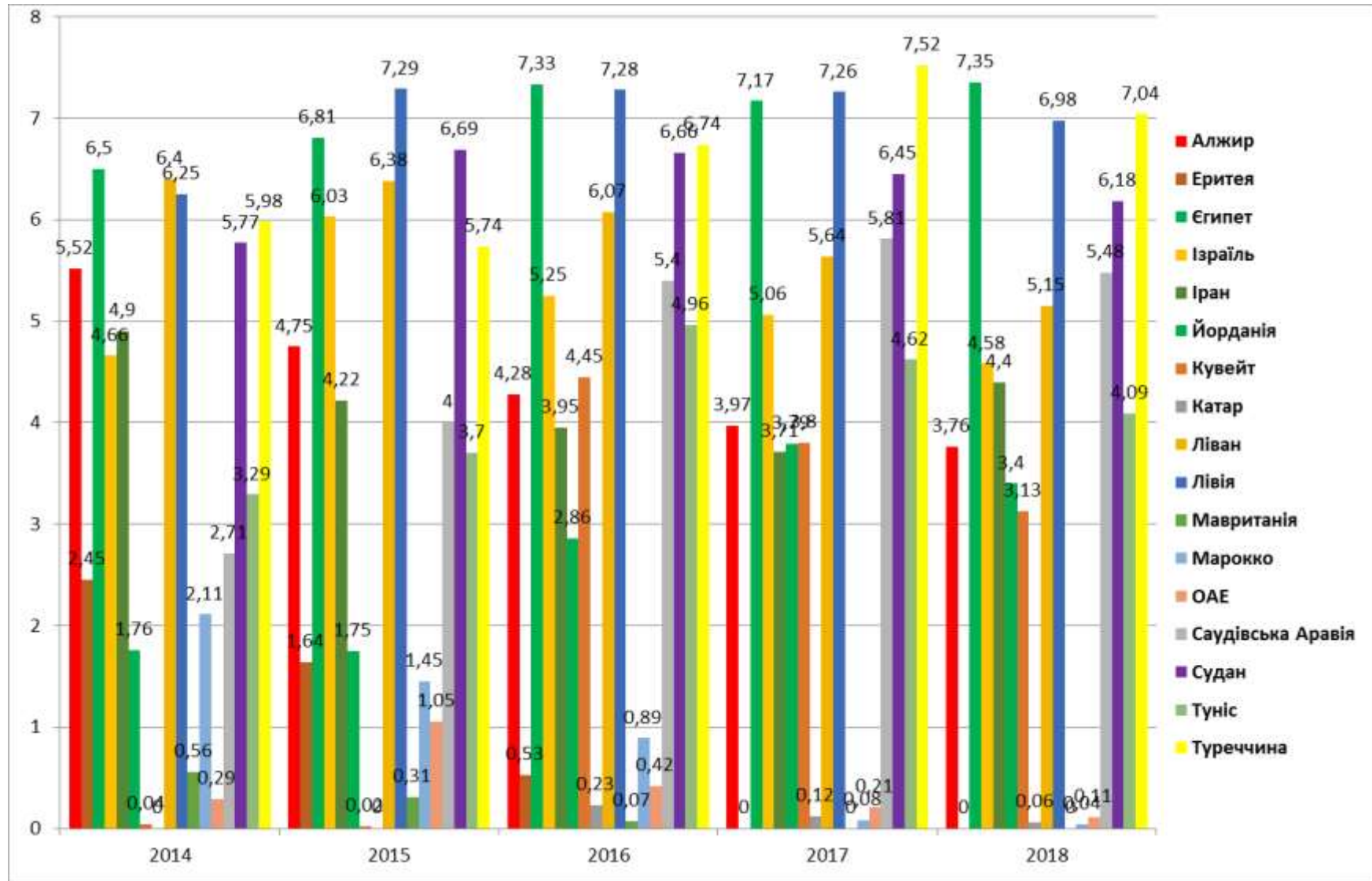

Рис. 2.2. Динаміка індексу тероризму у країнах Близького Сходу та Північної Африки у 2014-18 рр.

У Йорданії та Кувейті індекс тероризму коливається межах 1,75-4,45, а стрімке збільшення показника зареєстровано у 2016 році у Кувейті на 4,43 пункти та у Йорданії на 1,11 пункти відповідно порівняно з 2015 роком.

У Саудівській Аравії спостерігається значне збільшення індексу тероризму протягом 2014-2017 років, на кінець 2018 року індекс знизився на 0,33 пункти порівняно з 2017 роком.

Протягом 2015-2016 року у Тунісі зосереджено збільшення індексу тероризму на 0,41 та 1,26 пункти відповідно, а у 2017 та 2018 році навпаки відбулося його збільшення, що свідчить про негативну тенденції, адже в країні в цілому збільшилися випадки терористичних атак, а в результаті чисельність постраждалих та померлих осіб.

Найменший показник індексу світового тероризму (0-2) серед досліджених країн Близького Сходу та Північної Африки протягом 2014-2018 років виявлено у наступних країнах: Еритрея, Катар, Мавританія, Марокко та ОАЕ.

Серед країн Східної, Західної та Центральної Африки (рис. 2.3) індекс тероризму з найвищим впливом виявлено у Нігерії, так як протягом 2014-2018 року індекс коливався в межах 8,58-9,31, це свідчить про відносно велику кількість терористичних атак, що відбулися протягом досліджуваного періоду, які призвели до масової кількості поранених та постраждалих осіб та завдали матеріальних збитків на значну суму.

Країнами з високим впливом тероризму протягом досліджуваного періоду є: Танзанія, Кенія, Сомалі, Ефіопія, Уганда, Мозамбік, ЦАР, Кот-Д'Івуар, Малі, Нігер, Південний Судан, Руанда, Чад, Мадагаскар, республіка Конго та Сенегал. У Танзанії індекс тероризму протягом 2014-2018 років коливався в межах 3,37-3,98, у Кенії у межах 6,11-6,66, у Сомалі

у межах 7,41-8,02, у Ефіопії в межах 3,70-5,94, у Уганді в межах 2,93-4,89, у Мозамбік в межах 4,01-4,88, у Центральноафриканській республіці у межах 5,19-6,72, у Кот-Д'Івуар у межах 2,18-3,76, у Малі в межах 5,29-6,03, у Нігер в межах 2,59-6,68, у Південному Судані в межах 5,60-6,76, У Руанді в межах 1,93-4,00, у Чад в межах 2,14-5,83, за винятком 2014 року, коли індекс тероризму становив 0,05, у Мадагаскарі в межах 1,26-3,29, у Республіці Конго в межах 3,37-5,90, у Буркіна-Фасо в межах 2,62-4,81, за винятком 2014 та 2015 років, де індекс становив 0,70 та 0,31 відповідно, у Сенегалі індекс коливався в межах 1,01-3,55, дані значення свідчать про велику кількість терористичних атак та постраждалих осіб.

Низький вплив тероризму виявлено у Джибуті, Зімбабве, Гвінея, Гана, Гвінея-Бісау, Ліберія, Мавританія та Лесото, так як, у Джибуті індекс становив в межах близько 0,00-1,78, за виключенням єдиного значення 2,57 у 2015 році, у Зімбабве індекс дорівнював близько 0,20-1,71, у Гвінеї в межах 0,32-1,72, у Гані в межах 0,00-1,38, у Гвінея-Бісау індекс становив в межах 0,00-0,35, у Ліберії в межах 0,08-1,22, у Мавританії в межах 0,00-0,56, у Лесото в межах 0,00-0,89. Дана ситуація щодо низького впливу є позитивною, адже кількість терактів є незначною та при цьому кількість поранених в рази менше ніж в країнах з високим впливом тероризму.

На рис.2.3. зображений індекс тероризму серед країн Південної Азії, високий показник зосереджений майже у всіх досліджених країнах, а найбільший серед них у Індії, адже протягом 2014-2018 років він коливався у межах 7,48-7,86. Зростання показника індексу спостерігається у Бангладеш, оскільки у 2015 році даний показник зріс на 0,67 пункти, у 2016 році також зафіксовано зростання на 0,56 пункти, за останні 2017 та 2018 роки виявлено зменшення індексу на 0,30 та 0,48 пункти, що є позитивною тенденцією загалом для країни.

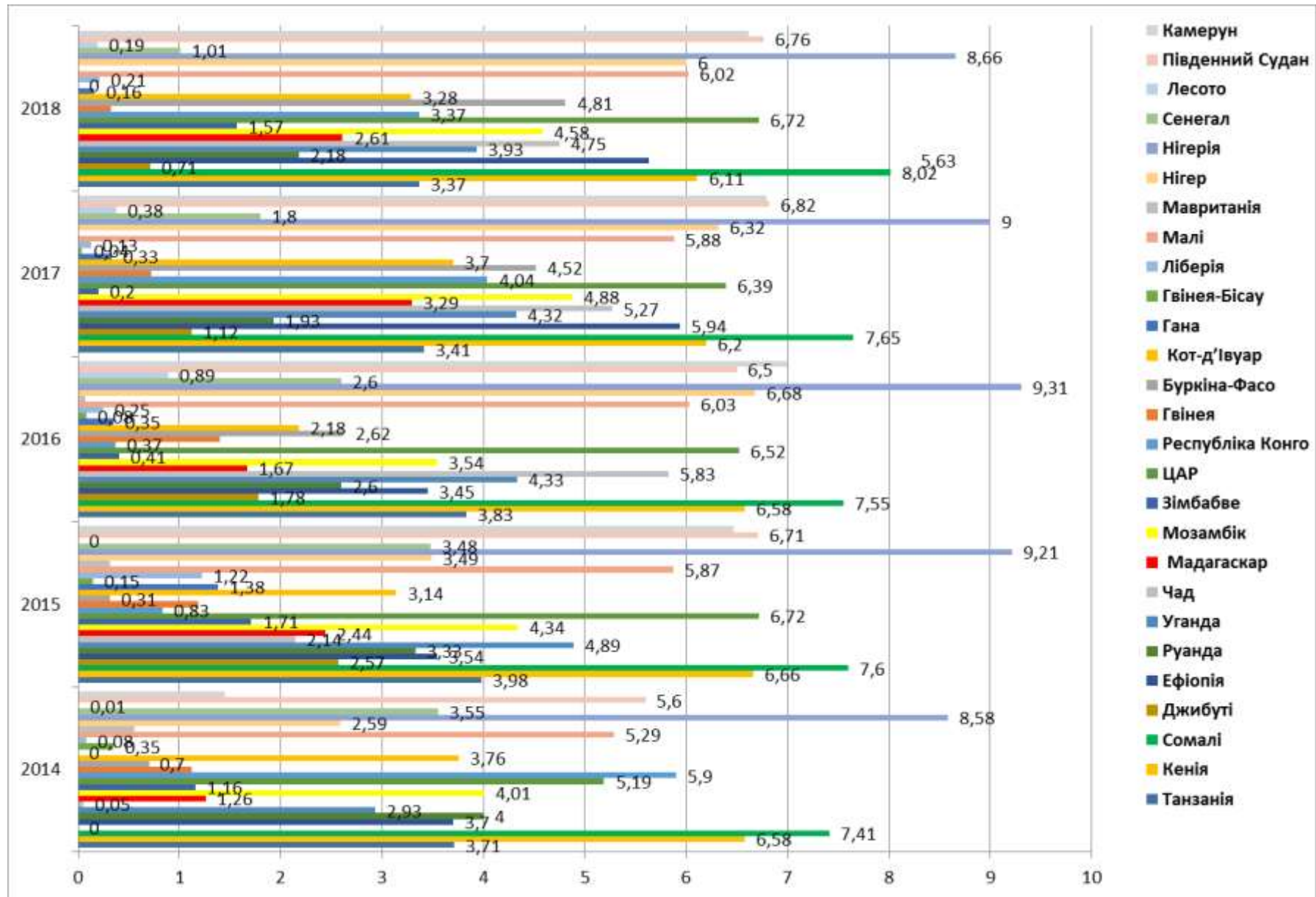

Рис. 2.3. Динаміка індексу тероризму серед країн Східної, Західної та Центральної Африки у 2014-18 рр.

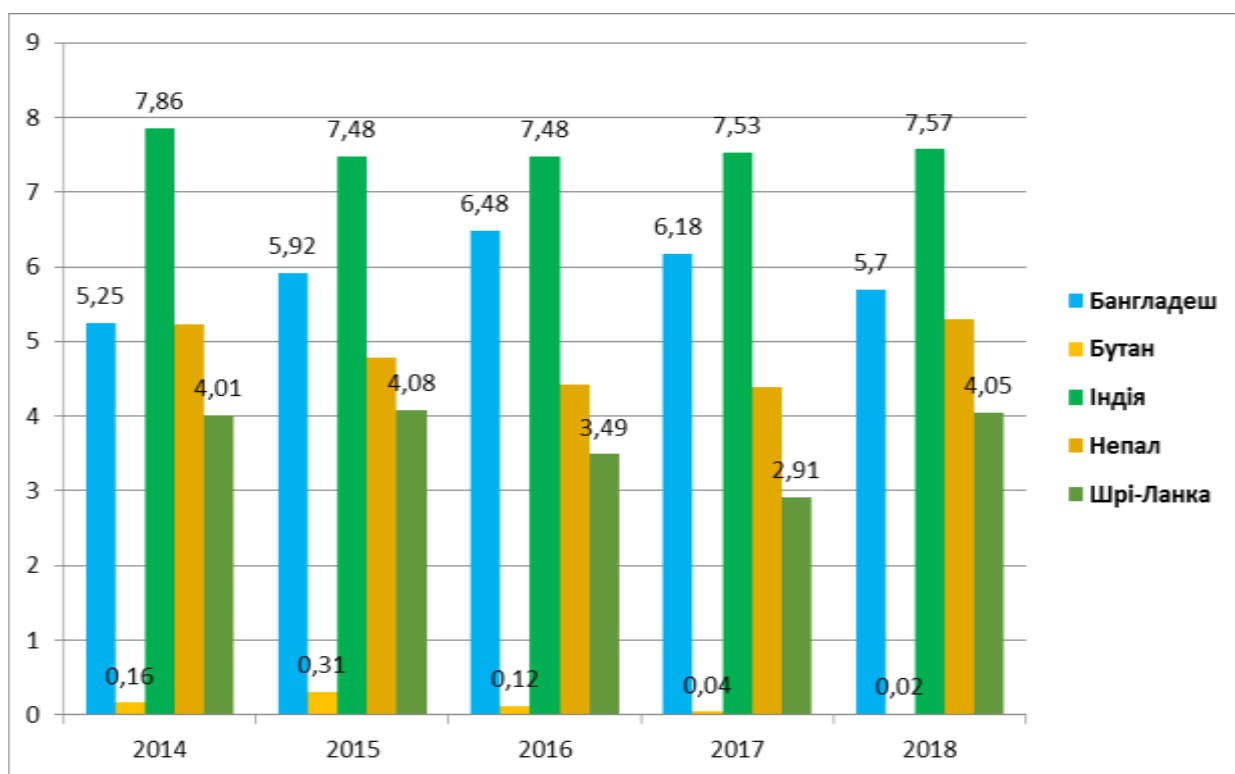

Рис. 2.4. Динаміка індексу тероризму серед країн Південної Азії у 2014-18 рр.

У Непалі індекс тероризму знаходився на досить високому рівні, адже у 2014 році показник становив 5,23, у 2015 році показник знизився на 0,44 пункти, у 2016 році відбулося зменшення індексу на 0,37 пункти, у 2017 зменшення склало 0,03 пункти, на кінець 2018 року індекс зріс на 0,91 пункти порівняно з попереднім роком. Високий вплив тероризму також притаманний для Шрі-Ланки, адже у 2014 році індекс становив 4,01 та на кінець 2018 року становив вже 4,05. Найменший вплив тероризму зафіксований у Бутані, адже значення індексу становило протягом досліджуваного періоду менше 2,0.

У країнах Південно-Східної Азії (рис. 2.5.) зафіксовано показник індексу з високим та низьким значенням, а саме Філіппіни та Таїланд мають високі показники, адже на Філіппінах індекс тероризму коливається в межах 7,10-7,29, а у Таїланді в межах 6,25-7,28.

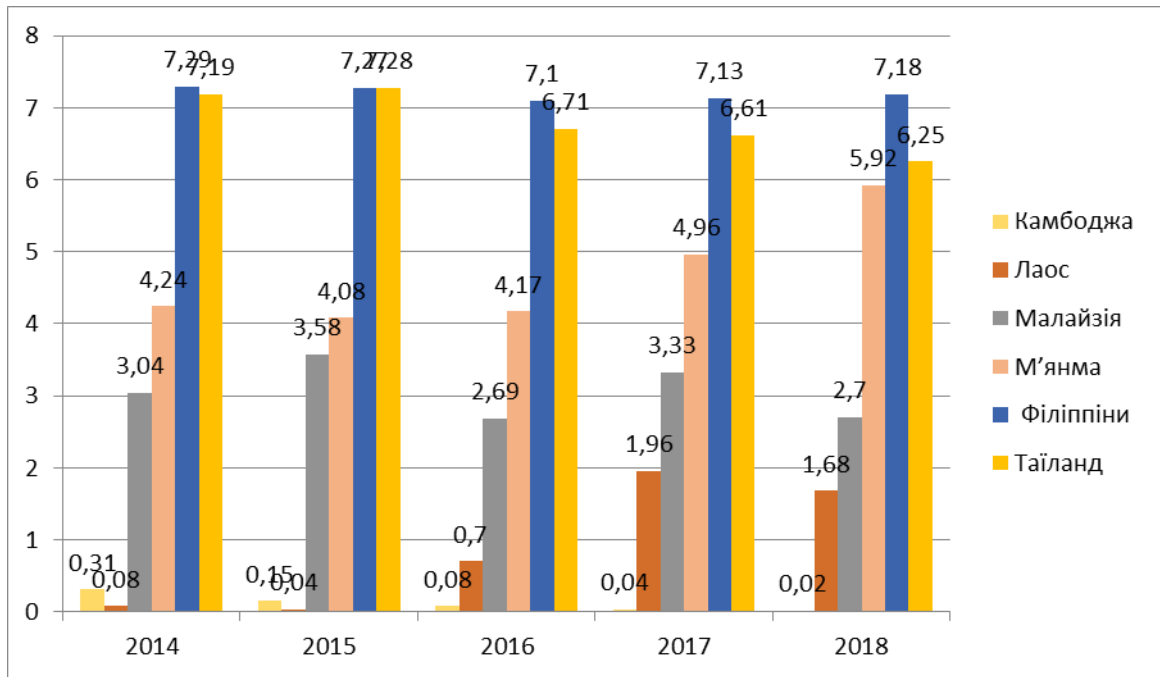

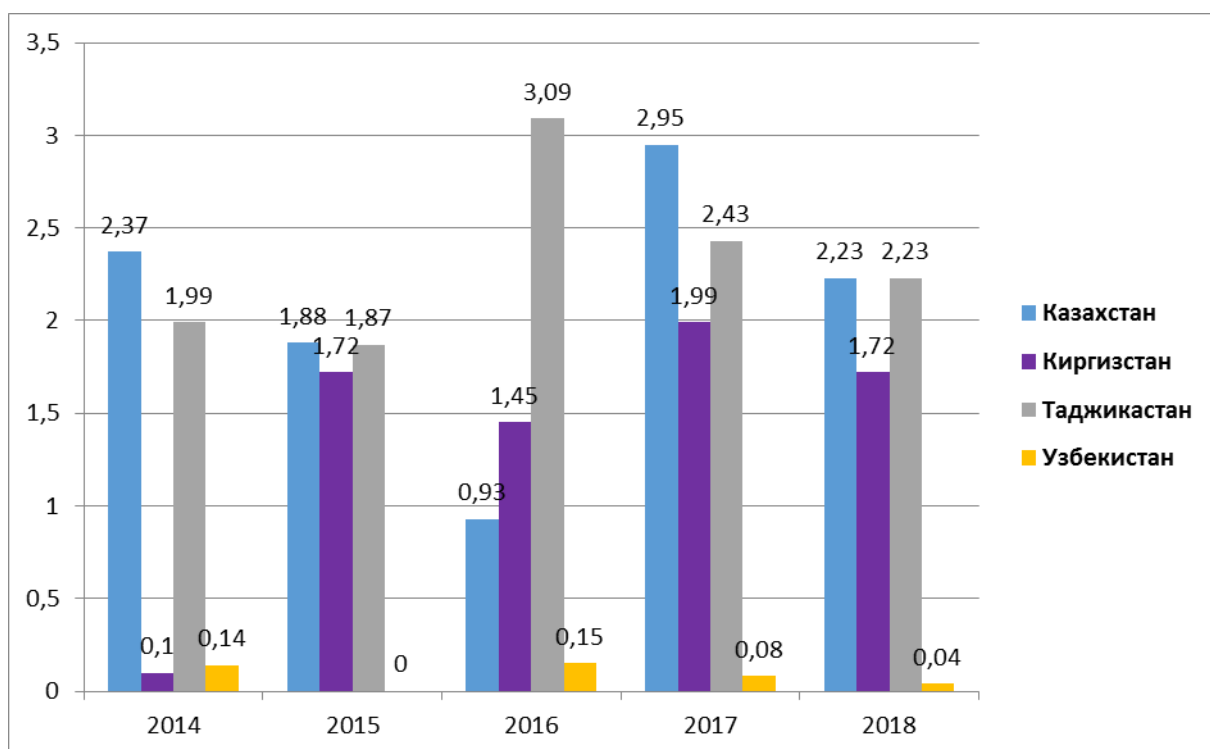
Рис. 2.5. Динаміка індексу тероризму у країнах Південно-Східна Азії у 2014-18 рр.

Значне зростання показника тероризму притаманне для країни М'янма, оскільки у 2016 році спостерігається його зростання на 0,09 пункти, а вже у 2017 році значення зросло на 0,79 пункти, а на кінець 2018 року ще на 0,96 пункти, що є негативною ситуацією для країни пов'язаною зі збільшенням терористичних випадків різного роду.

У 2015 році у Малайзії відбулося зростання індексу тероризму на 0,54 пункти, у 2016 році навпаки зменшився показник на 0,89 пункти, на кінець 2018 року прослідковується позитивна тенденція до зниження індексу тероризму на 0,63 пункти.

Найменший вплив тероризму виявлено серед досліджених країн Південно-Східної Азії у Камбоджі, адже індекс тероризму коливається в межах 0,04-0,31.

Стрімке зростання індексу тероризму для більшості досліджених країн Центральної Азії (рис. 2.6) зосереджено у 2017 році.

**Рис. 2.6. Динаміка індексу тероризму у країнах
Центральної Азії у 2014-2018 рр.**

У Казахстані у 2017 році показник становив 2,95 та зріс на 2,02 пункти, що є негативною тенденцією для країни, у Киргизстані показник становив 1,99 та збільшився на 0,52 пункти, для решти країн у цьому році характерне зменшення індексу тероризму, адже у Таджикистані значення індексу зменшилося на 0,66 пункти та у Узбекистані на 0,07 пункти. У 2018 році спостерігається зменшення індексу тероризму у Казахстані, яке становить на 0,72 пункти менше ніж у 2016 році, у Киргизстані зменшення становить на 0,27 пункти менше, у Таджикистані індекс зменшився на 0,20 пункти та в Узбекистані відбулося зменшення індексу на 0,04 пункти.

Хоча показники знаходяться на високому рівні, але тенденція до зменшення в 2018 році свідчить про зменшення терористичних нападів,

зменшення кількості поранених, постраждалих та викрадених осіб в результаті терористичних операцій в країнах Центральної Азії.

Високий рівень впливу тероризму серед країн Східної Азії (рис. 2.7) спостерігається у Китаї, оскільки протягом всього періоду, що досліджується, показник знаходиться в межах 5,11-6,29 та є найбільшим серед інших двох країн.

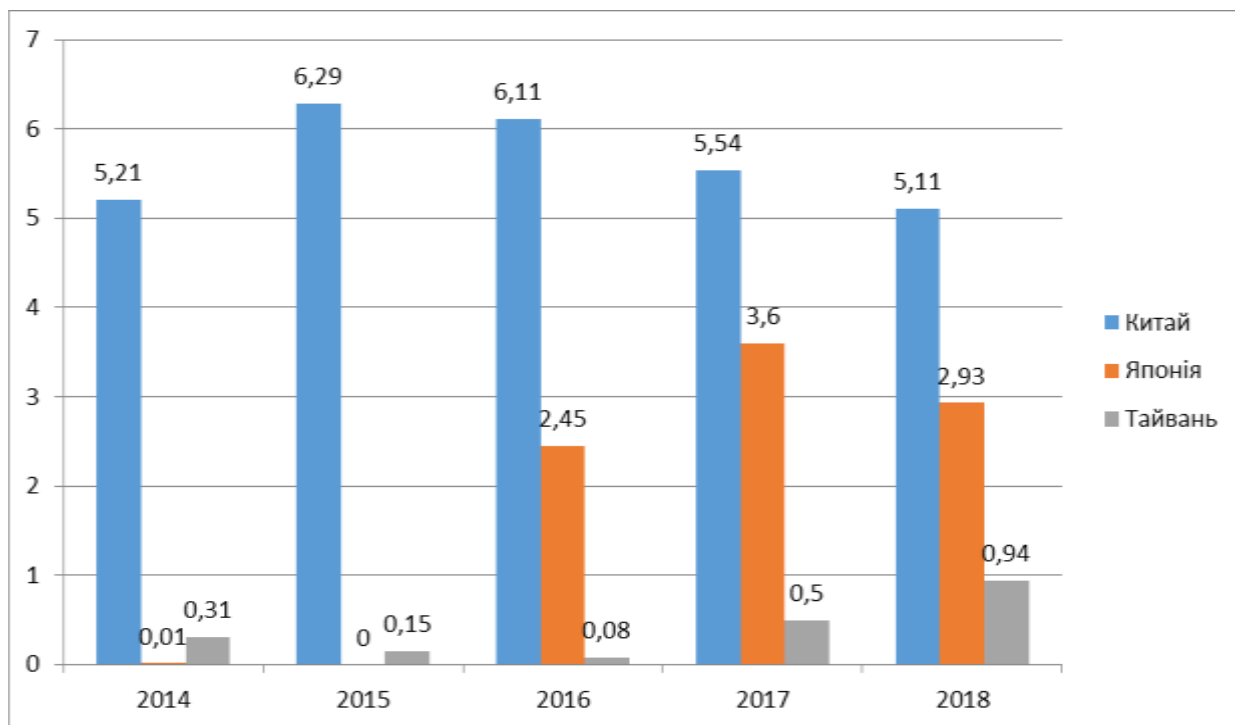

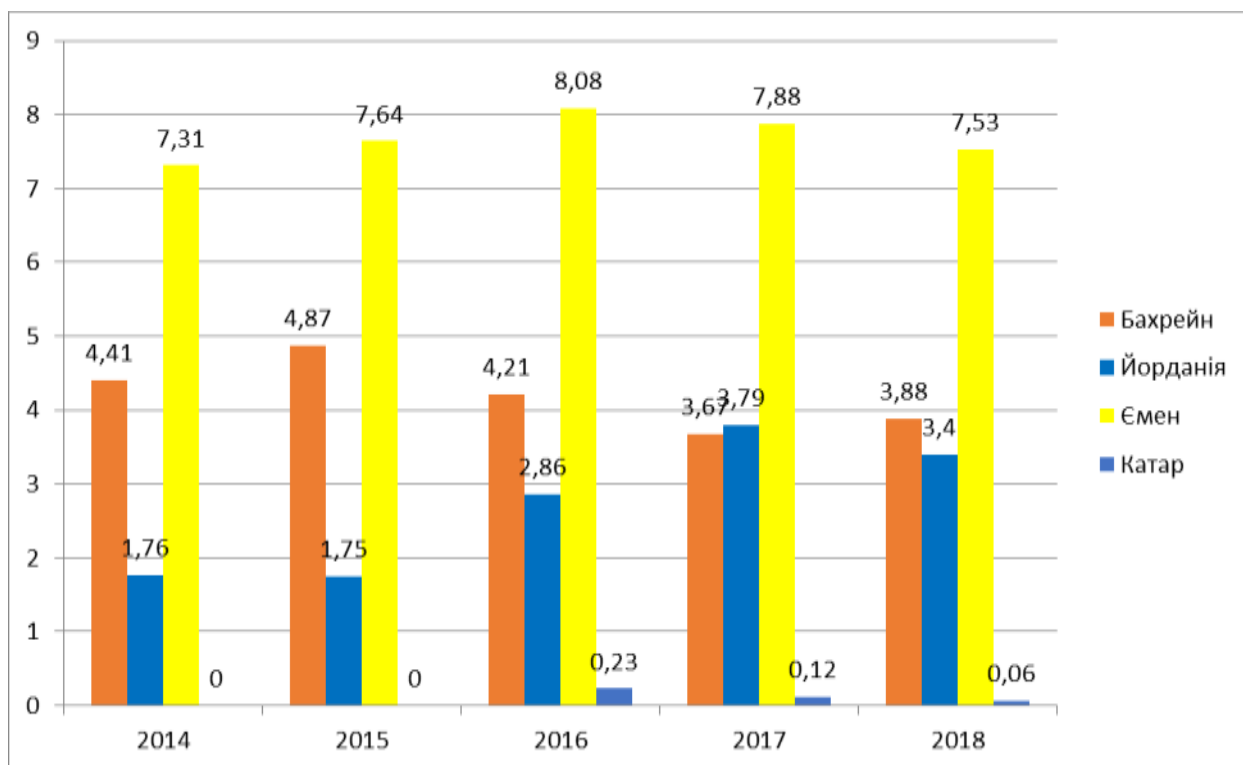
Рис. 2.7. Динаміка індексу тероризму у країнах Східної Азії у 2014-2018 рр.

Другою за величиною індексу зображена країна Японія, значення індексу у 2016 році збільшилося на 2,45 пункти, у наступному році індекс зріс ще на 1,15 пункти, а на кінець 2018 року показник знизився на 0,67 пункти.

Третьою за величиною індексу є Тайвань. В даній країні індекс тероризму знаходиться в межах 0,01-0,94, а саме у 2015 році спостерігається збільшення індексу на 0,14 пункти, в наступному році зафіксовано зменшення індексу майже вдвічі(0,08), у 2017 та 2018 році

значення індексу стрімко зросло на 0,44 та 0,42 пункти відповідно порівняно з попередніми роками, дана тенденція до збільшення, свідчить про досить негативну ситуацію в країні, безпосередньо щодо зростання кількості терористичних атак, поранених, вбитих нападників, взятих заручників та збільшення завданих матеріальних збитків в країні внаслідок терористичних актів.

Серед країн Південно-Західної Азії високий вплив тероризму (2-8) притаманний для Бахреїну, Ємену та Йорданії, адже у Бахреїні у 2014 році показник становив 4,41, у 2015 році показник збільшився на 0,46 пункти, з 2016 року зафіксовано зменшення показника на 0,66 пункти, у 2017 році на 0,54 пункти, у 2018 році індекс дорівнював 3,88, що на 0,21 пункти менше ніж у 2017 році.

**Рис. 2.8. Динаміка індексу тероризму
у країнах Південно-Західної Азії у 2014-2018 рр.**

У Ємені індекс тероризму мав найвищі значення серед досліджених країн, оскільки у 2014 році індекс дорівнював 7,31, у 2015 році індекс зріс на 0,33 пункти, у 2017 році індекс мав максимальне значення за весь досліджуваний період та становив 8,08 на кінець 2018 року спостерігається тенденція до зменшення індексу на 0,35 пункти порівняно з попереднім роком. У Йорданії індекс тероризму коливався протягом досліджуваного періоду в межах 1,76-3,79. У Катарі індекс тероризму протягом періоду, що досліджується знаходився в межах 0,00- 0,23, що свідчить про низький вплив тероризму на країну.

Високий індекс тероризму серед країн Західної Європи (рис. 2.9) протягом всього періоду, що досліджується спостерігається у наступних країнах: Франція, Греція та Німеччина, так як у Франції показник у 2014 році становив 2,67, у 2016 році індекс зріс на 1,88 пункти, у 2017 році значення збільшилося на 1,06 пункти, на кінець 2018 року індекс становив 5,48, у Греції індекс у 2014 році становив 4,73, у 2015 році він зріс на 0,25 пункти, у 2016 та 2017 році показник зменшився на 0,76 та 0,08 пункти відповідно, на кінець 2018 значення зросло на 0,15 пункти, хоча у Німеччині на початку досліджуваного періоду індекс тероризму становив 1,02, але вже у 2015 році індекс почав зростати та на кінець досліджуваного періоду становив 4,60.

Значно менші показники індексу тероризму спостерігаються у Австрії Бельгії, Хорватії, Кіпрі та Нідерланди, адже у Австрії протягом 2014-2018 років індекс знаходився в межах 0,24-2,09, найбільший зріс показника зафіксовано у 2015 році, його значення становило 2,09. У Бельгії індекс коливався у 2014-16 рр. в межах 0,53-1,25, а з 2017 року спостерігається стрімке зростання на 3,41 пункти, а на кінець 2018 року зафіксовано зменшення показника на 0,60 пункти. у Хорватії зосереджена тенденція до зменшення індексу тероризму, починаючи з 2015 року і до кінця досліджуваного періоду.

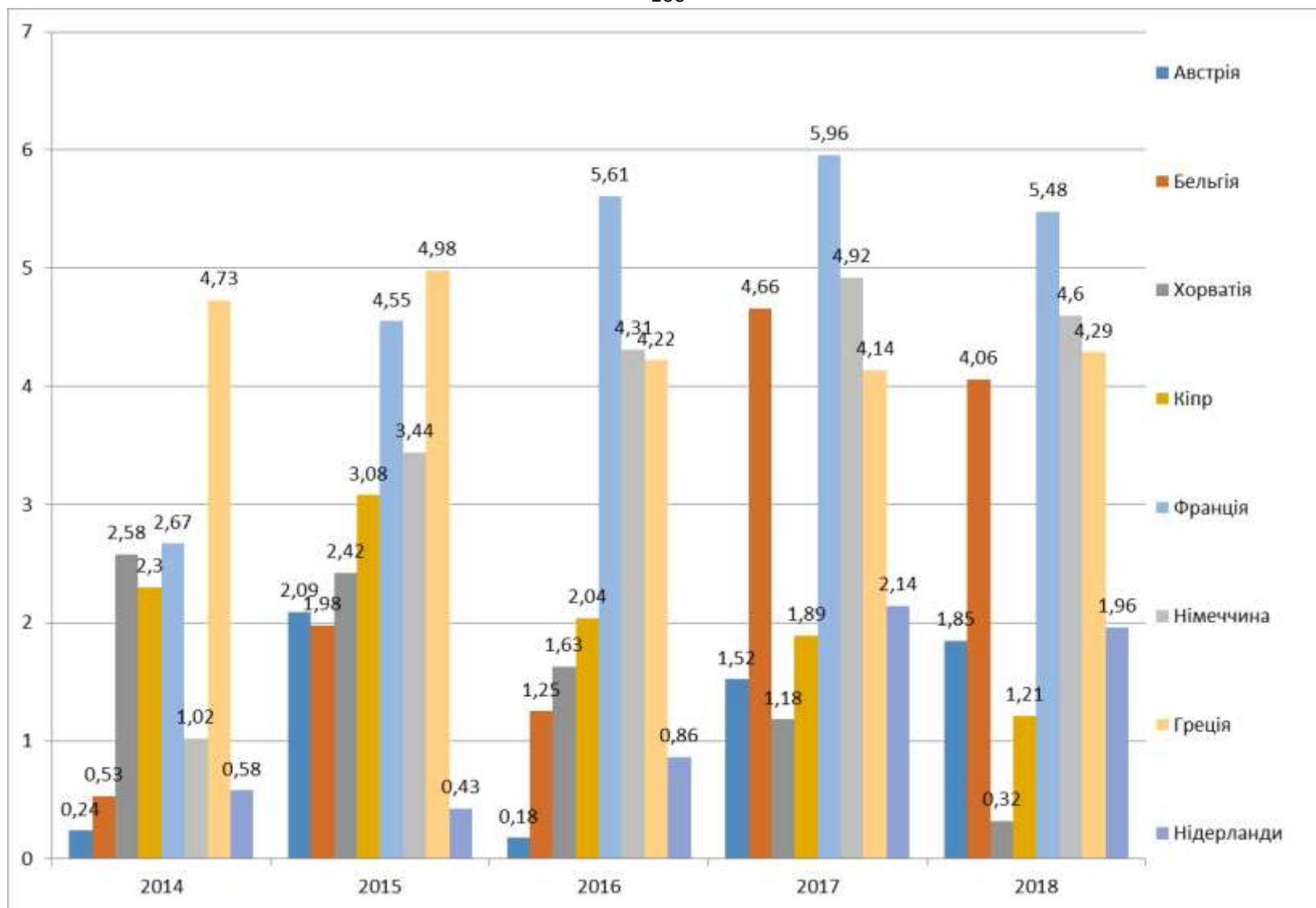

Рис. 2.9. Індекс тероризму у країнах Західної Європи у 2014-2018 рр.

На Кіпрі зафіксована тенденція до зменшення показника протягом 2016-2018 року, а саме у 2016 році показник знизився на 1,04 пункти, у 2017 на 0,15 пункти, а на кінець 2018 року індекс також зменшився на 0,68 пункти. У Нідерландах у 2015 році індекс знизився на 0,15 пункти, у 2016 та 2017 році відбулося збільшення індексу тероризму на 0,43 та 1,28 пункти відповідно, на кінець досліджуваного періоду значення знизилося на 0,18 пункти порівняно з 2017 роком, це вказує на позитивну ситуацію та свідчить про зменшення кількості терористичних атак, поранених та постраждалих осіб в країні.

У країнах Північної Європи (рис. 2.10) індекс тероризму знаходився на високому рівні у більшості країн, а саме у Великій Британії індекс у 2014 році дорівнював 5,17, а у 2015 році зафіксовано збільшення на 0,44, у 2016 році відбулося зменшення на 0,53 пункти, у 2017 році показник збільшився на 0,02 пункти, на кінець 2018 року індекс значно збільшився на 0,51 пункт.

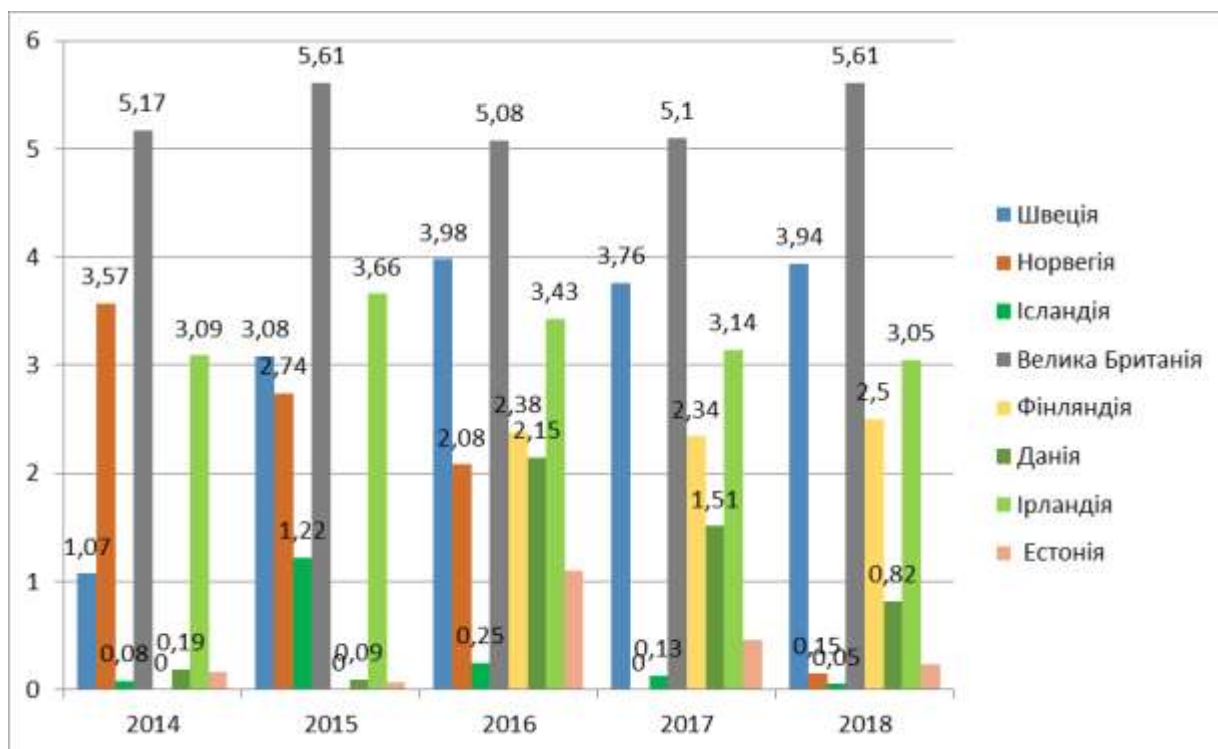

Рис. 2.10. Динаміка індексу тероризму у країнах Північної Європи у 2014-2018 рр.

У Норвегії індекс тероризму коливався протягом 2014-2018 року в межах 0,00-3,57, у Швеції індекс коливався в межах 1,07-3,98, у Фінляндії показник знаходився в межах 0,00-2,50. Ірландії протягом 2014-2018 років характерний високий вплив тероризму, адже протягом періоду, що досліджується знаходиться в межах 3,09-3,43. У Ісландії індекс тероризму коливався в межах 0,05-1,22. У Данії показник індексу тероризму у 2014 році становив 0,19, у 2015 році індекс знизився на 0,10 пункти, у 2016 році зафіксовано збільшення на 2,06 пункти, з 2017 року значення почало знижуватися до кінця 2018 року становило 0,82. У Естонії індекс тероризму у 2014 році складав 0,16, значне підвищення індексу відбулося у 2016 році, яке становило 1,10, на кінець 2018 року показник знизився на 0,23 пункти.

Серед країн Південної Європи (рис. 2.11) першою країною з високим впливом тероризму є Італія, адже протягом всього періоду індекс тероризму коливався в межах 2,55-3,66. Наступною країною з високим впливом є Косово, так як індекс тероризму даної країни коливався в межах 2,21-3,02.

З низьким впливом тероризму відображені наступні країни: Португалія, Швейцарія, Сербія, Боснія та Герцеговина, Північна Македонія, Чорногорія та Албанія. Зокрема, у Португалії індекс тероризму у 2014 році становив 0,23, у 2015 році показник зріс на 0,04 пункти, з 2016 року почалося зниження індексу і до кінця 2018 року показник становив 0,00. Найбільше значення індексу у Швеції було зафіксовано у 2015 році, яке склало 1,35, на кінець 2018 року показник становив 0,13, що є значенням з низьким впливом тероризму для країни. Тенденція до зниження індексу тероризму спостерігається у решти досліджуваних країн, а саме у Сербії показник знизився з 0,58 у 2014 році до 0,23 у 2018 році, у Чорногорії індекс зменшився з 0,70 у 2014 році до 0,04 у 2018 році, у Албанії зменшення індексу відбулося з 2,21 у 2015 році до 1,00 у 2018 році.

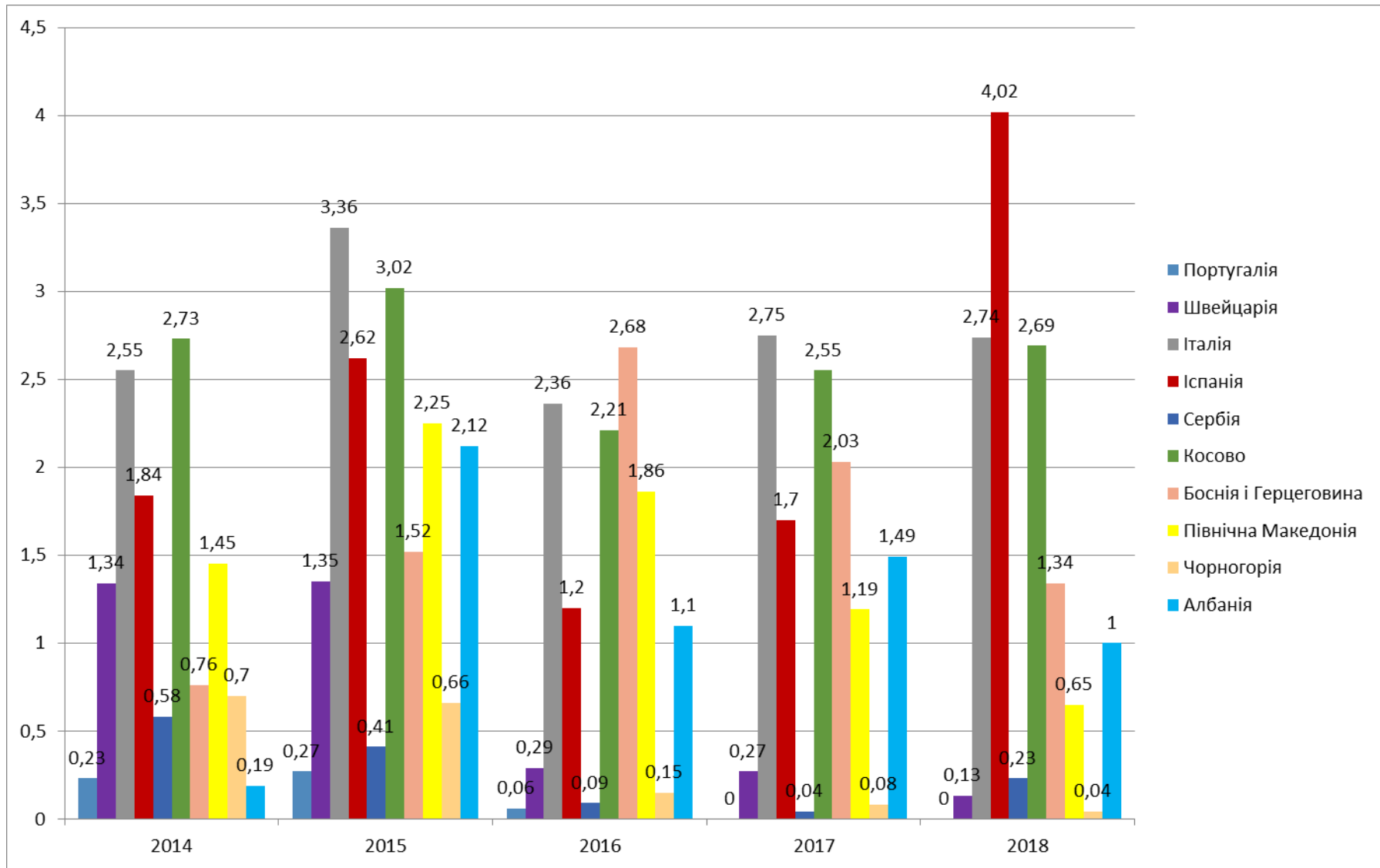

Рис. 2.11. Динаміка індексу тероризму у країнах Південної Європи у 2014-2018 рр.

Щодо Боснії та Герцеговини та Північної Македонії, бачимо, що у Боснії та Герцеговині у 2015-2017 році відбулося збільшення індексу тероризму, а саме у 2015 році на 0,76 пункти, у 2016 році на 1,16, що є негативним фактором для країни, у 2017 та 2018 році виявлено зменшення індексу на 0,65 та 0,69 пункти, в Північній Македонії лише у 2015 році відбулося підвищення індексу на 0,80 пункти, з 2016 відображено зменшення показника індексу тероризму на 0,39 пункти у 2016 році, на 0,67 у 2017 році, та на 0,54 пункти у 2018 році у порівнянні з попередніми роками. Зниження індексу свідчить про стабілізацію ситуації щодо терористичних атак, а отже скорочення кількості нападів терористами на громадян країни, зменшення кількості вбитих та поранених людей та зменшення завданих матеріальних збитків.

Протягом всього досліджуваного періоду серед країн Східної Європи (рис. 2.12) найвищий індекс тероризму спостерігається в Росії та Україні, адже в Україні в 2014 році індекс тероризму становив 2,95, а вже в 2015 році індекс різко зріс і становив 7,20, у наступному році відображено незначне зменшення показника на 0,07 пункти, у 2017 зменшення індексу становило 6,56, що на 0,57 пункти менше ніж у попередньому році та на кінець 2018 року показник також знизився на 0,51 пункти, хоча спостерігається тенденція до зменшення Україна має високий вплив тероризму за рахунок війни на Донбасі. У Росії індекс тероризму на початку досліджуваного періоду дорівнював 6,76, вже починаючи з 2015 року зображено зменшення показника індексу, так як у 2015 році показник знизився на 0,55 пункти порівняно з 2014 роком, у 2016 році зменшення становило 0,78 п., у 2017 та 2018 році індекс знизився на 0,10 та 0,13 пункти відповідно.

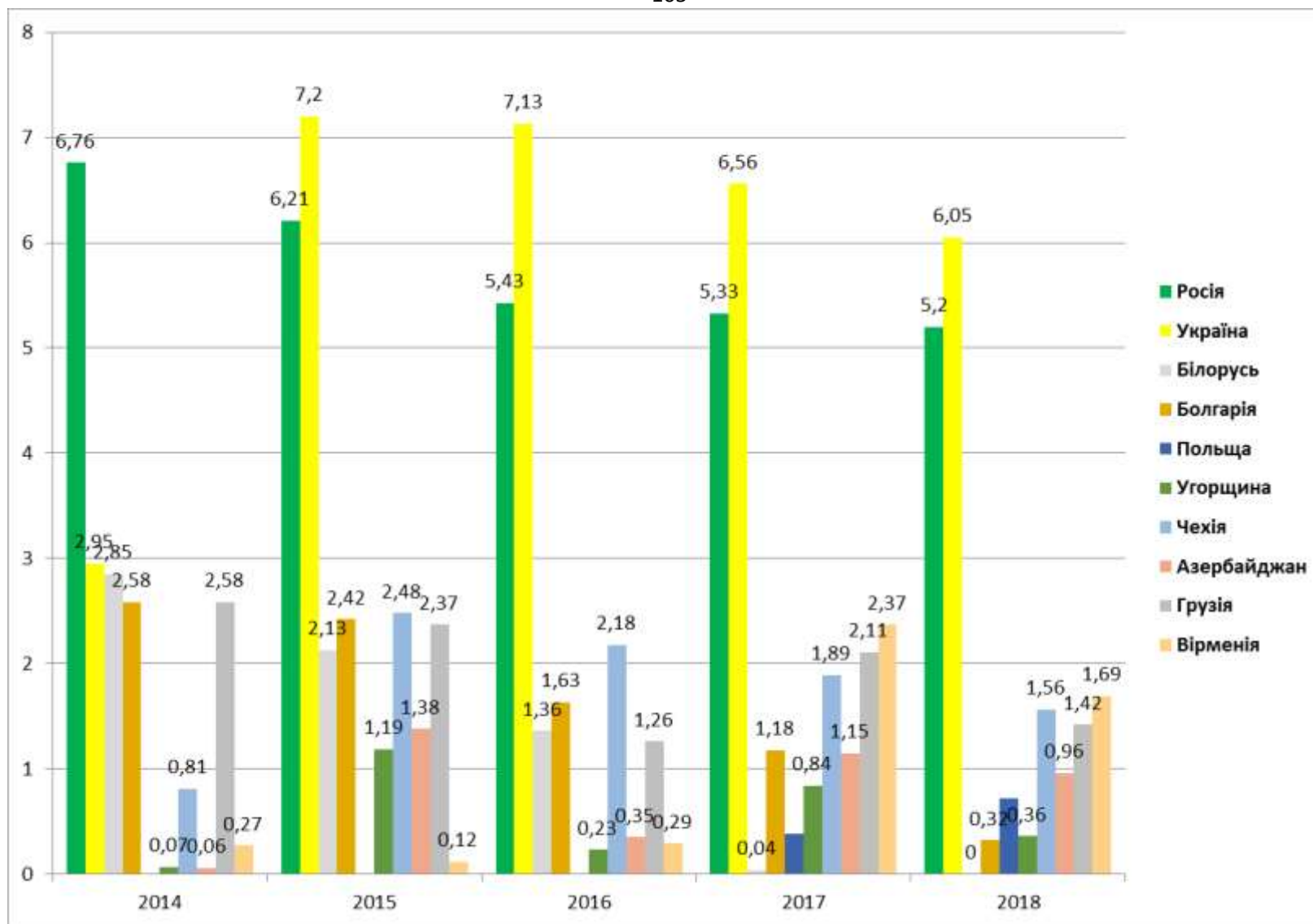

Рис. 2.12. Динаміка індексу тероризму у країнах Східної Європи у 2014-2018 рр.

Наступною країною, яка має високий вплив тероризму є Білорусія, оскільки у 2014 році показник індексу був близько 2,85, в 2015 році індекс зменшився на 0,77 пункти, в 2016 році відбулося значне зменшення до показника 0,04, а на кінець 2018 року впливу тероризму не виявлено, оскільки показник дорівнював нулю. У Болгарії індекс коливався протягом досліджуваного періоду в межах 0,32-2,58, у Польщі протягом 2014-16 рр. індекс тероризму дорівнював нулю, в 2017 та 2018 році значення показника становила 0,38 та 0,72 відповідно. В Угорщині та Чехії спостерігається тенденція до зменшення індексу починаючи з 2016 року і до кінця 2018 року. Низький вплив тероризму притаманний Азербайджану, оскільки його індекс тероризму протягом досліджуваного періоду коливався в межах 0,06-1,15. У Грузія ситуація дещо гірша, так як індекс тероризму протягом 2014-15 рр. був з високим впливом, але на кінець 2018 року індекс зменшився на 0,69 пункти та вплив став низьким, а отже зменшилася кількість терактів в країні. В Вірменії індекс тероризму мав низький вплив, за винятком 2017 року, в якому індекс становив 2,37.

На рис.13. представлено індекс тероризму серед країн Південної Америки. Високий вплив тероризму характерний для наступних країн: Колумбія, Парагвай, Чилі, Перу та Венесуела. Зокрема, у Колумбії протягом всього досліджуваного періоду індекс тероризму коливався в межах 5,60-6,62. Тенденція до зменшення показника індексу тероризму спостерігається у Парагваї, оскільки починаючи з 2016 року показник зменшився на 0,25 пункти, у 2017 році на 0,24 пункти, а на кінець досліджуваного періоду на 0,16 пункти. У Чилі індекс тероризму у 2015 році сягнув найбільшого значення, яке склало 4,09, у 2016 році показник знизився на 1,28 пункти, а вже з 2017 року і до кінця 2018 року зафіксовано зріст показника на 0,55 та 0,20 пункти відповідно. У Перу

індекс тероризму протягом досліджуваного періоду сягав розміру в межах 2,54-3,32. Щодо Венесуели, то протягом досліджуваного періоду індекс тероризму підвищився з низького рівня впливу до високого, що негативно впливає на ситуацію в країні, адже високий показник вказує на збільшення терористичних атак та смертей в цілому.

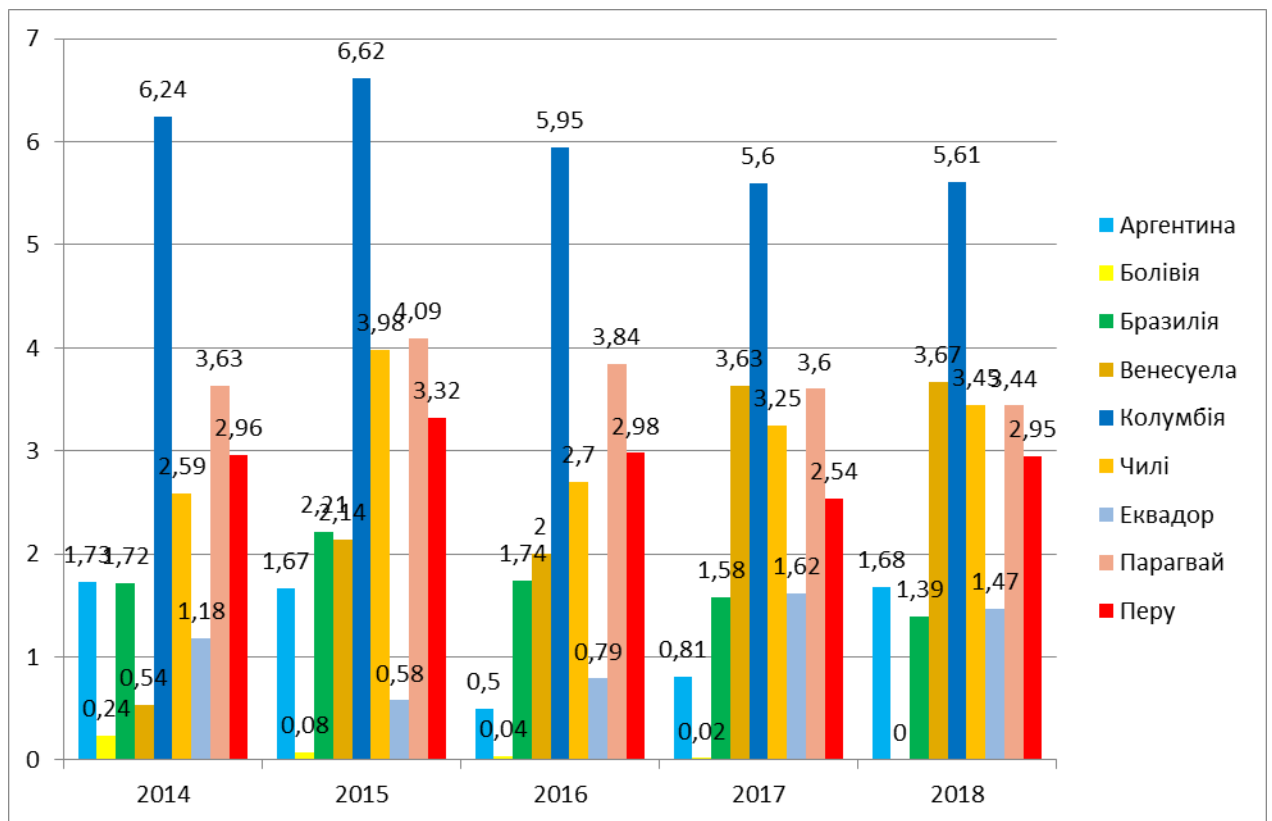

Рис. 2.13. Динаміка індексу тероризму у країнах Південної Америки у 2014-2018 рр.

Найменший вплив тероризму спостерігається у таких країнах, як Аргентина, Болівія, Бразилія та Еквадор. Адже протягом 2014-2018 показник індексу тероризму у Аргентині був в межах 0,81-1,73, у Болівії в межах 0,00-0,24, у Бразилії в межах 1,39-2,21, у Еквадорі в межах 0,58-1,62.

Досліджені країни Північної Америки (рис. 2.14) мають індекс тероризму з високим впливом, оскільки протягом 2014-2018 року їх

значення коливається в районі 2,30-6,07. Зокрема, у Мексиці показник індексу тероризму у 2014 році становив 4,66, у наступному році показник знизився до позначки 3,99, що на 0,67 пункти менше ніж у 2014 році, починаючи з 2016 року зафіксовано зниження індексу на 0,27 пункти, а у 2017 році на 0,43 пункти, а на кінець досліджуваного періоду спостерігається збільшення індексу на 0,24 пункти.

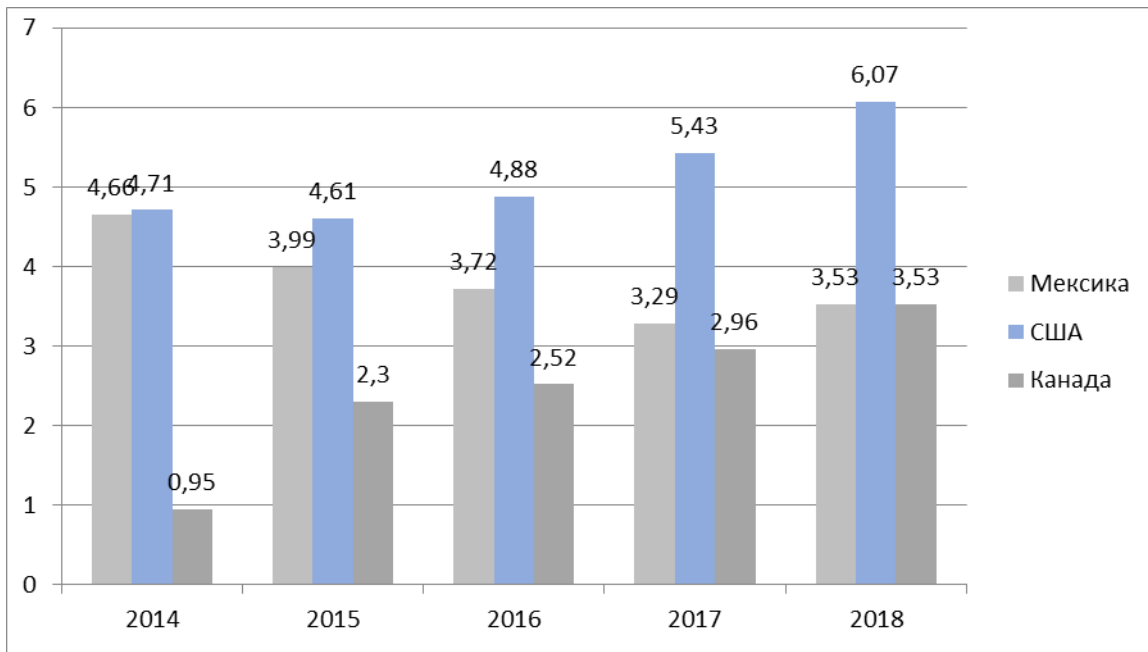

Рис. 2.14. Динаміка індексу тероризму у країнах Північної Америки у 2014-2018 рр.

Щодо, дослідження індексу тероризму США, то його значення починаючи з 2016 року значно зросло та склало на 0,27 пункти, у 2017 році індекс збільшився на 0,55 пункти, на кінець 2018 року показник зріс на 0,64 пункти та дорівнював 6,07. Аналогічна ситуація зростання зафіксована у Канаді, індекс тероризму зріс у 2015 на 1,35 пункти порівняно з 2014 роком, у 2016 році приріст склав 0,22 пункти, у 2017 році на 0,44 пункти, на кінець досліджуваного періоду на збільшення відбулося на 0,57 пункти.

Серед досліджених країн Австралії та Океанії (рис. 2.15), де періодично відбуваються терористичні атаки, високий вплив тероризму зафіксований у Індонезії, адже протягом всього періоду індекс світового тероризму коливався в межах 4,43-4,76.

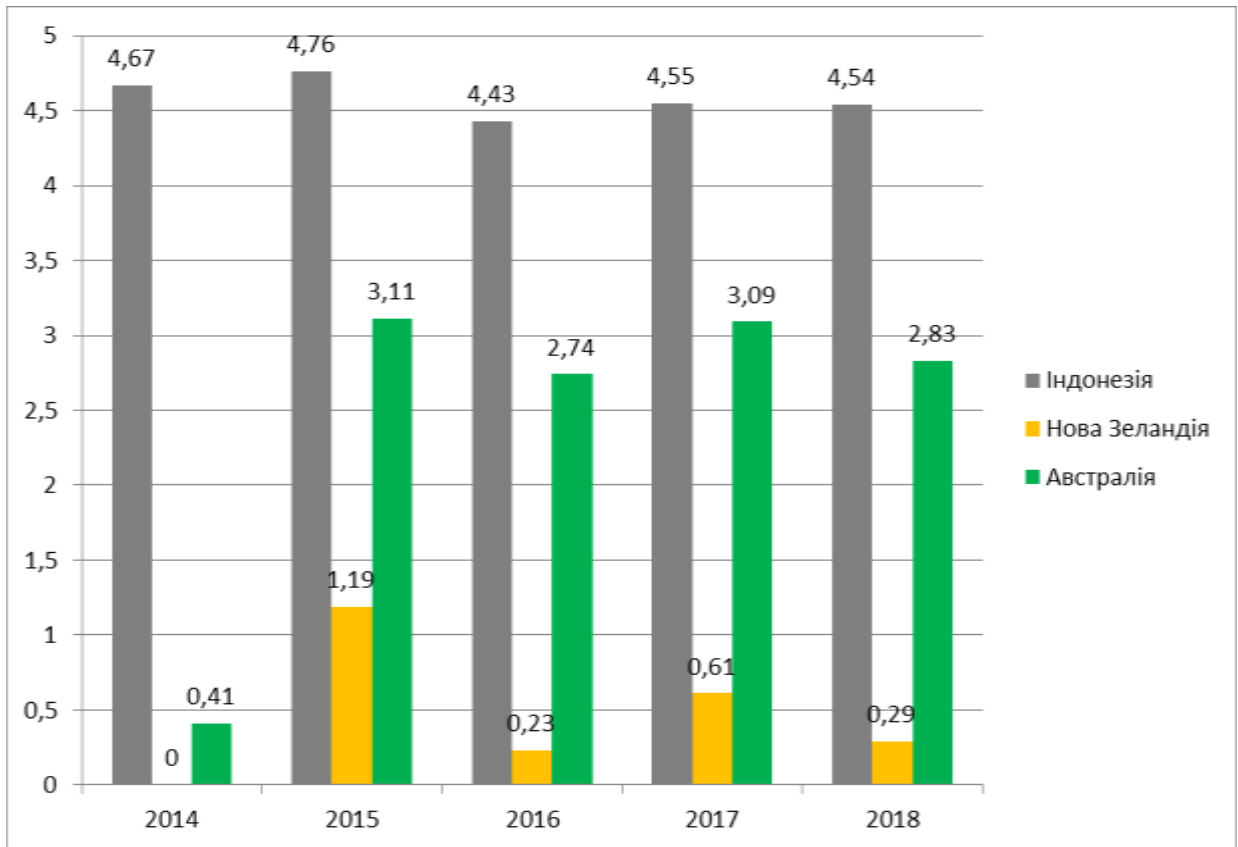

Рис. 2.15. Динаміка індексу тероризму у країнах Австралії та Океанії у 2014-2018 рр.

Наступною країною, що досліджується значення індексу тероризму є Австралія. В Австралії у 2015 році зосереджене помітне збільшення індексу на 2,70 пункти. у 2016 році навпаки показник зменшився на 0,37 пункти, на кінець 2018 року індекс також зменшився на 0,26 пункти порівняно з 2017 роком.

З найменшою величиною індексу є Нова Зеландія, даній країні притаманна тенденція до стрімкого зростання показника у 2015 році, адже в цьому році індекс тероризму зріс на 1,19 пункти порівняно з 2014

роком, у 2016 році відбулося значне зменшення індексу на 0,96 пункти, на кінець досліджуваного періоду також зареєстровано зменшення індексу на 0,32 пункти.

Першими за величиною індексу тероризму серед країн Центральної Америки та Кариб (рис. 2.16) є країна Нікарагуа та Домініканська Республіка, позаяк у 2015 році в даних країнах спостерігається високий вплив тероризму, який становив у Нікарагуа - 2,93 у Домініканській Республіці - 2,58, в наступних роках зосереджене стрімке зменшення індексу тероризму аж до значення 0,75 та 0,12 вже у 2018 році, що є взагалі позитивною тенденцією для обох країн в цілому.

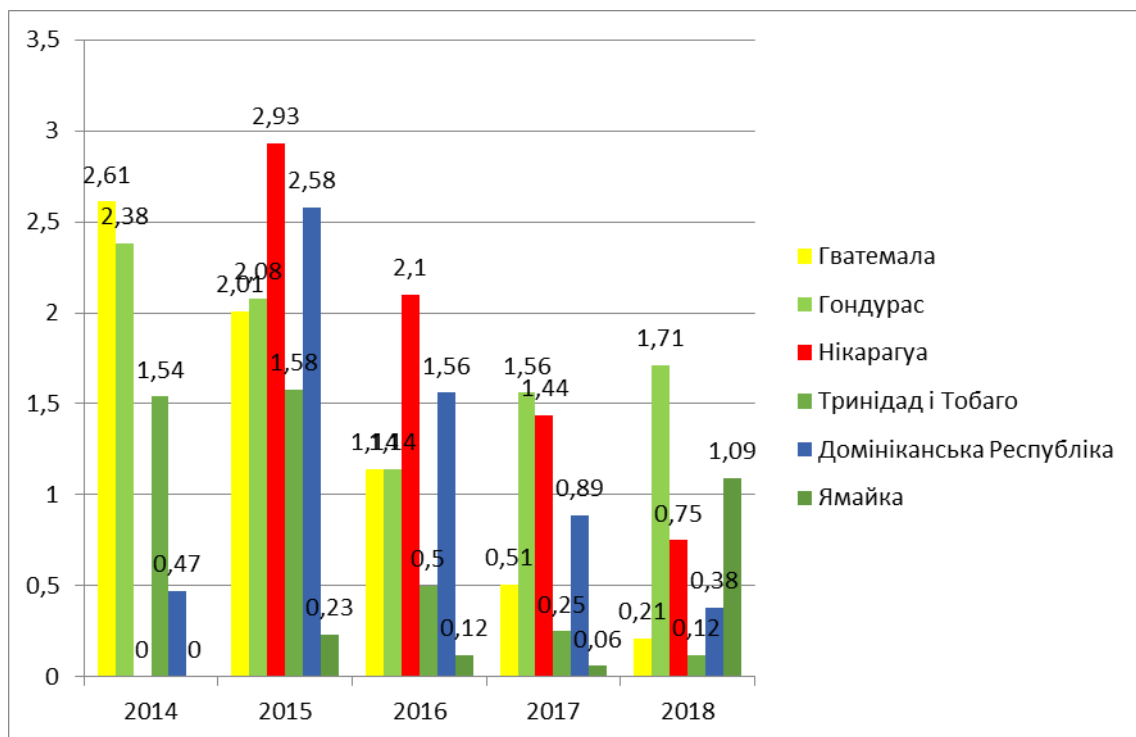

Рис. 2.16. Динаміка індексу тероризму у країнах Центральної Америки та Кариби у 2014-2018 рр.

Тенденція до зменшення прослідковується для решти досліджуваних країн протягом 2014-18 рр., а саме у Гватемалі індекс зменшився з 2,61 у 2014 році до 0,21 у 2018 році, у Гондурасі показник зменшився з 2,38 до 1,71 у 2018 році, у Тринідад та Тобаго індекс зменшився з 1,54 у 2014 році до 0,12 у 2018 році, на Ямайці зменшення відбулося незначне збільшення індексу у 2015 році

на 0,23 пункти, протягом останніх років починаючи з 2016 року зафіксовано зменшення показника вдвічі, на кінець досліджуваного періоду показник значно збільшився на 1,03 пункти порівняно з 2017 роком.

Тероризм став одним з найбільш небезпечних викликів безпеки суспільства. Терористичні акти стають все більш великомасштабними по переслідуванім цілям і формам прояву. Тероризм отримав можливість використовувати в своїх злочинних цілях досягнення науки і техніки, що загрожує незворотними наслідками. Багато країн світу неодноразово ставали об'єктами терористичних атак. На жаль, в даний час немає вдосконаленого способу боротьби з даним видом злочину, але можливо в майбутньому, на стадії завершення переходу від індустріального суспільства до інформаційного знайдеться ефективне рішення цієї проблеми.

Результати критичного аналізу індексу тероризму важливі для оцінки стану безпеки всього світу, так як вони допомагають визначити рівень захищеності або незахищеності тих чи інших країн. Володіючи такого роду інформацією, Україні вдасться вибрати правильну стратегію у боротьбі з тероризмом як загрозою державній безпеці країни.

Отже, наведені вище дані проведеного аналізу представлених показників індексу тероризму серед різних країн світу, встановлено, що найбільший вплив тероризму зосереджений у таких країнах, як: Сирія, Пакистан, Нігерія, Афганістан та Ірак, так як індекс тероризму у даних країнах знаходиться в межах понад 8 пунктів. Що стосується безпосередньою України, то індекс тероризму знаходиться також на високому рівні, оскільки його значення протягом досліджуваного періоду коливається в межах 6,05 - 7,20 починаючи з 2015 року. Дана тенденція спричинена антитерористичною операцією що зосереджена на Сході країни. За даними світового індексу тероризму Україна протягом 2015-2019 рр. входить в 20 країн світу з найвищим впливом тероризму, що є вкрай негативним фактором для країни в цілому.

1.2. Оцінка сучасного стану терористичних загроз та напрямів їх фінансування в Україні та світі

Кількісний аналіз терористичних актів в світі

В додатку В представлено кількісний аналіз терористичний актів, які відбувалися в світі протягом 2017-2019 рр., а також найбільші терористичні організації світу. Зупинимося більш детально на окремих моментах.

На рисунку 2.17 представлено динаміку терористичних актів в світі у розрізі регіонів.

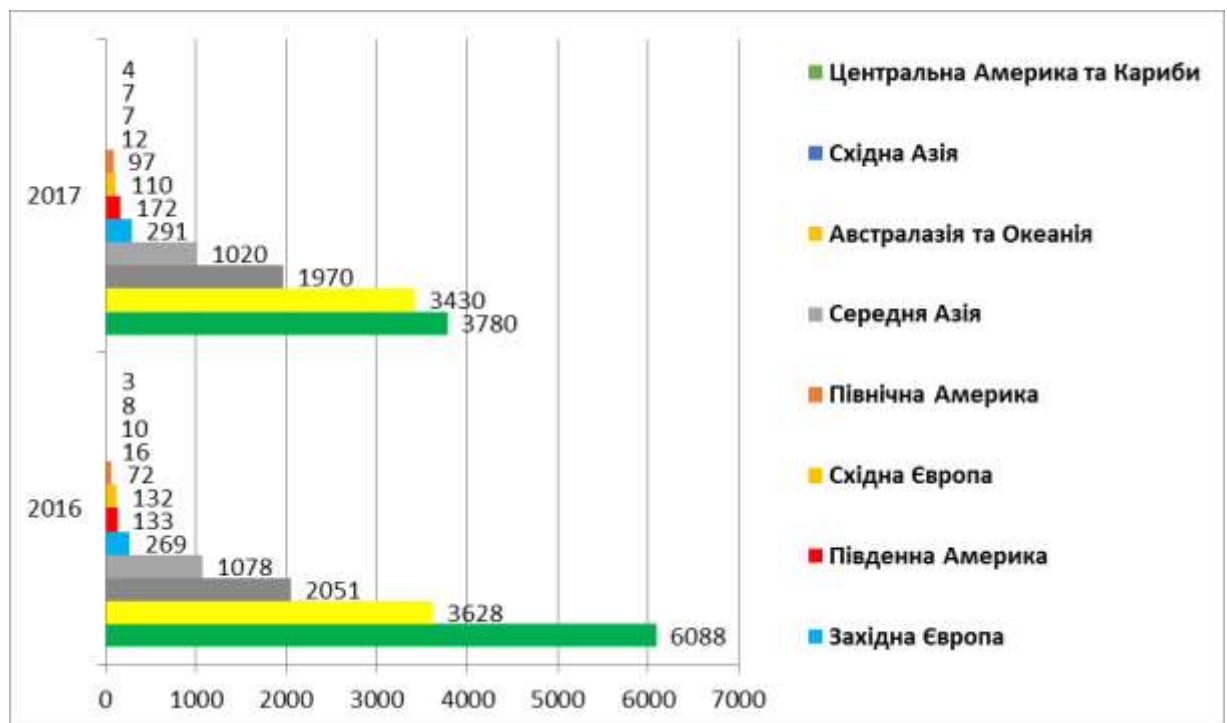

Рис. 2.17. Динаміка тероризму у світі за регіонами, 2016-2017 рік

У більшості регіонів спостерігається тенденція до зменшення кількості терористичних атак протягом 2016-17 рр. Зокрема, на Близькому Сході та Північній Америці у 2017 році кількість атак зменшилася до позначки 3780 атак, що менше на 37,91% порівняно з 2016 роком, загальна смертність скоротилася на 43,42%, у Південній Азії характерне зафіксовано зменшення атак у 2017 році на 5,46%, смертність зменшилася лише на 1,41%, у регіоні

Африки на південь від Сахари кількість терактів скоротилася у 2017 році на 3,95%, а рівень смертності збільшився на 1,84%, у Південно - Східній Азії кількість терактів у 2017 році знизилася на 5,38%, при цьому кількість смертей збільшилася на 27,72%, зменшення атак зорієнтовано у Східній Європі, адже у 2017 році їх кількість знизилася на 16,67%, та зменшилася загальна смертність на 9,82%, у Середній Азії зменшення склало на 4 атаки менше порівняно з 2016 роком, загальна смертність значно зменшилася на 80%, на Австралії та Океанії кількість терактів зменшилася на 30%, у Східній Азії зафіксовано скорочення кількості терактів у 2017 році на 12,5%, загальна смертність знизилася на 50%.

Збільшення кількості терактів зосереджено у наступних регіонах: у Західній Європі зафіксовано збільшення атак на 8,18%, загальна смертність зменшилася на 65,13%, в Південній Америці чисельність атак зросла на 29,32%, загальна смертність при цьому також зросла на 42,25%, в Північній Америці кількість зросла на 34,72%, загальна смертність зросла на 69,86%, також зафіксовано збільшення атак у Центральній Америці та Карибах на 33,33% а загальна смертність зменшилася на 55,56%.

На рисунку 2.18 терористичні організації, що здійснили більше 100 терористичних атак протягом 2018-19 рр.

Протягом 2018 року найбільшу кількість терактів було здійснено терористичною організацією Талібан, кількість атак становила 1266, загальна кількість смертей становила 8508 тис. осіб, а у 2019 році даною організацією здійснено на 109 терактів більше порівняно з 2018 роком, а загальна смертність зменшилася на 11,48%. Наступною за кількістю здійснених терактів виступає організація Ісламська держава Ірак і Левант (ІДІЛ), адже у 2018 році кількість здійснених атак становила 735 та загальна смертність дорівнювала 2221 тис. осіб, а на кінець 2019 року кількість атак зменшилася на 37,28%, а кількість смертності 43,63%.

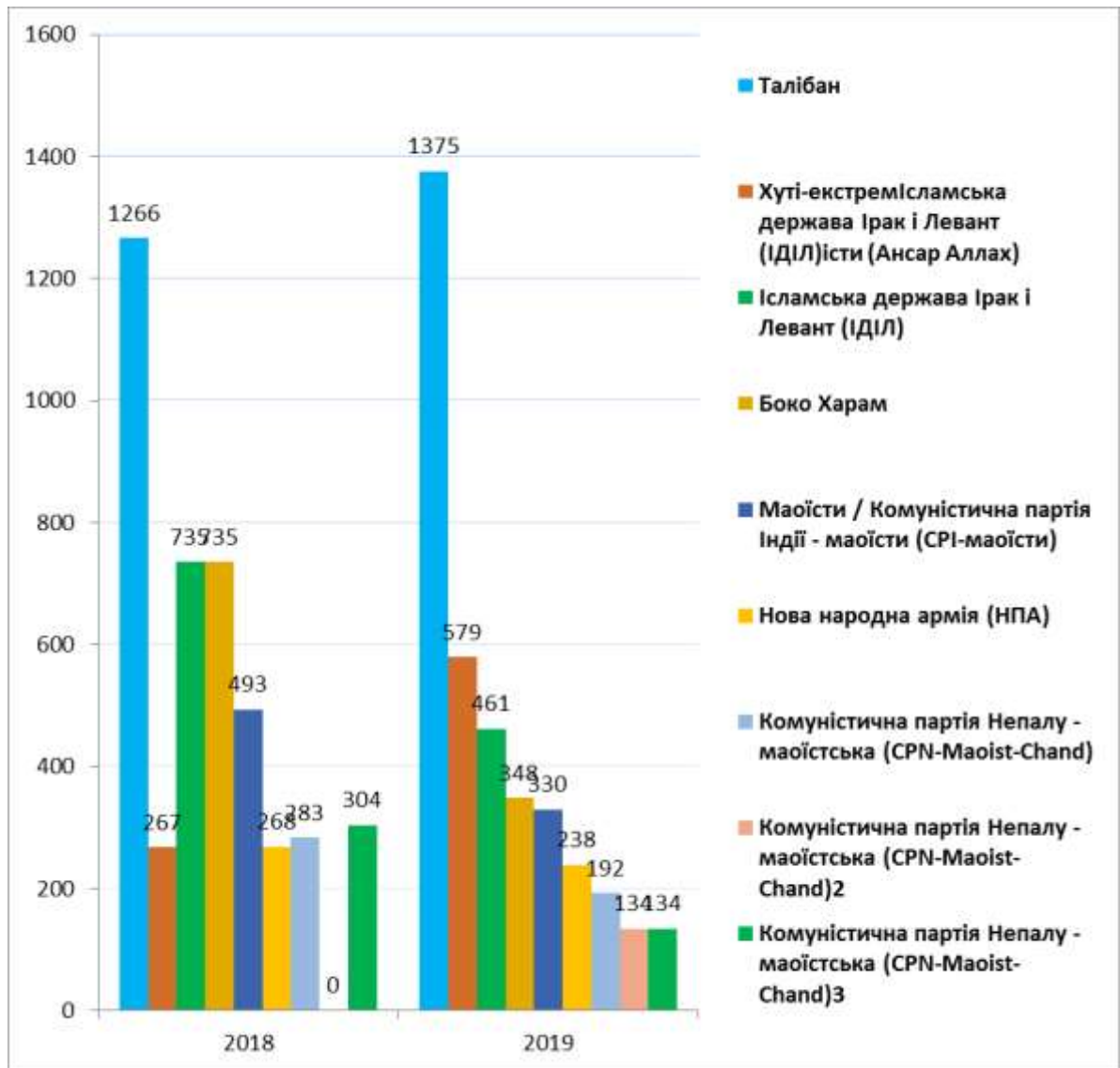

Рис. 2.18. Терористичні організації, що здійснили більше 100 терористичних атак протягом 2018-19 рр.

Групою злочинців Аль Шмааб у 2018 році було скоєно 493 теракти, загальна смертність склала 1149 тис.осіб, на кінець 2019 року кількість атак та смертність зменшилися на 33,06% та 24,80% відповідно. Екстремісти - фулані здійснили у 2018 році 304 атаки,при цьому загальна смертність становила 1188 тис.осіб, у 2019 році кількість атак знизилася на 186% порівняно з попереднім роком, загальна смертність також зменшилася на 64,14%. Майже однакову кількість атак у 2018 році було здійснено групою Хуті-екстремісти та Маоїстами,- 267 та 268 атак

відповідно, загальна смертність при цьому склала 659 та 189 осіб відповідно, у 2019 році групою Хуті-екстремісти було здійснено на 312 атак більше ніж у 2018 році, загальна смертність збільшилася на 49,17%, кількість атак здійснено Маоїстами у 2019 році зменшено на 11,19%, кількість смертності зменшилася на 22,75% порівняно з 2018 роком. Найменшу кількість атак здійснено групою Боко Харам у 2018 році – 243, загальна смертність становила 1327 тис.осіб, 2019 році збільшилася кількість така на 43,21%, кількість смертей на 47,25%. Комуністичною партією Непалу у 2019 році було здійснено 134 атаки, при цьому загальна смертність становила 7 осіб.

В таблиці 2.1. кількість терористичних атак в Західній Європі у 2018 р.

Таблиця 2.1

Тероризм у західній Європі за країнами , 2018 рік

<i>Країна</i>	<i>Всі атаки</i>	<i>Загальна смертність</i>	<i>Вбиті нападники</i>
Об'єднане Королівство	100	2	0
Греція	27	3	0
Німеччина	22	0	0
Італія	14	0	0
Франція	13	13	2
Нідерланди	6	1	1
Ірландія	5	0	0
Швеція	5	0	0
Бельгія	3	4	1
Іспанія	2	1	1
Австрія	1	1	1
Данія	1	0	0
Фінляндія	1	0	0
Швейцарія	1	0	0
Всі разом	201	25	6

У 2018 році у Західній Європі було здійснено близько 201 терористичних атак, загальна смертність становила 25 осіб, вбито винних 6 осіб. Кількість терористичних атак по країнах становила: у Об'єднаному Королівстві відбулося понад 100 атак, при цьому загальна смертність

становила 2 особи, у Греції вчинено 27 атак, загальна смертність склала 3 особи, у Німеччині здійснено 22 атак, у Італії зафіксовано 14 атак, у Франції зафіксовано 13 атак, смертність сягала 13 осіб, вбито 2 нападника, у Нідерландах сталося 6 атак, загальна смертність дорівнювала 1 особа, вбито 1 нападника, в Ірландії та Швеції відбулося по 5 атак, в Бельгії зафіксовано 3 випадки терористичних атак, загальна смертність становила 4 особи, вбито в 1 нападника, в Іспанії сталося 2 терористичних атаки, смертність дорівнювала 1 особа, вбито 1 нападника, в Австрії, Данії, Фінляндії та Швейцарії відбулося по одній терористичній атаці.

На рисунку 2.19 представлено Десять країн з найбільшою кількістю терактів, 2017-2019 роки.

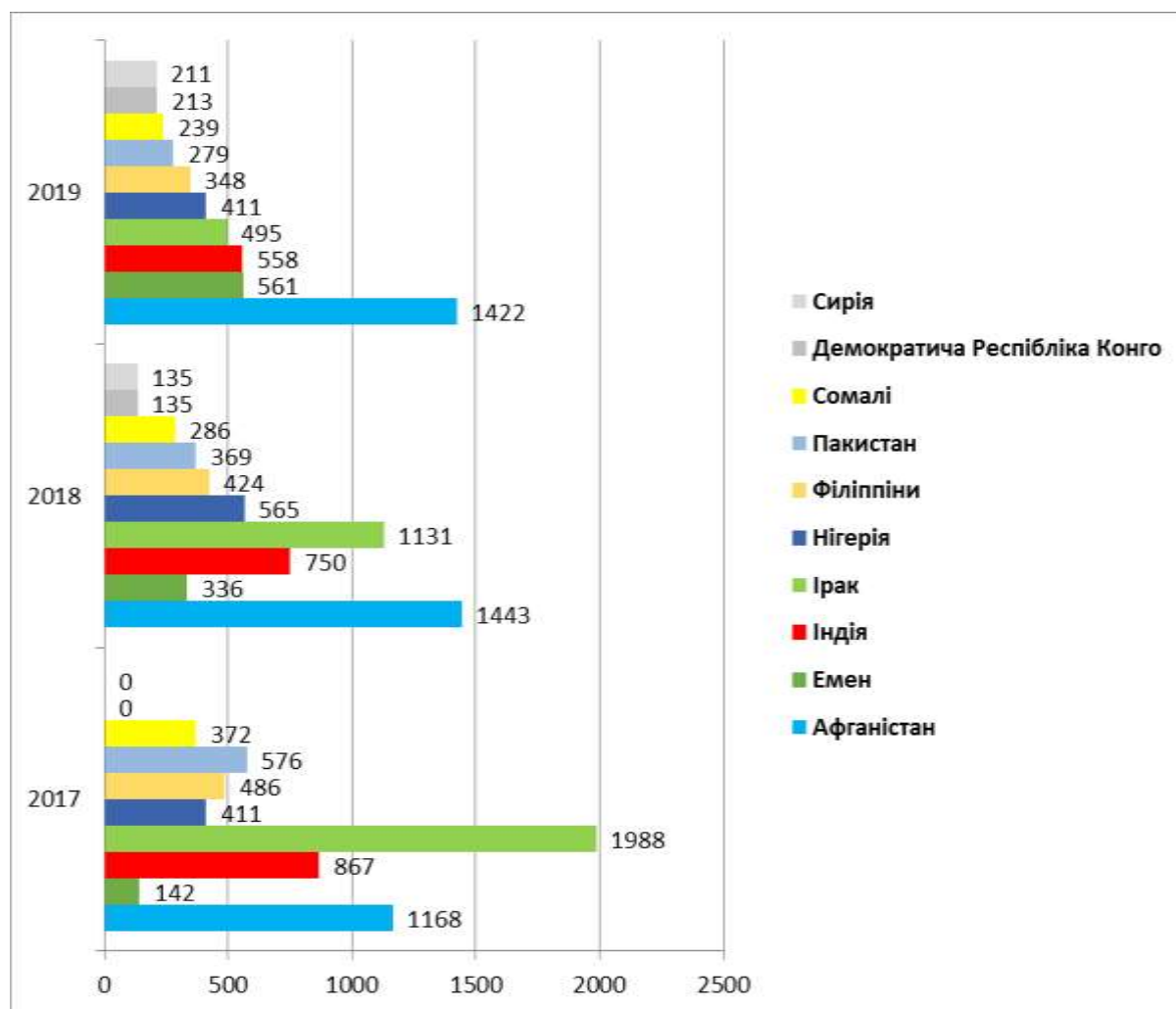

Рис. 2.19. Десять країн з найбільшою кількістю терактів, 2017-2019 рр.

Протягом 2017-19 рр. у всьому світі спостерігається динаміка до зменшення кількості терактів, адже у 2018 році зафіксовано зменшення кількості терактів на 10,85%, а у 2019 році зменшення сягало 13,29%.

Щодо кожної країни окремо, можна констатувати, що найбільша кількість терактів протягом 2017-19рр. відбулася у Іраку та Афганістані, оскільки у Іраку у 2017 році було здійснено 1988 терактів, при цьому загинуло понад 564 людей, у 2018 році спостерігається незначне зменшення кількості терактів та яке становить на 636 теракти менше, а у 2019 році відбулося суттєве зменшення до 495 терактів, що на 56,23% менше порівняно з 2018 роком. У Афганістані у 2017 році відбулося 1168 терактів, загальна кількість вбитих людей склала 5725 осіб, у 2018 році збільшилася кількість терактів на 23,54%, смертність збільшилася на 28,89%, у 2019 році відбулося зменшення атак на 1,46% та смертність зменшилася на 36,94%.

Наступною країною за кількістю атак виступає Індія, у 2017 році кількість атак становила 867, у 2018 році зафіксовано зменшення терактів на 13,49%, показник смертності збільшився на 27,08%, а у 2019 році спостерігається зниження атак на 25,60% та зменшення смертності на 9,09%. Тенденція до збільшення терористичних атак зафіксована у Ємені, адже протягом 2017-19 рр. кількість атак збільшилася у 2018 році на 136,62% та у 2019 році на 66,96%, хоча смертність зменшилася у 2018 році на 23,42% а у 2019 році на 10,82%. Нігерії характерне зменшення показника атак протягом 2018-19 рр., оскільки на кінець 2019 року кількість атак зменшилася на 27,26%, загальна кількість смертей скоротилася на 25,01%.

Тенденція до зменшення терактів спостерігається також у Пакистані, Філіппінах та Сомалі, а саме у 2018 році у Пакистані кількість атак зменшена на 35,94%, у 2019 на 24,39%, на Філіппінах у 2018 році

зменшення становило на 12,76% менше, у 2019 на 17,92%, у Сомалі у 2018 році знизилась кількість атак на 16,43%, а на кінець 2019 року на 16,43%. Найменша кількість терактів зосереджена у Демократичній республіці Конго та Сирії, протягом 2018 року було здійснено 135 та 155 атак відповідно, а на кінець 2019 року їх кількість зросла на 57,78% та 36,13% відповідно, при цьому смертність у 2018 році у Конго зменшилася на 26,65%, у Сирії даний показник значно збільшився та дорівнював 918 осіб.

На рисунку 2.20 визначено десять країн з найбільшою кількістю поранених та викрадених під час терактів 2017-19 рр.

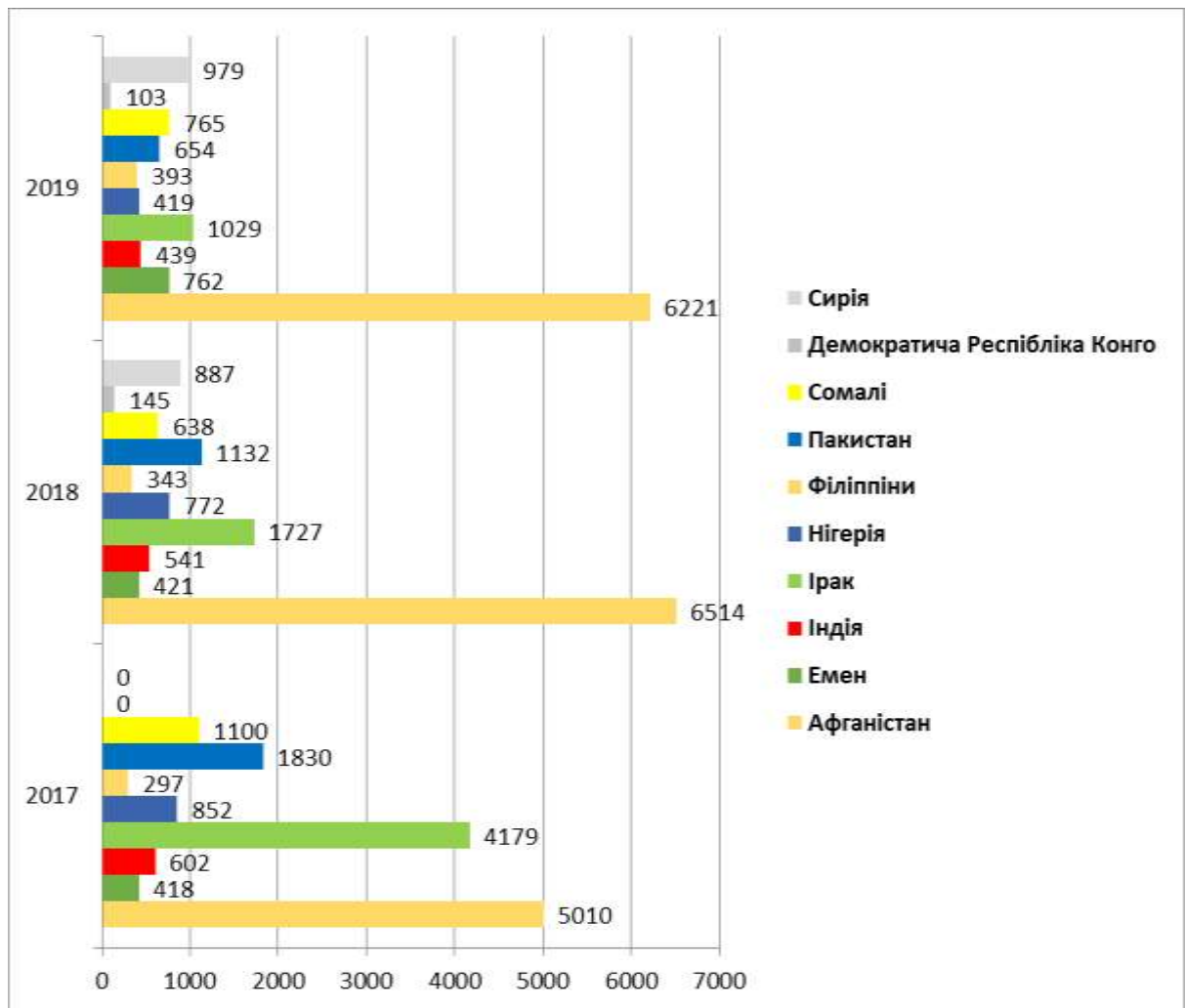

Рис.4. Десять країн з найбільшою кількістю поранених та викрадених під час терактів 2017-19 рр.

У всьому світі протягом 2017-19 рр. під час терористичного насильства було поранено у 2017 році 19624 людей, у 2018 році 16141 людей, на кінець 2019 року їх чисельність становила понад 14542 особи. Щодо кількості викрадених осіб та заручників, то у 2017 році у всьому світі їх кількість становила 9016 людей, у 2018 році спостерігається тенденція до зниження, а у 2019 році навпаки збільшено кількість викрадених та заручників на 6527 людей, що на 39,94% більше.

Найбільша кількість поранених, викрадених осіб та заручників зосереджена у Афганістані, Іраку, Пакистані і Сомалі. Зокрема, у Афганістані у 2017 році було поранено під час терористичних атак понад 5010 людей, викрадено та взято в заручники близько 835 людей, у 2018 році ситуація погіршилася, адже показник поранених зріс на 30,02%, але при цьому показник викрадених осіб зменшився на 29,10%, у 2019 році стан дещо змінився, оскільки кількість поранених знизилася на 4,5%, а кількість заручників та викрадених осіб навпаки зросла аж на 130,07% порівняно з 2018 роком.

В Іраку у 2017 році кількість поранених осіб становила 4179 осіб, а викрадених 2005 людей, у 2018 році зафіксовано різке зменшення поранених на 58,67%, кількість викрадених осіб значно знизилася на 96,31%, у 2019 році кількість поранених знизилася на 40,42%, а кількість викрадених зросла на 174,32%.

У Пакистані у 2017 році кількість поранених сягала понад 1830 осіб, а число викрадених осіб склало 107 людей, у 2018 році спостерігалось різке скорочення насильства терористів, адже кількість поранених зменшилася на 38,14%, а кількість заручників та викрадених осіб знизилася на 59,81% порівняно з 2017 роком, на кінець 2019 року кількість поранених зменшилася на 42,23%, чисельність заручників значно знизилася на 46,51%.

У Сомалі в 2017 році чисельність поранених дорівнювала 1100 осіб, а кількість викрадених людей під час атак склала 286 людей. У 2018 році знизилася кількість поранених на 42,0%, кількість викрадених людей збільшилася майже вдвічі на 59,79% порівняно з попереднім роком, у 2019 році стан щодо поранених погіршився, оскільки їх кількість зросла на 19,91%, але при цьому чисельність викрадених осіб зменшилася на 47,92%.

Дещо з нижчою кількістю поранених, менше ніж 1000 осіб представлені наступні країни: Ємен, Індія, Нігерія, Філіппіни та Сирія. Адже у 2017 році у Ємені кількість поранених становила 418 осіб, у 2018 році їх кількість зменшилася на 0,72%, а у 2019 році спостерігається збільшення поранених людей під час атак на 81% порівняно з попереднім роком.

У Індії у 2017 році число поранених дорівнювало 602 людини, у 2018 році відбулося зменшення постраждалих на 61 особу, а у 2019 році зафіксовано зменшення на 18,85% менше поранених ніж у 2018 році. У Нігерії на початку досліджуваного періоду кількість поранених склала 852 особи, у 2018 році зменшено чисельність постраждалих на 9,39%, на кінець 2019 року відображено зменшення числа постраждалих на 45,73% порівняно з попереднім роком.

У Сирії у 2018 році число поранених сягало понад 887 осіб, а у 2019 році їх кількість зросла на 10,37%. Щодо заручників і викрадених у даних країнах спостерігалася наступна ситуація: у Ємені їх кількість у 2018 році даний показник значно зріс на 403€,74%, а у 2019 році зменшився на 21,52%, у Індії у 2018 році зосереджено зменшення числа викрадених людей на 20,18%, у 2019 році порівняно з 2018 роком зареєстровано на 38,76% випадків викрадення осіб, у Нігерії зображено тенденцію зростання чисельності викрадених осіб, у 2018 році дане значення зросло на 59,18%, а у 2019 на 14,10% порівняно з попереднім роком, на Філіппінах кількість викрадених осіб знижувалася у 2018 році на 81,42%,

а у 2019 році на 27,63%, у Сирії зафіксовано значне збільшення даного показника у 2019 році та який склав на 587,30% більше ніж у попередньому році.

Найменшу кількість постраждалих зафіксовано у Демократичній Республіці Конго, оскільки у 2018 році їх кількість дорівнювала лише 145 осіб, а у 2019 році їх кількість ще зменшилася на 28,97%, кількість викрадених осіб у 2018 році становила 542 особи, а у 2019 році зменшилася на 30,07%.

На рисунку 2.21 представлено п'ять груп зловмисників із найбільшою кількістю атак у всьому світі 2018-19 рр.

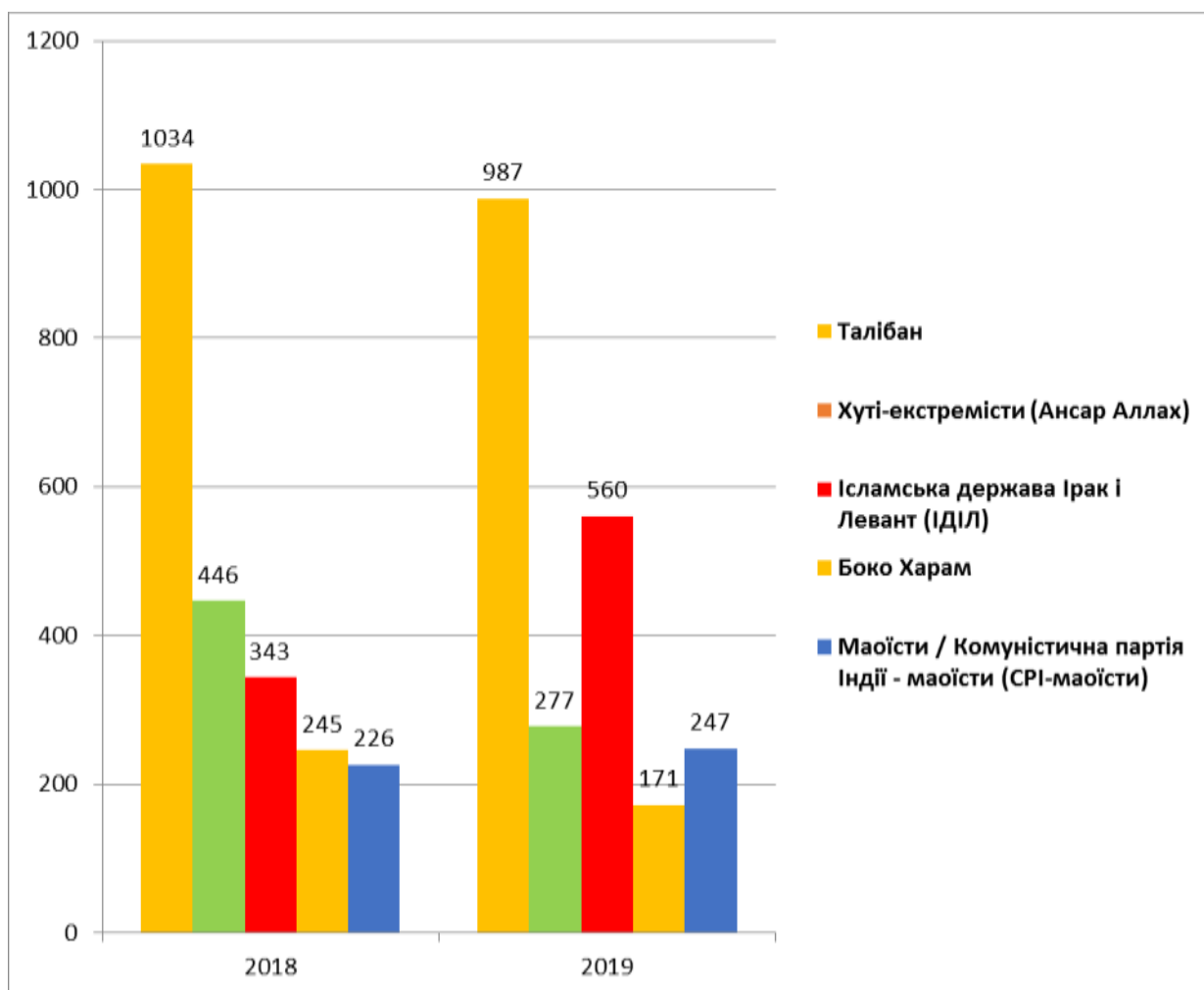

Рис. 2.21. П'ять груп зловмисників із найбільшою кількістю атак у всьому світі 2018-19 рр.

Представлені групи злочинців терористичних організацій у 2018 році здійснили понад 2294 атаки, а у 2019 році близько 2242 атаки. Найбільшу кількість терористичних атак спричинили Таліби, адже у 2018 році даною групою злочинців було спричинено більше ніж 1034 нападів, дані атаки спричинили найбільшу кількість смертей серед наступних чотирьох груп разом взятих, смертність становила понад 5094 смертей, а у 2019 році відбулося незначне зменшення атак на 4,55%, при цьому смертність становила на 1120 осіб більше порівняно з 2018 роком. При завданих атаках Талібами було в у 2018 році понад 4984 осіб, у 2019 році на 920 людей менше або ж на 18,46%, взято в заручники даної злочинною організацією 550 осіб у 2018 році та 1285 осіб у 2019 році.

Окрім групи Талібан, велику кількість атак завдано терористичною організацією під назвою Хуті-екстремісти (Ансар Аллах), у 2018 році кількість нападів становила близько 446, а у 2019 році зафіксовано зменшення кількості нападів на 37,89%. Слід зазначити, що під час атак даною злочинною групою було вбито у 2018 році 436 осіб, у 2019 році кількість смертності зменшилася на 40,83%, поранених осіб у 2018 році становило близько 609 осіб, у 2019 році зафіксовано зменшення на 57,31% порівняно з 2018 роком, викрадено та взято в заручники під час терористичних нападів у 2018 році понад 394 людей, у 2019 році їх кількість зросла на 4,06%.

Напади терористичною організацією Ісламська держава Ірак і Левант (ІДІЛ) спричинила тисячі жертв по всьому світі, зокрема у 2018 році було здійснено понад 343 атаки, у 2019 році на 217 атак більше в результаті яких було вбито у 2018 році близько 954 особи, а у 2019 році смертність збільшилася на 67,82%, зафіксована не менша кількість поранених людей під час терактів, так у 2018 році їх чисельність становила 1319 осіб, у 2019 році відбулося збільшення поранених на

7,88%, взято в заручники групою злочинців ІДІЛ У 2018 році 41 особу, у 2019 році їх кількість значно зросла, кількість заручників зросла на 929 осіб.

Дещо меншу кількість нападів було виконано злочинною групою Боко Харам, адже у 2018 році число атак становило лише 245, а у 2019 їх кількість зменшилася на 30,20%. Під час терористичного насильства Боко Харам було вбито 1069 осіб у 2018 році, у 2019 році кількість померлих осіб сягала понад 732 особи, у 2018 році під час нападів було поранено більше 378 особи, у 2019 році їх чисельність зросла на 55,82% порівняно з попереднім роком. Даною злочинною групою викрадено під час атак більше 304 особи, у 2019 році чисельність заручників збільшилася на 23,68%.

Останньою злочинною групою за кількістю терактів є група Маоїсти / Комуністична партія Індії - маоїсти (СРІ-маоїсти), оскільки порівняно з попередніми групами у 2018 році організацією Маоїсти було вчинено лише 226 атаки та у 2019 році 247 атак, кількість смертей під час нападів становила у 2018 році 136 осіб, на кінець 2019 року на 39 осіб більше порівняно з попереднім роком, під час терактів було поранено 87 осіб у 2018 році, у 2019 році удвічі більше (154 особи), взято в заручники та викрадено у 2018 понад 94 людей, а у 2019 році на 43,62% більше порівняно з попереднім роком.

Стан фінансування тероризму в Україні та світі.

На рисунку 2.22. вказано суми фінансових операцій, що безпосередньо пов'язані з легалізацією (відмивання) доходів шляхом корупційних діянь протягом 2016-2019 рр. У 2017 році значення фінансових операцій корупційних діянь становить 216,70 млрд.грн., показник операцій збільшився на 15 млрд. грн. порівняно з 2016 роком, у 2018 році відбулось збільшення суми фінансових операцій на 61,10 млрд.

грн. або ж на 28,20% порівняно з 2017 роком, а у 2019 році зафіксовано зменшення значення суми корупційних діянь на 236 млрд.грн, що на 84,95% менше ніж у попередньому році.

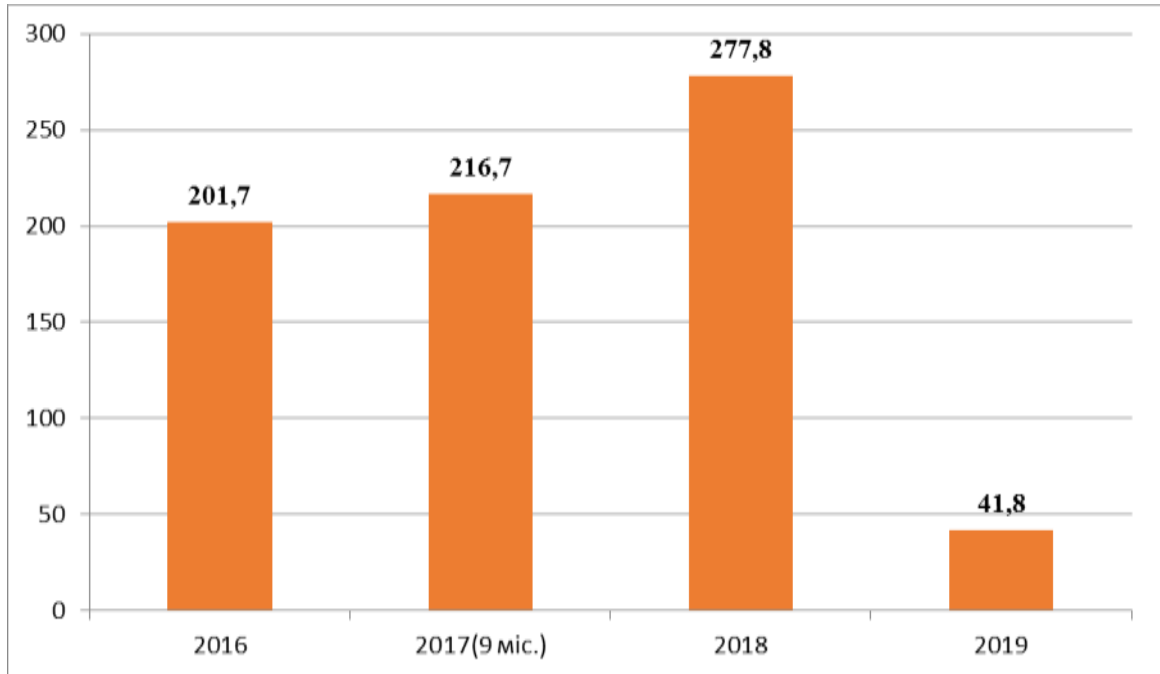

Рис 2.22. Сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з корупційним діянням, 2016-2020 рр., млрд. грн

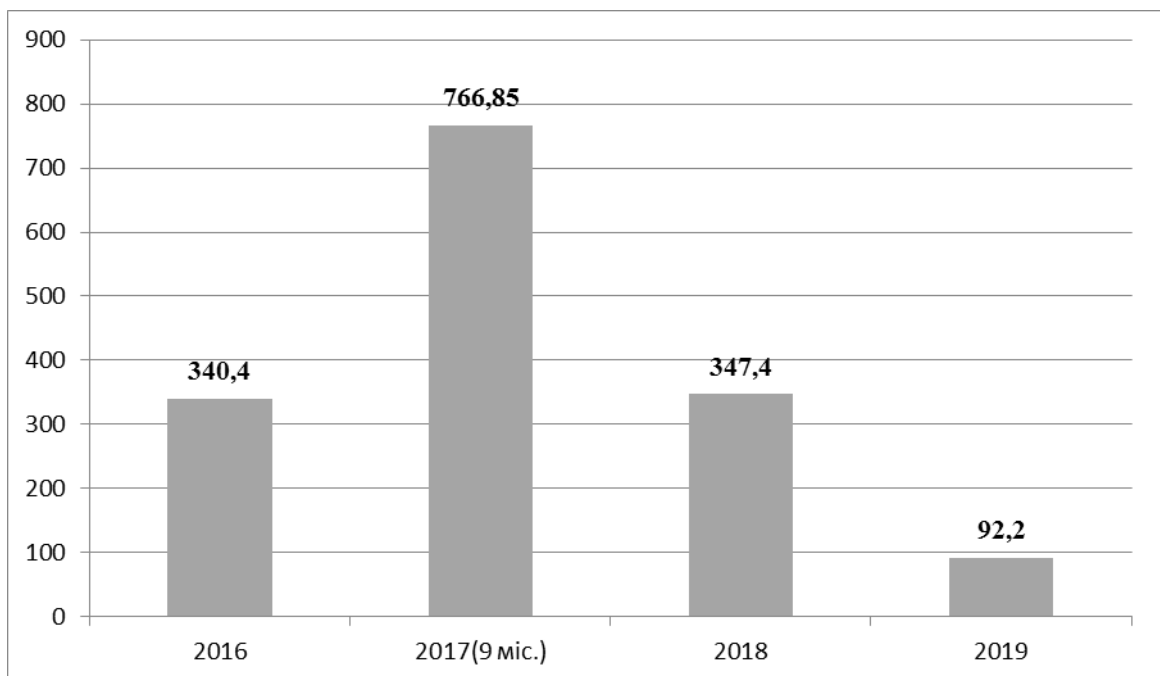

Рис 2.23. Сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму, сепаратизму 2016-2019 рр., млрд. грн

На рис. 2.23. бачимо, що у 2017 році сума операцій фінансування тероризму досягла максимального значення, яке становить 766,85 млрд.грн. та що збільшилося на 125,28%, у 2018 році показник значно знизився та сума фінансових операцій дорівнює 347,40 млрд.грн, що на 54,70% менше порівняно з попереднім роком, на кінець 2019 року зафіксовано також зменшення суми фінансування тероризму, адже воно менше на 255,20 млрд.грн або ж на 73,46% порівняно з 2018 роком.

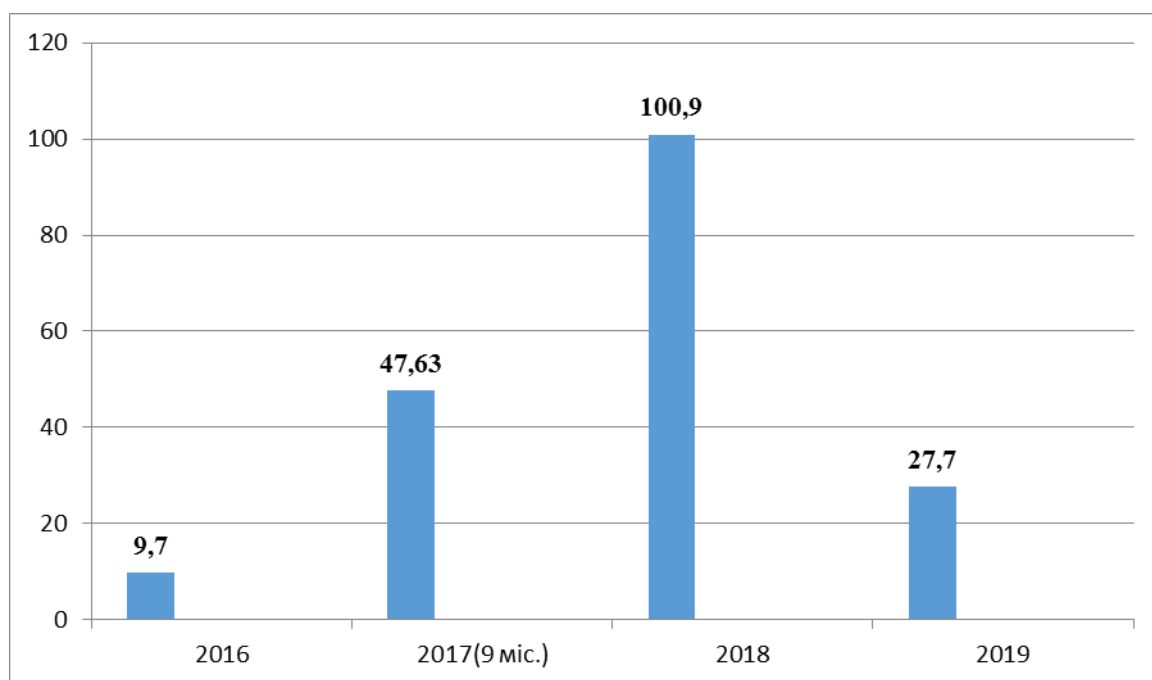

Рис. 2.24. Заблоковані кошти, пов'язані з фінансуванням терористичної діяльності 2016-2019 рр.,млн.грн

Суми заблокованих коштів, що направлені на фінансування терористичних організацій (рис 2.24) у 2017 році становлять 47,63 млн.грн, що більше на 391,03% більше порівняно з 2016 роком, у 2018 році показник значно збільшився та дорівнює 100,90 млн.грн., що на 111,84% більше ніж у 2017 році, а у 2019 році зафіксовано зменшення значення на 73,20 млн.грн або ж на 72,55%.

Здійснене дослідження стану кількісної характеристики терористичних атак, поранених та викрадених осіб під час нападів дозволяє встановити наступні висновки:

- найбільшу кількість терористичних атак за регіонами здійснюється на Близькому Сході та Північній Африці;

- серед терористичних організацій лідируючі позиції за здійсненнями терористичних атак протягом 2018-2019 рр. займають: Талібан та ІДІЛ;

- у Греції здійснено найбільшу кількість терористичних нападів понад 27 порівняно з іншими країнами Західної Європи;

- серед країн світу максимальна кількість терактів сконцентрована у Афганістані та Іраку;

- за кількістю поранених та викрадених лідером протягом 2017-19 рр. залишається Афганістан, кількість викрадених та поранених коливається в межах 5010 - 6221 тис.осіб ;

- терористична організація Талібан займає перші позиції по кількості терористичних атак протягом 2018-2019 рр.

Щодо стану фінансування тероризму, можна зробити наступні висновки:

- гранична сума фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з корупційними діями, зафіксована у 2018 році та становила 277,8 млрд.грн та на кінець 2019 року спостерігається тенденція до зменшення даного виду фінансових операцій;

- максимальна сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму, сепаратизму зосереджена у 2017 році та дорівнює близько 766,85 млрд.грн;

- у 2018 році правоохоронними органами було заблоковано найбільшу суму коштів, пов'язаних з фінансуванням тероризму, яка становила понад 100,9 млн.грн.

2.3. Джерела, форми та канали фінансування тероризму: сучасні завдання державного управління щодо запобігання та протидії

Важливе значення при формуванні методологічного підґрунтя державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму лягає на ідентифікацію властивостей даного процесу як протиправної діяльності. Історія тероризму сьогодні налічує не одне століття, а відповідно практика фінансування тероризму та окремих терористичних актів також має складу та специфічну особливість. «У доповіді ФАТФ також відзначається, що найбільше судових вироків за фінансування тероризму в період з 2010 року було винесено в Саудівській Аравії - 863 випадки. На другому місці США - 100 випадків. За сумарними обсягами вилучених грошей лідирує теж Саудівська Аравія - 31 мільйон євро, на другому США з 20 мільйонами, на третьому - Ізраїль з 6 мільйонами. Але ці цифри не відображають реальної ситуації, а говорять, скоріше, про те, наскільки ефективно діє судова система тієї чи іншої країни» [67].

«Слід зазначити, що в XXI ст. фінансування тероризму займає особливе місце серед нових загроз міжнародній безпеці. Терористичні акти 11 вересня 2001 року проти США наочно показали, що тероризм - це не тільки ідеологія, а й гроші. За різними джерелами, на дану серію терактів пішло 250-500 тис. дол., А сама операція включала 19 викрадачів літаків, діючих за кордоном, і кілька тренувальних полігонів. Досить дорогою була і операція, здійснена в 2002 р підризу французького нафтового танкера «Limburg», на яку було витрачено 127 тис. дол., 30-50 тис. дол. було вкладено у вибухи на о. Балі (2002 р. - 50 тис. дол.), на підготовку і проведення диверсії у посольства США в Танзанії (1998 р. - 50 тис. дол.), вибух в розташованому в Джакарті готелі «Маріотт» (2003 р. - 30 тис. дол.), підризу

вантажівки в Стамбулі (2003 р. - 40 тис. дол.). згідно одного з інтерв'ю Басаєва Ш., на теракт в Беслані пішло близько 20 тис. дол. У 10-20 тис. дол. обійшлися: атака світового торгового центру (1993 р. - 19 тис. дол.), вибухи американського корабля (2000 р. - 10 тис. дол.), мечеті в Джерба (Туніс, 2002 р.) і потяги в Мадриді (2004 г. - 10-50 тис. дол.), вибух метро в Лондоні (2005 р. - 15 тис. дол.)» [149, с. 72]. Відповідно система державного управління має врахувати усі можливі напрями запобігання використанню діючих та появи нових форм фінансування.

Питання ідентифікацій форм фінансування тероризму досліджувалося вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: П. Бернаскони, В.І. Василичук, І. Верес, С. Годдард, У. Гилмор, В.О. Глушков, А.С. Горбунова, О.Д. Комаров, Д.О. Косінов, В.В. Кубай, О.Є. Користін, К. Коттке, Х.-Х. Кернера, В.В. Крутов, П. Лилли, О.В. Мельниченко, Д.Й. Никифорчук, Л.В. Новікова, Д.В. Пашко, Д.І. Погрібний, А.М. Пожидаєва, Дж. Робинсон, О.Е. Радутний, А.В. Савченко, М.П. Стрельбицький, О.М. Стрільців, Дж.Ф. Тони, В.В. Черней, С.С. Чернявський та інші. Здебільшого праці вказаних вчених присвячені окремим аспектам ідентифікації процесу фінансування тероризму та встановлення властивостей форм, способів, методів та каналів. Завданням нашого дослідження є обґрунтування специфіки фінансування тероризму з позиції державного управління. Це дозволяє ідентифікувати сфери суспільного життя, які пов'язані із фінансуванням тероризму, та визначити причини та мотиви суб'єктів, задіяних в процесах фінансування.

Фінансування тероризму є складним процесом, адже формується з різних джерел та має різні форми та канали передачі. Важливе значення питанню фінансуванню тероризму приділяє міжнародне співтовариство. «Довгий час єдине, що могло зробити міжнародне співтовариство - це

реагувати на терористичні акти, що вчиняються або вже вчинені. У той же час, завдання світової спільноти не повинно бути зведене виключно до виявлення та припинення окремих актів тероризму, а повинно ставитися набагато ширше - припинити терористичну діяльність, важливе значення для якої має фінансова база. Проблема фінансування тероризму визнана як в практичному полі міжнародними організаціями, державними і приватними інститутами, так і в дослідному полі вітчизняними і зарубіжними дослідниками [149, с. 3-4].

Вітчизняний дослідник Ільченко В.А. вказує, що «важливо зауважити, що процеси глобалізації економіки і мережева структура організації діяльності терористичного угруповання трансформували роль джерел фінансування терористичних угруповань, знизивши зовнішні надходження і одночасно збільшивши і диверсифікувавши внутрішні» [115, с. 90].

«У деяких випадках терористичні угруповання забезпечують фінансування власними силами з власних джерел, включаючи кошти, що надаються родинами терористів і інші засоби законного походження. Необхідні для здійснення невеликих терактів кошти можуть бути залучені окремими терористами та терористичними мережами, які їх підтримують, використовуючи тіньові фінансові потоки, незаконні канали переміщення коштів, заощадження, кредитні ресурси, а також прибуток підконтрольних підприємств» [170]

Вітчизняні дослідники В.В. Рисін та А.В. Степанова зазначають, що «Боротьба з фінансуванням тероризму передбачає насамперед розробку дієвих інструментів для протидії, своєчасного виявлення, обмеження або ж припинення руху коштів, що можуть бути пов'язані з фінансуванням терористичної діяльності. Системоутворюючим інструментом є законодавство з питань протидії відмиванню доходів та фінансування

тероризму. Варто зазначити, що впродовж останніх років в Україні сформовано законодавчо-нормативну базу для забезпечення антитерористичної безпеки, яка відповідає чинним міжнародним стандартам і є основою для розробки інструментарію з виявлення та зупинення операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму чи терористичної діяльності» [171, с. 83].

Сьогодні питання запобігання та протидії фінансуванню тероризму стоїть на перших шпальтах нагальних проблем в Європейському союзі, адже постійно вдосконалюються заходи щодо протидії як власне тероризму так і фінансуванню.. «У грудні 2016 р. Єврокомісія представила комплекс заходів по боротьбі з фінансуванням тероризму щодо посилення прикордонного контролю, удосконалення Шенгенської інформаційної системи (SIS). Зазначений комплекс передбачає збільшення контролю за перевезенням готівкових коштів та золота під час перетину кордонів ЄС. Особи, які викликають підозри, мають ретельно перевірятися, навіть якщо вони ввозять у ЄС менше дозволених 10 тис. євро. Для підвищення ефективності контролю за готівковими коштами та банківськими картками, що пересилаються поштою, більше повноважень отримають митні органи. Єврокомісія також пропонує запровадити загальні правила щодо боротьби з відмиванням коштів та ліквідації джерел фінансування екстремістських організацій» [169, с. 13-14].

Терористичні організації є досить мінливими до трансформації внутрішнього та зовнішнього середовища та досить часто, швидко і легко змінюють джерела, форми та канали фінансування своєї діяльності. «успішна терористична організація реагує на зміни в навколишньому середовищі, змінюючи свою місію, структуру і джерела фінансування. Якщо виникає загроза її існуванню, вона перетворюється в віртуальну

мережеву структуру, якщо виникає нестача фінансування, вона об'єднується з іншими групами, що мають власні доходи, якщо стара місія більш не приваблива, вона створює нову, більш привабливу для потенційних спонсорів» [168]. Варто зауважити, що джерела фінансування тероризму залежать від його причин, мети та сфери діяльності терористичної організації.

Необхідність фінансових ресурсів для терористичної організації полягає в тому, що є потреба власне як у фінансуванні терористичних актів так і покриття витрат на поточну діяльність терористичної організації (від оплати праці та навчання до розвідувальної діяльності та корупційних витрат). «Численність збройних формувань ІД оцінюють дуже по-різному. Центральне розвідувальне управління США наприкінці 2014 року давало оцінку у 30 тисяч бійців, тоді як американський експерт з питань безпеки Девід Гартенштейн-Росс вважає більш імовірною цифру в 100 тисяч бойовиків. Така армія коштує недешево. За даними німецького уряду, звичайні бойовики отримують від 400 до 500 доларів, командири - понад 3000 доларів. Навіть за найконсервативнішими розрахунками тільки на зарплату бійцям ІД витрачає 15 мільйонів доларів на місяць» [46].

Зарубіжний вчений Вольтер Лаквер зазначає, що «безпосередньо на планування і виконання терористичних актів використовується зовсім невелика частина бюджету терористичної організації. Грошові кошти потрібні в першу чергу для того, щоб залучати та утримувати прихильників, а також забезпечувати їх присутність і терористичну діяльність на національному та міжнародному рівні. Наприклад, в «Аль-Каїді» на оперативну діяльність витрачається близько 10% отриманого доходу, решта 90% є витрати на управління організацією, включаючи забезпечення діяльності тренувальних таборів і підтримку міжнародної мережі осередків «Аль-Каїди»» [12].

«Масштаб операцій по фінансуванню тероризму, за експертними оцінками, становить близько 20 мільярдів доларів. Безпосередньо на планування і виконання терористичних актів використовується зовсім невелика частина бюджету терористичної організації. Грошові кошти потрібні в першу чергу для того, щоб залучати та утримувати прихильників, а також забезпечувати їх присутність і терористичну діяльність на національному та міжнародному рівні. Успішна терористична організація реагує на зміни довколишнього середовища, змінюючи свою місію, структуру і джерела фінансування. Якщо виникає загроза її існуванню, вона перетворюється в віртуальну мережеву структуру, якщо виникає нестача фінансування, вона об'єднується з іншими групами, що мають власні доходи, якщо стара місія більш не приваблива, вона створює нову, більш привабливу для потенційних спонсорів» [168, с. 67]. Відповідно джерела, форми та канали фінансування терористичних організацій завжди залежать від мети діяльності терористичної організації. Це обумовлено тим, що фінансування здійснюється в частині забезпечення ресурсами терористичних актів так і покриття витрат терористичних організацій.

«Крім коштів, необхідних для проведення власне терористичних операцій, потрібні ще й значні гроші для розвитку і забезпечення поточної діяльності терористичної організації та її ідеологічного впливу. Значні фінанси необхідні для здійснення пропаганди своїх поглядів, виплати винагород бойовикам та їх сім'ям, організації переїздів, навчання нових членів, підробки документів, виплати хабарів, придбання зброї та організації терактів. Терористичні організації зіштовхуються з необхідністю фінансування величезних витрат, які направлені на ведення законної соціальної або благодійної діяльності, що використовується для маскування протиправної діяльності» [170]

В залежності від виду терористичної організації та її обсягів визначається структура витрат. Сьогодні неодноразово на міжнародних форумах та з'їздах наголошували, що витрати на здійснення терористичних актів стають все меншими і меншими, а жертв все більше і більше. Це вимагає більш пильної уваги до джерел та форм фінансування тероризму, які трансформуються разом із розвитком світової фінансової системи.

Для розробки дієвої системи державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму є потреба в формуванні комплексного уявлення даного процесу. «Усвідомлюючи важливість фінансових ресурсів для терористичної діяльності і охарактеризувавши систему фінансування тероризму як предметну область режиму протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму, необхідно зрозуміти, з яких компонентів дана система складається. Як правило, виділяють три основні складові: джерела фінансування, канали переміщення грошових коштів або іншого майна і їх отримувачів. Якщо з одержувачами все зрозуміло, то джерела і канали фінансування в сучасних умовах становлять найбільший інтерес, оскільки саме вони забезпечують функціонування всієї системи фінансування тероризму» [149, с. 119].

На рисунку 2.25 представлена розроблена нами модель фінансування тероризму.

Процес фінансування тероризму з позиції формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму представлено в формі п'яти складових, а саме:

- джерела фінансування;
- форми фінансування;
- канали фінансування;
- суб'єкти отримання, якими виступають терористичні організації.

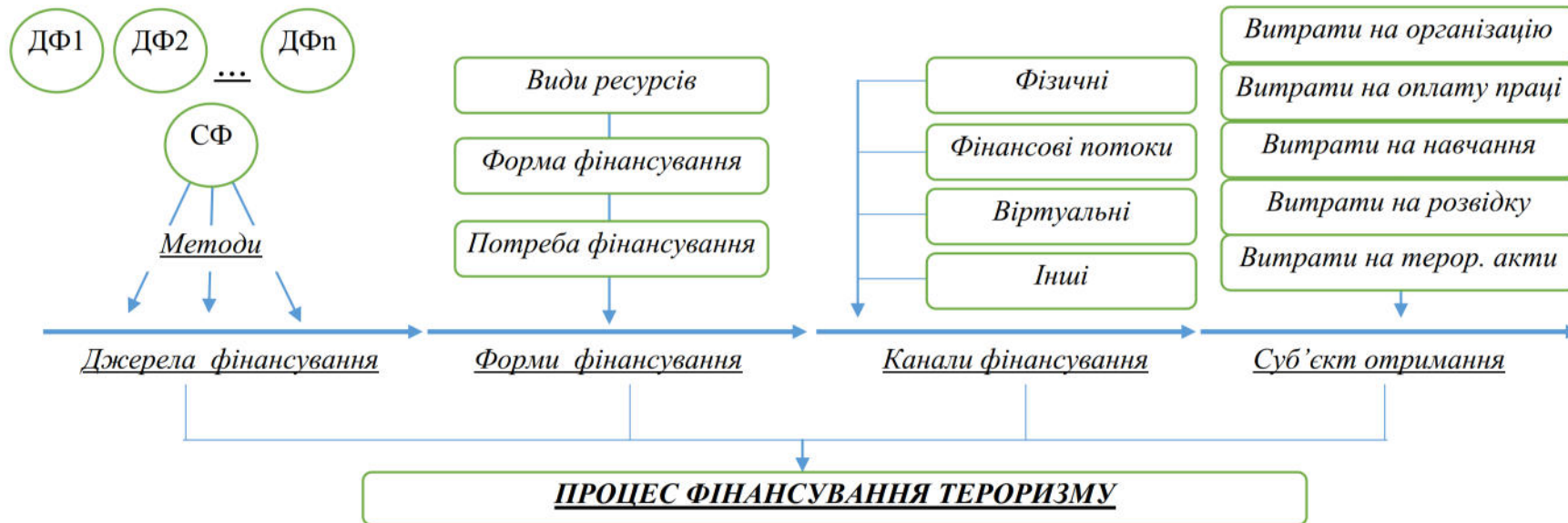
ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

- формування механізмів моніторингу та контролю щодо ідентифікації суб'єктів та джерел фінансування тероризму;
- визначення відповідальності за фінансування тероризму;
- трансформація діяльності правоохоронних органів

- визначення процедури визначення ресурсу таким, що є джерелом фінансування тероризму;
- формування та реалізація ефективного механізму міжнародної співпраці щодо протидії фінансуванню тероризму

- формування та затвердження індикаторів підозрілої діяльності;
- удосконалення процесу моніторингу за діяльністю фінансових установ щодо визначення каналів фінансування тероризму;
- уточнення функцій правоохоронних органів

- формування комплексу заходів щодо удосконалення діяльності правоохоронних органів в контексті взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями

Умовні позначення: СФ – суб'єкти фінансування тероризму; ДФ (1, 2, N) – джерело формування ресурсів;

Рис. 2.25. Модель фінансування тероризму як об'єкт державного управління в сфері запобігання та протидії

«Вчені вказують, що об'єктивна сторона фінансування тероризму полягає у фінансовому або матеріальному забезпеченні, тобто наданні фінансів, коштів, матеріальних засобів тощо. Таке забезпечення може вчинятися щодо:

- окремого терориста;
- терористичної групи (організації); – організації, підготовки або вчинення терористичного акту;
- втягнення у вчинення терористичного акту;
- публічних закликів до вчинення терористичного акту; – сприяння вчиненню терористичного акту; – створення терористичної групи (організації)» [123, с. 381].

Відповідно до цього визначається специфіка кожного етапу процесу фінансування тероризму. Розглянемо більш детально кожен елемент процесу фінансування тероризму з позиції ідентифікації завдань державного управління та визначення напрямів удосконалення його механізмів.

Джерела фінансування тероризму. Ідентифікація джерел фінансування тероризму є вкрай важливою складовою системи запобігання та протидії. Сьогодні джерела змінюють свою форму, в окремих випадках залишають все ті ж, що діяли десятки років тому, але зі зміною їх частки в загальному бюджеті терористичної організації. «Незважаючи на те, що джерела фінансування тероризму багато в чому залишилися колишніми, які дослідники, як правило, ділять на легальні і нелегальні, змінилася їх частка у фінансуванні терористичних організацій. Більш того, поряд з класичними джерелами доходів терористів з'явилися нові, відстежити які в сучасних умовах стає вкрай складно. Особливістю всіх джерел легального походження є процес «забруднення чистих грошей», що

ускладнює процес їх відстеження шляхом формальних механізмів фінансового моніторингу» [149, с. 3-4].

Вітчизняний дослідник проблем впливу тероризму на економіку Ільченко В.А. [115, с. 90-92] в своїй дисертації виділяє наступні форми та джерела фінансування тероризму:

- форми фінансування: 1) грошова (національна та іноземна валюта, активи, рахунки в фінансово-кредитних установах); 2) матеріальна (обладнання, приміщення, технічні засоби); 3) нематеріальна (послуги, консультації, оформлення); 3) змішані;

- джерела фінансування: зовнішні (держави, Релігійні установи, комерційні і некомерційні організації, терористичні угруповання, Індивіди, населення та діаспори); 2) внутрішні (доходи від ведення легального бізнесу, доходи від ведення нелегального бізнесу, інше).

Підготовлена доповідь Державної служби фінансового моніторингу Україні на тему «Ризики тероризму та сепаратизму» містить перелік тіньових фінансових потоків забезпечення терористів в Україні, до яких віднесено наступні:

«- кошти, одержані від корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів та майна;

- кошти, отримані від фінансово-промислових груп;

- кошти, отримані від реалізації контрабандної та/або контрафактної продукції;

- кошти, отримані внаслідок знищення промислових об'єктів в ОРДЛО (знищення промислових об'єктів з метою отримання доходів від реалізації брухту чорних та кольорових металів);

- вимагання з боку терористів на пунктах пропуску до ОРДЛО та на блокпостах в ОРДЛО;

- надання нових специфічних нелегальних послуг, зокрема, допомога в оформленні статусу переселенця з метою отримання передбачених законодавством України соціальних виплат» [170].

Аналізуючи діяльність терористичних організацій світу, варто зазначити, що джерела фінансування тероризму та терористичних актів здебільшого залежать від мети їх діяльності та причин створення. Найбільші терористичні організації засновані в контексті релігійних та національних причин, а отже особливостями джерела їх фінансування є релігійні та національні. Крім того, фінансування терористичних організацій має особливі джерела, які відрізняють дані організації від організованих злочинних угруповань. Пчолькін Д.О. вказує на те, що «джерела фінансування терористичної діяльності можуть бути умовно розділені на три основні категорії: зовнішні джерела фінансування, доходи від злочинної діяльності та доходи від законної діяльності. Одним із зовнішніх джерел фінансування тероризму є підтримка з боку великих міжнародних компаній, які переслідують власні комерційні цілі, а саме усунення конкурентів або зміна економічної ситуації в певних регіонах світу в довгостроковій перспективі. Можливість фінансування із законних джерел - це ключова відмінність терористичних організацій від організованої злочинності. Саме надходять із законних джерел грошові кошти складають основну частину доходів терористичних організацій» [168, с. 130].

Зарубіжні вчені приділили багато уваги питанням дослідження джерел фінансування терористичних організацій. Систематизуючи дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених нами виявленні наступні особливості (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Джерела фінансування тероризму в світі

ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ		
Терористична організація	Поширення діяльності	Джерела фінансування
Аль-Каїда	<i>Афганістан, Пакистан, Судан</i>	Особисті фінансові ресурси У. Бен Ладена; інвестицій в будівництво; фінансування Талібану; пожертвування; вимагання; контрабанда; спекуляції на фондових біржах; торгівля інші види економічних злочинів
Джемайя Ісламія	<i>Індонезія</i>	Благодійні організації; фінансова допомога Аль-Каїди; зловживання гуманітарною допомогою
Армія звільнення Косова	<i>Албанія</i>	Виробництво, реалізація та контрабанда наркотиків; контрабанда зброї; благодійні організації; перекази мігрантів
Організація звільнення Палестини	<i>Палестина, Ліван</i>	Інвестицій в нерухомість; махінації на фондових біржах; розміщення коштів на рахунках банків в Швейцарії
Сендеро Лумінозо	<i>Перу</i>	Виробництво, реалізація та контрабанда наркотиків; рекет та вимагання
Ірландська республіканська армія	<i>Ірландія</i>	Виробництво, реалізація та контрабанда наркотиків; спекуляції на фондових біржах
ФАРК	<i>Колумбія</i>	Податки за захист
Ісламська Держава	<i>Сирія, Ірак</i>	Нелегальний видобуток нафти та інших природних ресурсів; обкладання податками; пожертвування; конфіскація та розграбування археологічних об'єктів; викуп за викрадених осіб; пограбування банків
ХАМАС	<i>Палестина</i>	Підтримка зарубіжних країн; благодійні пожертви
Хезболла	<i>Ліван</i>	Вимагання; контрабанда тютюну
ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ		
Терористичний акт	Джерела фінансування	
Вибух у світовому торговому центрі (1993 р.)	Махінації із чеками та кредитними картками; благодійні пожертви	
Вибух в Африканському посольстві (1998 р.)	Махінації із чеками та кредитними картками; благодійні пожертви	
Крадіжка та вибух літаків (2001 р.)	Грошові перекази Аль-Каїди Джемайя Ісламія	
Вибух потягів в Мадриді (2004 р.)	Торгівля наркотиками	
Вибух в транспортній системі Лондона	Овердрафти по рахункам; невиплачені кредити; поверненні чеки	

Джерело: формовано автором на основі [149], [20], [168], [123]

Представлене вказує на різноманітність підходів до формування джерел фінансування тероризму. Зокрема це можуть бути як легальні так і нелегальні джерела фінансування. Легальні джерела фінансування пов'язані із різного роду пожертвами, доходами від легального бізнесу та торгівлі, легального видобутку корисних копалин. До нелегальних джерел фінансування тероризму можна віднести: виробництво, реалізацію та контрабанду наркотиків; нелегальний видобуток корисних копалин; махінації на фінансових ринках та інші. Ряд вчених пропонує виділяти джерела фінансування внутрішні та зовнішні.

Для цілей формування механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності поєднати зазначені підходи, зокрема виділяти наступні групи джерел фінансування терористичних організацій:

1. Зовнішній джерела фінансування тероризму:

- інституційні джерела фінансування: держава (окремі терористичні організації мають державну підтримку); фінансові установи (банки, небанківські фінансові установи); корпорації; релігійні організації та інші;

- особистісні джерела фінансування тероризму: приватні особи; благодійні внески.

2. Внутрішній джерела фінансування тероризму:

- легальна діяльність: власні доходи від легального бізнесу, зокрема транспортні перевезення, будівництво; доходи від легального видобутку корисних копалин.

- нелегальна діяльність: виробництво, торгівля та контрабанда наркотиків; торгівля зброєю; рекет; вимагання; викрадення людей; торгівля людьми; піратство; підробка валюти; махінації та фінансових

ринках; податкові злочини; злочини в кіберпросторі та інші види економічних злочинів.

Розглянемо приклади вище вказаних зовнішніх джерел фінансування тероризму:

1. Державна підтримка тероризму. Питання державної підтримки тероризму є досить складною проблемою міжнародних відносин. Здебільшого це обумовлено відсутністю єдності авторів міжнародних відносин щодо визнання терористичних організацій, а відповідно до цього і визнання держав, як таких, що підтримують тероризм. Деменченко А.М. вказує, що «Допомога терористичним угрупованням з боку держав досі вельми істотна. Держави окрім прямого фінансування мережевого тероризму можуть надавати і іншу допомогу терористичним угрупованням. Держави можуть надавати терористам медичну допомогу; сприяти в плануванні терактів, транспортуванні, забезпечувати відповідними засобами; надавати терористичним організаціям матеріальну підтримку, притулок, сучасне озброєння, ефективну тренувальну інфраструктуру, в тому числі спеціально обладнані для цих цілей приміщення»[102].

Вітчизняний дослідник Ільченко В.А., проаналізувавши сукупність вітчизняної та зарубіжної літератури, вказує наступні особливості: «державний департамент США протягом останніх років виділяє сім держав (Іран, Ірак, Сирія, Лівія, Судан, Куба, Північна Корея), які нібито надають підтримку терористичним угрупованням. При цьому своєрідним «лідером» американці вважають Іран, однак потрібно зробити застереження, що з 2003 р Держсекретар США викреслив з цього списку Ірак. У той же час американські експерти Г. Хуфбаер, Дж. Шот, Б. Огг 92 відносять також Афганістан і Сомалі до країн, які підтримують терористичні угруповання. У свою чергу, інший американський фахівець

з проблем фінансового забезпечення тероризму С. Кісер вважає, що Організація визволення Палестини (ОВП) отримувала допомогу від Кувейту, Єгипту, Саудівської Аравії, Лівії та Сирії. Він вважає, що ОВП в період з 1973 р. по 1986 р. отримала 250 млн. дол. США від цих арабських держав. За даними Міжнародного контртерористичного інституту, терористична Ірландська Республіканська Армія (ІРА) отримувала високоякісне озброєння, вибухівку і гроші від Лівії. Зокрема, С. Боун стверджує, що така підтримка йшла до початку 1990-х років» [115].

Сьогодні виділяють різні підходи до визнання держави такими, що підтримують тероризм. «За даними з різних відкритих джерел, а також за заявами урядів деяких країн, певні терористичні угруповання отримували і продовжують отримувати підтримку від урядів ряду держав. В цілому, держави, задіяні у фінансуванні тероризму, можна розділити на 2 типи: 1) держави, які здійснюють пряме фінансування тероризму, і 2) держави, свідомо створюють сприятливі умови для використання своєї фінансової системи з метою фінансування тероризму» [6]. Відповідно до переліку таких держав, різні країни виділяють різних учасників процесу фінансування тероризму. При першому варіанті процес фінансування є більш простим та більшим за обсягами, а також здебільшого не підлягає правовому переслідуванню. Світовою спільнотою визнано, що терористичну організацію «Алькаїда» підтримували Судан, Саудівська Аравія, Іран, Ємен. Кувейту, Єгипту, Саудівської Аравії, Лівії та Сирії були визнанні країнами, як Організація Визволення Палестини. «Лідер лівійської революції Муамар Каддафі – в період з 1968 р. по 1980 р. направив ІРА 20 млн. дол. США. Ясін аль-Каді, саудівський бізнесмен, переправив в США лідеру «ХАМАС» Мухамеду Салах 27 тис. дол. США

і надав тимчасовий кредит 820 тис. дол. США підконтрольної «ХАМАС» організації» [115].

У другому випадку питання фінансування тероризму є досить складним, адже прямої фінансової підтримки не існує. Проте ряд держав не здійснюють заходів щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму. Відповідно ряд міжнародних організацій визначають власні підходи до визнання таких держав та формують перелік країн:

- станом на 2020 р. за даними FATF «Іран і Північна Корея - єдині дві країни, які на сьогодні перебувають у "чорному списку" групи. Це означає, що міжнародні фінансові операції з цими країнами ретельно вивчаються, що робить ведення бізнесу з ними дорогим і обтяжливим» [126].

- у 2018 р. Єврокомісія оновила [7] список країн, що підтримують тероризму, до яких віднесено: Афганістан, Американські Самоа, Багами, Ботсвана, КНДР, Ефіопія, Гана, Гуам, Іран, Ірак, Лівія, Нігерія, Пакистан, Панама, Пуерто-Ріко, Самоа, Саудівська Аравія, Шрі Ланка, Сирія, Американські Віргінські острови та Ємен;

Важливим інститутом протидії державній фінансовій підтримці терористичних організацій є FATF - Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей, що була творенні в 1989 р. Більш детальніше діяльність зазначеної організації буде розглянуто в контексті механізму міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

2. Релігійні організації. «Найважливішим джерелом фінансування всіх терористичних угруповань особливо ісламських служать регулярні «закят» ((араб. *حِوَالَة* ,«вексель»)) – традиційна частково легальна міжнародна система переказу грошей між приватними особами,

організована вихідцями з Азії: переважно, афганцями (пуштунами, белуджі і таджиками) і добровільні «садака» ((араб. $\text{ṣ} \text{ḍ} \text{ḥ}$), (в ісламі – добровільна милостиня, яку мусульманин виплачує нужденним на власний розсуд і бажанням з наміром заслужити прихильність Аллаха. Ці платежі вважаються обов'язковими для всіх правовірних мусульман, а «закят» входить в п'ятірку так званих «стовпів ісламу». Хоча «закят» вноситься приватними і юридичними особами регулярно, він традиційно юридично не регулюється владою і не підлягає податковій, аудиторській та будь-якій іншій перевірці з боку держави. На стадії збору (в мечетях, ісламських банках і т.д.) кошти, які утворюються за рахунок пожертвувань, абсолютно чисті і легальні. Вони знаходяться у розпорядженні різних ісламських фондів та благодійних організацій, при цьому велику роль відіграють також деякі інститути ісламської банківської системи. Відповідно до норм ісламу, регулярні пожертви у вигляді «закята» офіційно призначені для благодійності, проте 93 частина цих коштів може перерозподілятися на потреби «джихаду» і здійснюють це радикальні ісламістські угруповання. Таким чином, навіть ті з ісламістських організацій, які ведуть терористичну діяльність і оголошені поза законом, найчастіше фінансуються із легальних джерел. «Підживлення» в цьому випадку здійснюється за принципом не відмивання «брудних» грошей, а «забруднення чистих». Важливо підкреслити, що суми зібраного щорічного «закята» вельми значні: так, тільки в Саудівській Аравії сума «закята» досягає 10 млрд. дол. США на рік» [115]. Здебільшого питання фінансування тероризму через релігійні організації характерне для терористичних організацій, які сповідують Іслам та ведуть так би мовити «Джихад». Відповідно система контролю та моніторингу за фінансовими операціями релігійних організацій мають містити спеціальні методики, які визначають сукупність фінансових

операцій, які не є властивими релігійним організаціям та можуть бути визнанні, які такі, що мають підвищений ризик фінансування тероризму.

3. Фінансові установи та корпорації. «Великі міжнародні компанії можуть здійснювати фінансування тероризму, переслідуючи власні цілі: усунення конкурентів або зміна економічної ситуації в певних регіонах світу в довгостроковій перспективі» [168]. В країнах світу та власне на міжнародному рівні затверджено сукупність положень щодо контролю та моніторингу фінансових установ та підприємств та предмет легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму.

4. Приватні особи. «Ще одним зовнішнім джерелом фінансування тероризму є підтримка з боку приватних осіб. Наприклад, ірландські терористи з ІРА фінансувалися переважно заможними ірландцями, які проживають в США. Після терористичних актів на території Англії, організованих ІРА, підтримка даної організації з-за кордону істотно скоротилася і ірландські терористи були змушені вдатися до таких злочинів, як контрабанда (зокрема, контрабанда свиней через кордон Північної Ірландії для отримання субсидій Європейського Союзу), ухилення від сплати податків і шахрайство» [168]. «За даними доповіді аналітичної організації «JCB Consulting», матеріальна підтримка, одержувана від 95 конкретних успішних бізнесменів і банкірів, є значною в бюджеті терористичних угруповань. Цікавим є приклад з особистими фінансовими накопиченнями Усами Бен Ладена, з якого періодично відбуваються відрахування терористичним організаціям. Швейцарські спецслужби оцінюють його особистий статок в 250-500 млн. дол. США, австралійські – близько 250 млн. дол. США, британські – близько 280-300 млн. дол. США» [115].

Здебільшого приватні особи фінансують тероризм лише за умови, що їх мета відповідає світогляду приватної особи. Відповідно причиною

має стати національна, релігійні чи соціальна. Важливе значення держави в даному випадку полягає в тому, щоб сформувати суспільну свідомість, яка дозволить уникнути саме таких джерел фінансування.

Важливе значення в контексті протидії фінансуванню тероризму лягає в на моніторинг та контроль соціальних мереж, що сьогодні виступає основним каналом фінансування тероризму приватними особами. «У ХХІ ст. збір коштів йде також через соціальні мережі, що дозволяє терористичним організаціям по всьому світу розширити базу фінансування за рахунок добровільних перекладів людей, будь то безпосередньо для фінансування «Джихаду», або ж під прикриттям благодійних цілей з подальшим переказом коштів терористичним організаціям. У великомасштабних і добре організованих схемах зі збору коштів можуть брати участь до декількох тисяч «спонсорів», значно підвищуючи обсяги таких зборів» [6]. Відповідно є потреба в формуванні механізму контролю та моніторингу соціальних мереж з одного боку та забезпечення в це й же час конституційних прав громадян. В даному випадку є потреба в формуванні складу підозрілих фінансових операцій, що здійснюються через соціальні мережі.

5. Благодійні організації. «Ще одним зовнішнім джерелом фінансування тероризму є підтримка з боку благодійних організацій. Грошові кошти можуть збиратися у вигляді пожертвувань (обхід всіх жителів спільноти, звернення до заможних членам спільноти, пожертвування частини особистого заробітку), прибутку від продажу друкованих матеріалів та публікацій, членських внесків, плати за організацію культурних і соціальних заходів. Як правило, благодійні організації орієнтуються на певну етнічну спільноту. Наприклад, в ісламських країнах благодійна діяльність щорічно привертає мільярди доларів. В цілому, благодійні організації використовуються в гуманітарних цілях, заради яких вони були створені, однак частина

коштів може спрямовуватися на фінансування терористичної діяльності. Як правило, більшість членів організації не знає про це. Наприклад, прихильники терористичного руху з будь-якої країни можуть займатися нібито законною діяльністю в іншій країні з метою залучення грошових коштів. Вони проникають в організації в іммігрантському співтоваристві іншої країни і встановлюють над ними контроль, отримуючи тим самим доступ до грошових коштів» [168]

б. Особисті доходи. Важливе значення в формуванні фінансових ресурсів терористичних організацій мають особисті доходи терористів. Так, вагоме значення в результативності та поширенні «Алькаїди» мали власний капітал У. Бен Ладена. «Одним із трендів на сучасному етапі є самофінансування терористів за рахунок особистих доходів терористів: заробітної плати, соціальних посібників, позик (менше 10 тис. дол.), доходів від контрольованих комерційних підприємств і т. д. Як приклад можна навести напад на редакцію сатиричного журналу «Шарлі Ебдо» і магазин кошерних продуктів в Парижі в січні 2015 року, які були вчинені з застосуванням зброї. В якості ймовірних джерел фінансування виділяють споживчий кредит в розмірі 6 тис. євро, отриманий і переведений в готівку згодом за підробленими документами; доходи від продажу вживаного автомобіля за кордоном і перекази готівки від збуту контрафактної продукції. Особисті заощадження - основне джерело фінансування іноземних бойовиків-терористів для покриття витрат на поїздки в зони конфліктів. Сценарії самофінансування зазвичай обмежуються придбанням авіаквитків або фізичним перевезенням невеликих сум готівки (менше 1 тис. дол.). В цьому відношенні простежується схожість між іноземними бойовиками-терористами і дрібними терористичними осередками» [149, с.128].

Визначені особливості фінансування тероризму вказують на наступні завдання державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму:

- формування механізмів моніторингу та контролю щодо ідентифікації суб'єктів та джерел фінансування тероризму;
- визначення відповідальності за фінансування тероризму;
- трансформація діяльності правоохоронних органів

Форми фінансування тероризму. Форми фінансування тероризму залежать від ресурсів необхідних терористичним організаціям для фінансування власне витрат діяльності так і фінансування терористичних актів. Вважаємо, що форми фінансування залежать від наступних складових:

- потреба фінансування. В залежності від витрат, які несуть терористичні організації залежать потреба в певних видах ресурсів. В свою чергу види ресурсів визначають форму фінансування, які залежать від джерел;

- форма фінансування. В залежності від джерела фінансування залежать і форми фінансування. Пропонуємо виділяти наступні форми фінансування тероризму: 1) надання активів; 2) збір активів; 3) здійснення операцій із фінансовими активами; 4) фінансові махінації;

- види ресурсів. Для фінансування тероризму можуть використовуватися різні види ресурсів, зокрема: 1) фінансові ресурси (готівкові грошові кошти за видами валют; грошові кошти на рахунках в банках, інші види фінансових ресурсів); 2) віртуальні фінансові ресурси (криптовалюта); 3) матеріальні ресурси (транспортні засоби (наземні, водні, повітряні), зброя, об'єкти інфраструктури, будівлі та споруди, комп'ютерна техніка та інші види матеріальних ресурсів); 4) нематеріальні ресурси (програмне забезпечення). В залежності від виду необхідних ресурсів залежать власне джерела фінансування, а також канали фінансування;

В контексті зазначеного пропонуємо виділяти наступні завдання державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму:

- визначення процедури визначення ресурсу таким, що є джерелом фінансування тероризму;
- формування та реалізація ефективного механізму міжнародної співпраці щодо протидії фінансуванню тероризму.

Канали фінансування тероризму. Опрацювавши сучасну наукову літературу [115], [168], [115], [6], [168], [149] з проблем фінансування тероризму прийшли до висновку, щодо необхідності виділення наступних каналів фінансування тероризму:

1. Грошові перекази через банківські та небанківські фінансові установи;
2. Фізичне переміщення готівкових коштів;
3. Небанківські системи грошових переказів;
4. Криптовалюта;
5. Соціальні мережі.

Так, держава має сформувати ряд дієвих механізмів виявлення каналів фінансування терористичних організацій, що є основою протидії та запобігання тероризму в цілому.

Систематизуючи вище вказане пропонуємо наступний комплексний підхід до фінансування тероризму як загрози національній безпеці (табл. 2.3).

В результаті проведеного дослідження було ідентифіковано особливості процесу фінансування тероризму як виду економічного злочину та загрози національній безпеці. Зокрема, було розроблено модель фінансування тероризму як об'єкт державного управління в сфері запобігання та протидії. Дана модель передбачає сукупність завдань державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності на основі встановлених складових фінансування тероризму.

Таблиця 2.3

Зміст складових процесу фінансування тероризму

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ				
Зовнішні		Внутрішні		
<i>інституційні джерела фінансування</i>		<i>нелегальна діяльність терористичних організацій</i>		
1. Державна підтримка	2. Банки	1. Наркобізнес	2. Рекет та вимагання	
3. Корпорації	4. Релігійні організації	3. Торгівля зброєю	4. Викрадення людей	
5. Небанківські фінансові установи	6. Міжнародні громадські організації	5. Піратство	6. Підробка валюти	
7. Благодійні організації	8. Інші	7. Фінансові махінації	8. Податкові злочини	
<i>особистісні джерела фінансування</i>		9. Кіберзлочини	10. Інші злочини	
1. Особисті доходи	2. Благодійні внески	<i>легальна діяльність терористичних організацій</i>		
Легальний бізнес за галузями діяльності				
ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ				
<i>Потреба фінансування</i>	<i>Форма фінансування</i>		<i>Види ресурсів</i>	
1. Поточну діяльність теоретичної організації	1. Надання активів		1. Фінансові ресурси	
	2. Збір активів		2. Віртуальні фінансові ресурси (криптовалюта)	
2. Фінансування терористичних актів	3. Операції з фінансовими активами		3. Матеріальні ресурси	
	4. Фінансові махінації		4. нематеріальні ресурси	
КАНАЛИ ФІНАНСУВАННЯ				
Грошові перекази	Фізичне переміщення	Небанківські системи	Криптовалюта	Соціальні мережі

До складових процесу фінансуванням тероризму було віднесено: джерела фінансування (зовнішній (інституційні, особистісні) та внутрішні (легальні та нелегальні)); форми фінансування (потреба у ресурсах, форми фінансуванням та види ресурсів); канали фінансування (1. Грошові перекази через банківські та небанківські фінансові установи; 2. Фізичне переміщення готівкових коштів; 3. Небанківські системи грошових переказів; 4. Криптовалюта; 5. Соціальні мережі) та суб'єкти терористичної організації. В цілому зазначене визначає критичні точки, на які повинні бути направлені механізми державного управління щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Висновки до 2-го розділу

1. Для оцінки симптомів проблеми державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму був проаналізований світовий рейтинг країн за Глобальним індексом тероризму (The Global Terrorism Index). Особлива увага була приділена країнам Східної Європи та найближчим сусідам України. В результаті було встановлено, що протягом всього досліджуваного періоду серед країн Східної Європи (2014-2018 рр.), найвищий індекс тероризму спостерігається в Росії та Україні, адже в Україні в 2014 році індекс тероризму становив 2,95, а вже в 2015 році індекс різко зріс і становив 7,20, у наступному році відображено незначне зменшення показника на 0,07 пункти, однак у 2017 році - зменшення індексу становило 6,56, що на 0,57 пункти менше ніж у попередньому році. Слід відзначити, що на кінець 2018 року показник також знизився на 0,51 пункти. Незважаючи на те, що

спостерігається тенденція до зменшення, Україна має високий показник тероризму, що обумовлений, насамперед, війною на Донбасі. У Росії індекс тероризму на початку досліджуваного періоду дорівнював 6,76, а вже починаючи з 2015 року спостерігається тенденція до зменшення показника індексу, так як у 2015 році показник знизився на 0,55 пункти порівняно з 2014 роком, у 2016 році зменшення становило 0,78 п., у 2017 та 2018 році індекс знизився на 0,10 та 0,13 пункти відповідно. Наступною країною, яка має високий вплив тероризму є Білорусія, оскільки у 2014 році показник індексу був близько 2,85, в 2015 році індекс зменшився на 0,77 пункти, в 2016 році відбулося значне зменшення до показника 0,04, а на кінець 2018 року впливу тероризму не виявлено, оскільки показник дорівнював нулю. У Болгарії індекс коливався протягом досліджуваного періоду в межах 0,32-2,58, у Польщі протягом 2014-16 рр. індекс тероризму дорівнював нулю, в 2017 та 2018 році значення показника становило 0,38 та 0,72 відповідно. Щодо Угорщини та Чехії - спостерігається тенденція до зменшення індексу, починаючи з 2016 року і до кінця 2018 року. Низький рівень тероризму притаманний Азербайджану, оскільки його індекс протягом досліджуваного періоду коливався в межах 0,06-1,15. У Грузії ситуація є гіршою, так як індекс тероризму протягом 2014-15 рр. був з високим впливом, але на кінець 2018 року - зменшився на 0,69 пункти та вплив став низьким, а отже зменшилася кількість терактів в країні. У Вірменії індекс тероризму був низьким, за винятком 2017 року - індекс становив 2,37. Аналіз фінансового забезпечення тероризму дозволив виявити наступні особливості: гранична сума фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з корупційними діями зафіксована у 2018 році та становила 277,8 млрд.грн та на кінець 2019 року спостерігається тенденція до зменшення даного виду фінансових операцій; максимальна

сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані із фінансуванням тероризму, сепаратизму зосереджена у 2017 році та дорівнює близько 766,85 млрд.грн; у 2018 році правоохоронними органами було заблоковано найбільшу суму коштів, пов'язаних з фінансуванням тероризму, яка становила понад 100,9 млн.грн.

2. Важливе значення при формуванні методологічного підґрунтя державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму відводиться ідентифікації властивостей даного процесу як протиправної діяльності. Історія тероризму сьогодні налічує не одне століття, а відповідно практика фінансування тероризму та окремих терористичних актів також має складну та специфічну особливість. Необхідність фінансових ресурсів для терористичної організації полягає в тому, що є потреба власне як у фінансуванні терористичних актів, так і у покритті витрат на поточну діяльність терористичної організації (від оплати праці та навчання до розвідувальної діяльності та корупційних витрат).

3. Ідентифіковано особливості процесу фінансування тероризму як виду економічного злочину та загрози національній безпеці. Зокрема, було розроблено модель фінансування тероризму як об'єкту державного управління в сфері запобігання та протидії даному злочину. Запропонована модель передбачає сукупність завдань державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності на основі встановлених складових фінансування тероризму. Зазначене формує теоретико-методологічне підґрунтя розвитку механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Такий підхід дозволяє встановити усі особливості об'єкту державного управління та визначити пріоритетні напрями державно-управлінських рішень щодо забезпечення національної безпеки держави.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

3.1. Механізм міжнародної співпраці в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму

Беззаперечним є той факт, що міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму займає вагомe місце в ефективності даного процесу. Адже даний вид економічного злочину не має національних кордонів. «Відомо, що боротьба зі злочинністю – внутрішня функція держави. Вона здійснюється на підставі національних нормативно-правових актів спеціально уповноваженими на те органами державної влади. Однак, умови боротьби з національною злочинністю у наш час суттєво ускладнюються зростанням числа таких злочинів, які виявляються небезпечними не тільки для окремих країн, але й для всього людства в цілому, і потребують об'єднання зусиль та щоденної співпраці. Міжнародна спільнота з тривогою відмічає, що злочини міжнародного характеру стрімко поширюються. Це пояснюється тим, що організована злочинність зростає і набуває транснаціональних масштабів. Злочини вчинюються все новими та новими, до цього не відомими криміналістам, способами. Тому проблема злочинності, яка ще до недавніх часів уважалась виключно внутрішньою справою держави, наразі не може вирішуватись урядами лише на індивідуальній основі» [32, с. 12].

Вважаємо, що для підвищення результативності державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму є потреба в зміцненні міжнародних зв'язків та формування механізмів взаємодії із міжнародними організаціями. Ці зв'язки дозволяють залучити додаткові ресурси та зменшити рівень інформаційної асиметрії щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Питання такої взаємодії досліджено в працях вітчизняних та міжнародних працях, зокрема: В.Ф. Антипенко, Д.І. Аминов, Р. Баррет Р. Вакульчук, Ю. Горбунов, У.С. Гилмор, В.О. Глушков, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, В. Зубков, М.П. Кіреєв, Д.О. Косінов, В.С. Комісаров, О.Є. Користін, В.В. Крутов, О.Д. Комаров, А.М. Лисенко, В.В. Мальцев, Т. Мельник, Г.М. Міньковський, Л.Л. Наполеоні, Д.Й. Никифорчук, Л.В. Новікова, Н. Пассас, В. Петрищев, Д. Пчелкин, В.П. Ревін, А.В. Савченко, М.П. Стрельбицький, Е. Степанова, Є.Л. Стрельцов, М.В. Семикін, Я. Хаминский, В.В. Черней, С.С. Чернявський, О.В. Шамара, Г.В. Овчинникова та інші.

«Ефективна протидія злочинності в умовах глобалізації зумовлює необхідність зміцнення міжнародного співробітництва в цій сфері, збільшення кількості міжнародних угод з питань протидії цьому явищу і розширення кола учасників останніх, створення нових форм і утворень для боротьби зі злочинністю» [135].

Сучасна практика міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму має вагомий досвід та сукупність інноваційних інструментів. «Довгий час єдине, що могло зробити міжнародне співтовариство - це реагувати на вчинені або вже вчинені терористичні акти. У той же час, завдання світової спільноти не повинна бути зведена виключно до виявлення та припинення окремих актів тероризму, а повинна ставитися набагато ширше - припинити

терористичну діяльність, важливе значення для якої має фінансова база. Проблема фінансування тероризму визнана як в практичному полі міжнародними організаціями, державними і приватними інститутами, так і в дослідницькому полі вітчизняними і зарубіжними дослідниками» [149].

Зацікавленість міжнародної спільноти в даних питання пов'язано із тими ризиками, які спричиняє фінансування тероризму. «Терористичні організації фактично перетворилися у великі міжнародні корпорації з розвиненою структурою і високою конспіративній підготовкою, мають свої мережі в багатьох країнах світу і користуються серйозною державною і приватною фінансовою підтримки. В цих умовах одним з найважливіших напрямків боротьби з тероризмом стає перекриття каналів його фінансування. Як показали останні терористичні акти, можливостей окремих держав явно недостатньо для того, щоб перешкодити проникненню терористів і їх спільників в світову фінансову систему - для цього необхідно скоординувати дії всіх країн світу. Важлива роль в цьому процесі відводиться міжнародним економічним організаціям, які розробляють міжнародні стандарти в області боротьби з фінансуванням тероризму, відстежують їх виконання окремими країнами, надають технічну допомогу країнам зі слаборозвиненою системою протидії фінансовим злочинам, а також координують зусилля країн по боротьбі з фінансуванням тероризму» [168].

«Взаємодія питань боротьби з тероризмом здійснюється державами як безпосередньо, так і в рамках створюваних ними спеціалізованих міжнародних та регіональних організацій. Серія терактів, здійснених за останні роки ще раз підтвердила, що жертвами стають ні в чому невинні люди, які просто опинилися в невідповідному місці в невідповідний час» [127]

Розвиток проблем міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму може відбуватися в декількох напрямках:

- по-перше, міжнародна співпраця між окремими країнами. «Дво- та багатосторонні міжнародні договори про взаємну допомогу у кримінальних та інших категоріях справ, що регламентують, зокрема, порядок надіслання та виконання клопотань про надання міжнародної правової допомоги, не в повній мірі узгоджуються з контекстом даного розділу. Їх важливість у правоохоронній діяльності беззаперечна, проте вони укладаються, як правило, на рівні керівників урядів та вищих посадових осіб держав, а не окремих поліцейських відомств. Однак, останні також мають безпосереднє відношення до формування правової бази міжнародного співробітництва зазначеної спрямованості, яке реалізується в укладенні двосторонніх угод у сфері боротьби зі злочинністю» [72, с. 21]. Проведений аналіз нормативно-правової бази співробітництва вказує на дію угод щодо запобігання та протидію тероризму із 72 країнами світу.

- по-друге, міжнародна співпраця з міжнародними організаціями. Україна є членом ряду міждержавних організацій, основними функціями яких є забезпечення глобальної безпеки. Важливим є той факт, що угода про асоціацію з Європейським союзом висуває сукупність вимог щодо протидії фінансуванню тероризму. Крім того, Україна прийняла міжнародні стандарти ФАТФ. «Боротьба з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму, сторони співробітничать з метою запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму. Із цією метою сторони посилюють двостороннє та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво на оперативному рівні. Сторони

забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Союзом» [179].

- по-третє, співпраця із міжнародними поліцейськими організаціями. «В умовах глобалізації збільшується рівень небезпеки економічної злочинності, як фактору що порушує національні інтереси та її загрозою державному суверенітету, економічній стабільності, а в окремих випадках навіть територіальній цілісності. Відповідно високий рівень суспільної небезпеки економічних злочинів вимагає від системи державного управління та вітчизняних правоохоронних органів налагодження системи зв'язку на міжнародному рівні, а при формуванні державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності визначати вагому роль міжнародних правоохоронних організацій» [75]. Відповідно міжнародні поліцейські організації відіграють вагому роль в забезпечення результативності системи запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

Зазначене визначає потребу формування комплексного механізму державного управління такою співпрацею, через формування відповідних економічній, правових, інформаційних, контрольних та соціальних складових. Опрацювавши наукову літературу, нормативно-правову базу України, міжнародні угоди та міжнародні документи, пропонуємо наступний комплексний механізм державного управління міжнародною співпрацею в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Комплексний механізм державного управління міжнародною співпрацею в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму

Міжнародна співпраця між країнами.

Щодо першого напрямку міжнародної співпраці України ратифіковано сукупність міжнародних багатосторонніх угод з наступними країнами Світу: Австралія (3 документи); Азербайджанська Республіка (2); Арабська Республіка Єгипет (1); Аруба (1); Бермуди (1); Бруней Даруссалам (2); Гонконг (2); Грецька Республіка (2); Грузія (3); Демократична Соціалістична Республіка Шрі-Ланка (1); Держава Ізраїль (1); Держава Кувейт (1); Ісламська Держава Афганістан (1); Італійська Республіка (4); Киргизька Республіка (3); Китайська Народна Республіка (4); Князівство Андорра (1); Князівство Ліхтенштейн (1); Князівство Монако (1); Королівство Бельгія (1); Королівство Данія (1); Королівство Нідерландів (1); Ліванська Республіка (1); Малайзія (2); Мексиканські Сполучені Штати (3); Монголія (1); Нова Зеландія (2); Об'єднані Арабські Емірати (1); Острів Мен (1); Острови Кука (1); Південно-Африканська республіка (1); Португальська Республіка (1); Республіка Австрія (1); Республіка Албанія (1); Республіка Білорусь (3); Республіка Вірменія (2); Республіка Індія (1); Республіка Індонезія (3); Республіка Казахстан (3); Республіка Корея (2); Республіка Латвія (2); Республіка Литва (1); Республіка Молдова (3); Республіка Панама (1); Республіка Перу (1); Республіка Польща (1); Республіка Сан-Марино (1); Республіка Таджикистан (3); Республіка Тринідад і Тобаго (1); Республіка Туреччина (1); Республіка Туркменістан (1); Туркменістан (1); Республіка Узбекистан (2); Республіка Філіппіни (1); Республіка Фінляндія (1); Республіка Хорватія (2); Республіка Чилі (2); Республіка Чорногорія (1); Російська Федерація (5); Сент-Люсія (1); Сирійська Арабська Республіка (1); Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (3); США (2); Східна Республіка Уругвай (1); Тоголезька Республіка (1); Федеративна Республіка Нігерія (1); Федеративна Республіка Німеччина (3); Франція (2); Хашимітське Королівство Йорданія (1); Чеська Республіка (2); Японія (3).

Зазначені годи направлені на співпрацю щодо запобігання та протидії фінансування тероризму. Їх зміст варіюється від закріплення певних намірів та налагодження співпраці правоохоронних органів. Відповідно така співпраця трансформує механізми державного управління, зокрема: правовий; контрольний; економічний та інформаційний.

Співпраця з міжнародними організаціями.

За даними офіційного порталу Верховної Ради України в базі Законодавство, визначено що державою ратифіковано 82 документи, які видані міжнародними організаціями, зокрема: Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ (1); Європейський Союз (2); Комітет Міністрів Ради Європи (1); Міжнародна організація по боротьбі з відмиванням доходів (FATF) (1); Організація Об'єднаних Націй (20); Рада Євро-Атлантичного Партнерства (РЄАП) (1); Рада Європи (11); Співдружність незалежних держав (42); Чорноморське Економічне Співробітництво (1); Гернсі (1). Проте, найвагомішими напрямками протидії запобіганню та протидії фінансуванню тероризму, є співпраця в рамках ООН, Європейського Союзу та Міжнародна організація по боротьбі з відмиванням грошей (FATF).

Питання ролі міжнародних організацій в формуванні системи запобігання та протидії фінансуванню тероризму має значну історію та тісно пов'язано з питанням легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом. Зокрема в другій половині ХХ століття було підписано ряд конвенцій, які стосувалися даного питання.

Важливе значення в протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом має Базельський комітет. «Комітет був створений в лютому 1975 року народження, у відповідь на зростаючі ризики у світовій економіці. Спочатку в сферу інтересів керуючих центральних банків одинадцяти держав (Бельгії, Канади, Франції, Італії, Японії, Нідерландів,

Великобританії, США, Швеції, Німеччини, Швейцарії) питання легалізації злочинних доходів не потрапляли. Тільки в 1988 році Комітет прийняв Заяву про принципи щодо запобігання використанню банківської системи для цілей відмивання грошей» [188].

В перше на міжнародному рівні питання легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом було піднята в 1977 р. Саме цього року Радою Європи було створено Комітет експертів для вивчення проблеми відмивання доходів. Робота комітету була направлена розробку заходів [18] щодо запобігання та протидії легалізації коштів, що направлена на гармонізацію законодавства країн Європейського Союзу. У 1980 р. Базельським комітетом було створено Офшорну групу банківських наглядових органів (Offshore Group of Banking Supervisors - OGBS).

У 1988 р. було підписано Віденську конвенцію. З даного приводу Шуст П.М. вказує наступне: «мабуть, найбільш істотним внеском Конвенції стало визнання питань легалізації злочинних доходів як невід'ємної частини ширшої проблематики міжнародної злочинності. Проте, охоплення документа був обмежений питаннями протидії незаконного обігу наркотичних засобів і не включав інші типи злочинів. Процес залучення такого широкого кола авторів також вимагав тривалого часу. Таким чином, ООН скоріше надала процесу виділення окремої предметної області додаткової легітимності, але за своєю природою не могла забезпечити необхідного рівня гнучкості та ефективності» [188].

В подальшому на міжнародній арені питання легалізації доходів отриманих злочинним шляхом все частіше стояли на порядку денному міжнародних організацій. В результаті чого було створено Міжнародну організацію по боротьбі з відмиванням грошей. Дана організація була створена за ініціативи країн Великої вісімки (Сполучені Штати Америки,

Японія, Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, Канада), проте до крім даних країн в роботі роби прийняли участь Австрія, Австралія, Бельгія, Люксембург, Іспанія, Нідерланди, Швеція, Швейцарія. Це визначили актуальність

Приділимо більш детальну увагу питанню запобігання та протидії фінансуванню тероризму, що здійснюються такими міжнародними організаціями як ООН, Рада Європи та ФАТФ.

Організація об'єднаних націй.

ООН займає вагому місце серед міжнародних інституцій у боротьбі із фінансуванням тероризму. «Ряд нормативних документів, прийнятих цією організацією, наприклад, такі конвенції: про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин («Віденська конвенція», 1988), проти транснаціональної організованої злочинності («Палермо конвенція», 2000), проти корупції (2003) , значно зміцнили міжнародну систему боротьби зі злочинністю. Окремі положення вищевказаних конвенцій можуть бути використані, в тому числі, для цілей боротьби з фінансуванням тероризму. Однак питання протидії фінансуванню тероризму довгий час залишалися непорушними в міжнародних актах. Основною причиною такого стану справ була відсутність єдиного узгодженого поняття тероризму» [168, с. 74].

Вперше питання фінансування тероризму ООН було озвучено в 1994 р. у зв'язку із прийняття Декларації ООН про заходи із ліквідації міжнародного тероризму. Згідно із даною декларацією Генеральна Асамблея ООН призвала держав членів до «утримуватися від організації терористичної діяльності, підбурювання до неї, сприяння її здійсненню, фінансування, заохочення або прояви терпимості до неї і вживати належних практичних заходів до забезпечення того, щоб їх відповідні території не використовувалися для створення терористичних баз або навчальних таборів або для підготовки або

організації терористичних актів, спрямованих проти інших держав або їх громадян» [101].

Проте першим міжнародним актом ООН, що був присвячений проблем фінансуванню тероризму вважається Міжнародна конвенція ООН Про боротьбу із фінансуванням тероризму [147], яка була прийнята у 1999 р. Американські вчені Г. Готтселиг, П. Глісон «Саме в Конвенції фінансування тероризму вперше було сформульовано і визнано як самостійне міжнародне злочин, заклавши міжнародно-правову базу для системи протидії фінансуванню тероризму. Конвенція містить 3 основних зобов'язання для держав-учасників: криміналізація фінансування тероризму; міжнародне співробітництво з питань фінансування тероризму; введення вимог для фінансових установ у виявленні та повідомленні фактів, які свідчать про фінансування терористичних актів» [58].

Зарубіжний вчений Пчелкін Д.О. вказує, що «Конвенція закликає всі країни вжити заходів, з тим щоб перешкодити і протидіяти за допомогою відповідальних; їх внутрішніх заходів фінансуванню терористів і терористичних організацій, незалежно від того, здійснюється таке фінансування прямо або побічно через організації, які також переслідують або стверджують, що переслідують, благодійні, суспільні або культурні цілі, або також залучені в заборонені види діяльності, такі, як незаконні поставки зброї, незаконний оборот наркотиків і вимагання, включаючи використання осіб з метою фінансування терористичної діяльності. Крім того, пропонується розглянути питання про вжиття заходів регулювання, для того щоб перешкодити і протидіяти руху коштів, щодо яких є підозри, що вони призначаються для терористичних цілей, ні в якій мірі не ущемляючи при цьому свободу переміщення законного капіталу, і активізувати обмін інформацією про міжнародний рух таких коштів» [168, с. 75].

Відповідно Україна не могла залишатися осторонь міжнародних тенденцій, а тому було ратифіковано ряд актів ООН щодо запобігання та протидії тероризму та фінансуванню тероризму, зокрема: Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, що була ратифікована у 2002 р.

Міжнародна організація по боротьбі з відмиванням доходів (FATF).

«Робоча група з фінансових дій (FATF) - це всесвітній орган контролю за відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Міжурядовий орган встановлює міжнародні стандарти, спрямовані на запобігання цій незаконній діяльності та шкоді, яку вони завдають суспільству. Як орган, що формує політику, FATF працює над створенням необхідної політичної волі для здійснення національних законодавчих та регуляторних реформ у цих сферах» [26].

Початковим завданням даної міжнародної інституції було протидія легалізації (відмиванню) доходів отриманих злочинним шляхом. На чому неодноразово наголошували вчені. Шуст П.М. аналізуючи міжнародну співпрацю щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму робить висновок, що «кульмінацією розвитку різних напрямків попереднього налагодження міжнародного політичного співробітництва в сфері протидії відмиванню доходів стало створення в 1989 році Міжнародної групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ, англ. Financial Action Task Force, FATF). До участі в роботі Групи були спочатку запрошені не тільки країни «Великої сімки» (Сполучені Штати Америки, Японія, Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, Канада) і Комісія Європейських Співтовариств, але також і Швеція, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Швейцарія, Австрія, Іспанія та Австралія. Результатом їхньої спільної роботи став перший звіт ФАТФ 1990 року. Деякі з його положень представляють особливий інтерес для аналізу даного етапу міжнародного

політичного співробітництва в сфері протидії відмиванню доходів» [188, с. 70].

З розвитком загрози тероризму та тісного зв'язку між легалізацією (відмиванням) доходів отриманих злочинним та фінансуванням тероризму дане питання стало компетенцією FATF. «Офіційно функція з протидії фінансуванню тероризму була офіційно покладено на ФАТФ на надзвичайному пленарному засіданні у Вашингтоні 29-30 жовтня 2001 р П'ятнадцять країн-членів Євросоюзу і міністри фінансів країн «великої сімки» прийняли рішення розширити повноваження FATF, додавши до них боротьбу з фінансуванням тероризму, тим самим, визнавши, що відмивання коштів та фінансування тероризму мають загальні ознаки і питання протидії цим явищам не можуть розглядатися окремо» [168, с. 70].

На сьогодні FATF має потужну мережу та поширення в країнах світу. Так, до складу FATF входить 39 постійних членів та потужна глобальна мережа регіональних органів – FSRB. Варто зазначити, що понад 200 юрисдикцій у всьому світі прийняли рекомендації FATF через глобальну мережу FSRB та членство в FATF. Глобальна структура FATF, згідно даними офіційного сайту FATF [6], представлена наступними організаціями:

На сьогодні FATF має потужну мережу та поширення в країнах світу. Так, до складу FATF входить 39 постійних членів та потужна глобальна мережа регіональних органів – FSRB. Варто зазначити, що понад 200 юрисдикцій у всьому світі прийняли рекомендації FATF через глобальну мережу FSRB та членство в FATF. Глобальна структура FATF, згідно даними офіційного сайту FATF [6], представлена наступними організаціями:

- APG. Метою Азіатсько-Тихоокеанської групи з відмивання грошей (АПГ) є забезпечення прийняття, впровадження та застосування

міжнародно прийнятих стандартів протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, як це викладено в Сорока рекомендаціях FATF та Вісім спеціальних рекомендаціях FATF\$

- CFATF. Financial Action Task Force Caribbean (КЦГФМ) є організацією держав і територій Карибського басейну, які погодилися реалізувати спільні контрзаходи по боротьбі з відмиванням грошей. Цільова група була створена за результатами двох ключових зустрічей, скликаних на початку 90-х років в Арубі та Ямайці;

- EAG. Була створена 6 жовтня 2004 року в Москві за рішенням установчої конференції і з ініціативи Російської Федерації, при підтримці ФАТФ, МВФ, Світового банку та ряду інших країн. EAG є регіональним органом у стилі FATF і став асоційованим членом FATF у червні 2010 року;

- ESAAMLG. Метою Групи боротьби з відмиванням грошей у Східній та Південній Африці (ESAAMLG) є боротьба з відмиванням грошей шляхом реалізації Рекомендацій FATF. Ці зусилля включають координацію з іншими міжнародними організаціями, які займаються питаннями боротьби з відмиванням грошей, вивчення нових регіональних типологій, розвиток інституційного та людського потенціалу для вирішення цих питань, а також координацію технічної допомоги, де це необхідно. ESAAMLG дає змогу враховувати регіональні фактори при здійсненні заходів протидії відмиванню грошей;

- GABAC. Оперативна група з питань відмивання грошей у Центральній Африці (Groupe d'Action contre le blanchiment d'Argent en Afrique Centrale (GABAC)) є органом Економічної та валютної спільноти Центральної Африки. Він був заснований у 2000 році та став регіональним органом у стилі FATF у жовтні 2015 року. Асоційоване членство GABAC розширило охоплення глобальної мережі FATF до Центральної Африки;

- GAFILAT. Мета Робочої групи з фінансових дій у Латинській Америці, GAFILAT (раніше відома як Робоча група з фінансових дій Південної Америки (GAFISUD)) має працювати над розробкою та реалізацією всеосяжної глобальної стратегії боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, як зазначено в Рекомендаціях FATF. Ці зусилля включають заохочення створення злочину за відмивання грошей стосовно тяжких злочинів, розвиток правових систем для ефективного розслідування та притягнення до відповідальності за ці правопорушення, створення систем повідомлення про підозрілі операції, сприяння взаємній правовій допомозі. GAFILAT також сприяє підготовці осіб, які беруть участь у боротьбі з відмиванням грошей. GAFILAT дозволяє врахувати регіональні фактори при здійсненні заходів протидії відмиванню грошей;

- GIABA. GIABA була створена 10 грудня 1999 року рішенням Адміністрації глав держав та урядів ЕКОВАС. Мандат GIABA був переглянутий у січні 2006 року з метою повного включення та належного відображення необхідності боротьби з фінансуванням тероризму;

- MENAFATF. Завданнями MENAFATF є: прийняти та впровадити Рекомендації FATF 40 щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму та розповсюдження; здійснювати відповідні договори та угоди ООН та резолюції Ради Безпеки ООН; співпрацювати між собою з метою підвищення відповідності цим стандартам у регіоні Близького Східного Східного Європи та співпраці з іншими міжнародними та регіональними організаціями, установами та установами з метою покращення відповідності у всьому світі; спільно працювати над виявленням питань регіонального характеру, пов'язаних з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, та обмінюватися відповідним досвідом та розробляти рішення для боротьби з ними; вжити

заходів у всьому регіоні для ефективної боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму таким чином, щоб це не суперечило культурним цінностям, конституційним рамкам та правовим системам країн-членів;

- MONEYVAL. Постійний механізм моніторингу Ради Європи, загальноєвропейської організації з 47 державами-членами, яка підпорядковується безпосередньо своєму головному органу - Комітету міністрів. На MONEYVAL покладено завдання оцінки відповідності основним міжнародним стандартам протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму та ефективності їх впровадження, а також завдання вироблення рекомендацій національним органам влади щодо необхідних удосконалень їхніх систем. MONEYVAL також проводить тематичні дослідження типологій методів, тенденцій та методів відмивання грошей та фінансування тероризму.

В табл. 3.1 представлено членів зазначених організацій.

Таблиця 3.1

Статус країн світу в глобальній мережі FATF

Організація	Країни
1	2
FATF	Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Канада, Китай, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Гонконг (Китай), Ісландія, Індія, Ірландія, Ізраїль, Італія, Японія, Корея, Люксембург, Малайзія, Мексика, Нідерландське Королівство, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Російська Федерація, Саудівська Аравія, Сінгапур, Південна Африка, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Об'єднане Королівство, Сполучені Штати
APG	Афганістан, Австралія, Бангладеш, Бутан, Бруней-Даруссалам, Камбоджа, Канада, Китай, Китайський Тайбей, Острови Кука, Фіджі, Гонконг (Китай), Індія, Індонезія, Японія, Корея, Лаоська Народно-Демократична Республіка, Макао (Китай), Малайзія, Мальдіви, Маршаллові острови, Монголія, М'янма, Науру, Непал, Нова Зеландія, Ніуе, Пакистан, Палау, Папуа-Нова Гвінея, Філіппіни, Самоа, Сінгапур, Соломонові острови, Шрі Ланка, Таїланд, Восточний Тимор, Тонга, Сполучені Штати, Вануату, В'єтнам
CFATF	Ангілья, Антигуа та Барбуда, Королівство Нідерландів Аруба, Багамські острови, Барбадос, Беліз, Бермудські острови, Кайманові острови, Кюрасао Королівство Нідерландів, Домініка, Сальвадор, Гренада, Гайана, Гаїті, Ямайка, Монтсеррат, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадини, Королівство Нідерландів Сінт-Мартен, Суринам, Тринідад і Тобаго, Острови Теркс і Кайкос, Венесуела, Віргінські острови (Великобританія)

Продовження табл. 3.1

1	2
EAG	Білорусь, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан, Російська Федерація, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан
ESAAMLG	Ангола, Ботсвана, Есватіні, Ефіопія, Кенія, Лесото, Мадагаскар, Малаві, Маврикій, Мозамбик, Намібія, Руанда, Сейшельські острови, Південна Африка, Танзанія, Уганда, Замбія, Зімбабве
GABAC	Камерун, Центральноафриканська Республіка, Чад, Конго, Демократична Республіка Конго, Екваторіальна Гвінея, Габон
GAFILAT	Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Коста-Ріка, Куба, Домініканська республіка, Еквадор, Гватемала, Гондурас, Мексика, Нікарагуа, Панама, Парагвай, Перу, Уругвай
GIABA	Бенін, Буркіна-Фасо, Кабо-Верде, Коморські острови, Кот-д'Івуар, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Ліберія, Малі, Нігер, Нігерія, Сан-Томе і Принсіпі, Сенегал, Сьєрра-Леоне
MENAFATF	Алжир, Бахрейн, Джибуті, Єгипет, Ірак, Йорданія, Кувейт, Ліван, Лівія, Мавританія, Марокко, Оман, Палестинська автономія, Катар, Саудівська Аравія, Сомалі, Судан, Сирія, Туніс, Об'єднані Арабські Емірати, Ємен
MONEYVAL	Албанія, Андорра, Вірменія, Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Естонія, Грузія, Гібралтар, Гернси, Святий Престол, Угорщина, Острів Мен, Ізраїль, Джерсі, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Мальта, Молдова, Монако, Чорногорія, Польща, Республіка Північна Македонія, Румунія, Російська Федерація, Сан-Марино, Сербія, Словацька Республіка, Словенія, Україна

Відповідно основними завданнями діяльності ФАТФ є наступні:

- вироблення рекомендацій з подальшим їх переглядом і удосконаленням;
- здійснення оцінки національних систем запобігання та протидії фінансуванню тероризму;
- постійний моніторинг країн підвищеного ризику та на його основі формування «сірого» та «чорного» списків країн;
- секторальні дослідження та аналіз існуючих та потенційних ризиків фінансування тероризму;

Відповідно важливе значення для України має власне як впровадження міжнародних стандартів ФАТФ так і повна їм відповідності, що визначає рівень довіри до держави з боку міжнародної спільності. В цілому діяльність ФАТФ та її вплив на державне управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму буде приставлений в контексті комплексного механізму міжнародної співпраці.

Співпраця з міжнародними поліцейськими організаціями.

«Розуміння державами необхідності міжнародного поліцейського співробітництва і його успішна реалізація на універсальному рівні привела до становлення і розвитку тенденції регіонального поліцейського співробітництва. Регіональний рівень співпраці держав по будь-яких питань, включаючи досліджувану нами тему, безумовно, дає можливість враховувати специфічні особливості держав певного регіону, оперативніше вирішувати виникаючі проблеми, здійснювати реальне наповнення такої взаємодії, а також в подальшому забезпечити реалізацію і виконання прийнятих розпоряджень і міжнародних зобов'язань» [50].

Міжнародні поліцейські організації відіграють вагомий роль в частині запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Це пов'язано із тим, що фінансування тероризму як вид економічних злочинів має транскордонний характер. З даного приводу вітчизняний вчений Д.О. Грицишен зазначає, що «важливе значення в формуванні та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності займають міжнародні суб'єкти, особливо міжнародні правоохоронні організації. Це обумовлено тим, що злочинність в цілому та економічна злочинність зокрема не має державних кордонів і в окремих випадках взаємодія між держави через функціонування міжнародних правоохоронних організацій дозволить вирішити окремі процесуальні питання» [75, с. 238]. Відповідно Україна має забезпечити відповідні умови для налагодження такої співпраці, що дозволить використовувати ресурси міжнародних поліцейських організацій; мати інформаційну підтримку щодо слідчих дій; здійснювати навчання правоохоронців.

Вивчаючи діяльність міжнародних поліцейських організацій можна навести їх наступну класифікацію (табл. 3.2), що важливо з позицій визначенні пріоритетних напрямів співпраці України.

Таблиця 3.2

Класифікація міжнародних поліцейських організацій як міжнародних суб'єктів протидії фінансуванню тероризму

<i>Класифікація міжнародних правоохоронних організацій</i>			
1. ЗА СФЕРОЮ ПОШИРЕННЯ		2. ЗА ЮРИДИЧНОЮ ПРИРОДОЮ	
Глобальні	Регіональні	Урядові	Неурядові
3. ЗА КОМПЕТЕНЦІЮ		4. ЗА ФОРМОЮ СТВОРЕННЯ	
Загальної компетенції	Спеціальної компетенції	Міжнародний договір	Інші рішення
5. ЗА ФОРМОЮ ВЗАЄМОДІЇ			
Створення представництва – Національне центральне Бюро Інтерпол		Направлення офіцерів зв'язку до Європол	
6. ЗА НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ			
Договір про співпрацю	Обмін інформацією	Спільні операції	
<i>Сучасні міжнародні правоохоронні організації</i>			
ІНТЕРПОЛ	ЄВРОПОЛ	АСЕАНАПОЛ	АФРИПОЛ
АМЕРІПОЛ	GCCPOL		АІМС

Варто зазначити, що з вище представленого переліку організацій Україні співпрацює із наступними

1. Інтерпол. Міністерство внутрішній справ України є Національним центральним Бюро Інтерпол. «INTERPOL як міжнародна правоохоронна організація розвивалася впродовж минулого та теперішнього століття як в географічному напрямі так і функціональному, а саме: розвиток механізмів взаємодії з національними правоохоронними органами, методів оперативної розшукової діяльності; способів та методів вивчення і розслідування злочинів в цілому та економічних злочинів зокрема» [23].

Основними напрямками діяльності Інтерполу щодо протидії фінансування тероризму є наступні:

- стратегічне співробітництво. За офіційними даними Інтерпол [25] співпрацює із FATF, регіональною мережею FATF та регіональними органами FATF. Вагоме значенні в стратегічній співпраці має налагодженні відносин із Egmont Group, що займається фінансовою розвідкою в Світі;

- підтримка слідчих. Інтерпол надає ресурси, інформаційну та іншу підтримку поліції, що є членами. Так, Інтерполом було розроблено захищену глобальну поліцейську систему зв'язку - I-24/7, що дозволяє систематичне

включення фінансової інформації до сповіщень ІНТЕРПОЛ, пов'язаних із терористичними об'єктами. Крім того, Інтерпол надає консультативну підтримку за конкретними випадками, що пов'язані із фінансуванням тероризму;

- вивчення проблеми. Інтерпол вивчає особливі справи щодо фінансування тероризму та надає відповідну інформаційну та консультативну підтримку, а також виступає комунікатором між різними правоохоронними органами.

2. Європол. До Європолу було направлено офіцерів зв'язку. «В даний час Європа стикається з порочною новою формою міжнародного тероризму. Чіткий зсув стратегії здійснення "Ісламською державою" нападів у стилі спеціальних сил у міжнародному середовищі з особливим акцентом на Європу, а також зростання кількості іноземних бойовиків-терористів демонструє нові виклики, що стоять перед ЄС та його державами-членами. Щоб забезпечити ефективну відповідь на ці виклики, у січні 2016 року Європол створив Європейський центр боротьби з тероризмом (ЄТЦ), операційний центр та центр експертизи, що відображає зростаючу потребу ЄС у посиленні своєї реакції на терор. Замислений як центральний центр в ЄС у боротьбі з тероризмом, ЄКТЦ зосереджується на: надання оперативної підтримки на запит держави-члена ЄС для проведення розслідувань; боротьба з іноземними винищувачами; обмін розвідувальними даними та досвідом щодо фінансування тероризму (за допомогою Програми відстеження фінансування тероризму та Групи фінансової розвідки); терористична пропаганда та екстремізм в Інтернеті (через Інтернет-підрозділ ЄС); незаконний обіг зброї; міжнародне співробітництво між органами боротьби з тероризмом» [8].

Вважаємо, що при формуванні державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності необхідно врахувати взаємодію із значеними міжнародними поліцейськими організаціями. Ефективність даної взаємодії буде залежати від якості механізмів державного управління. Таким чином, відповідно до зазначеного пропонуємо наступні напрями удосконалення державного управління системою міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму (рис. 3.2).

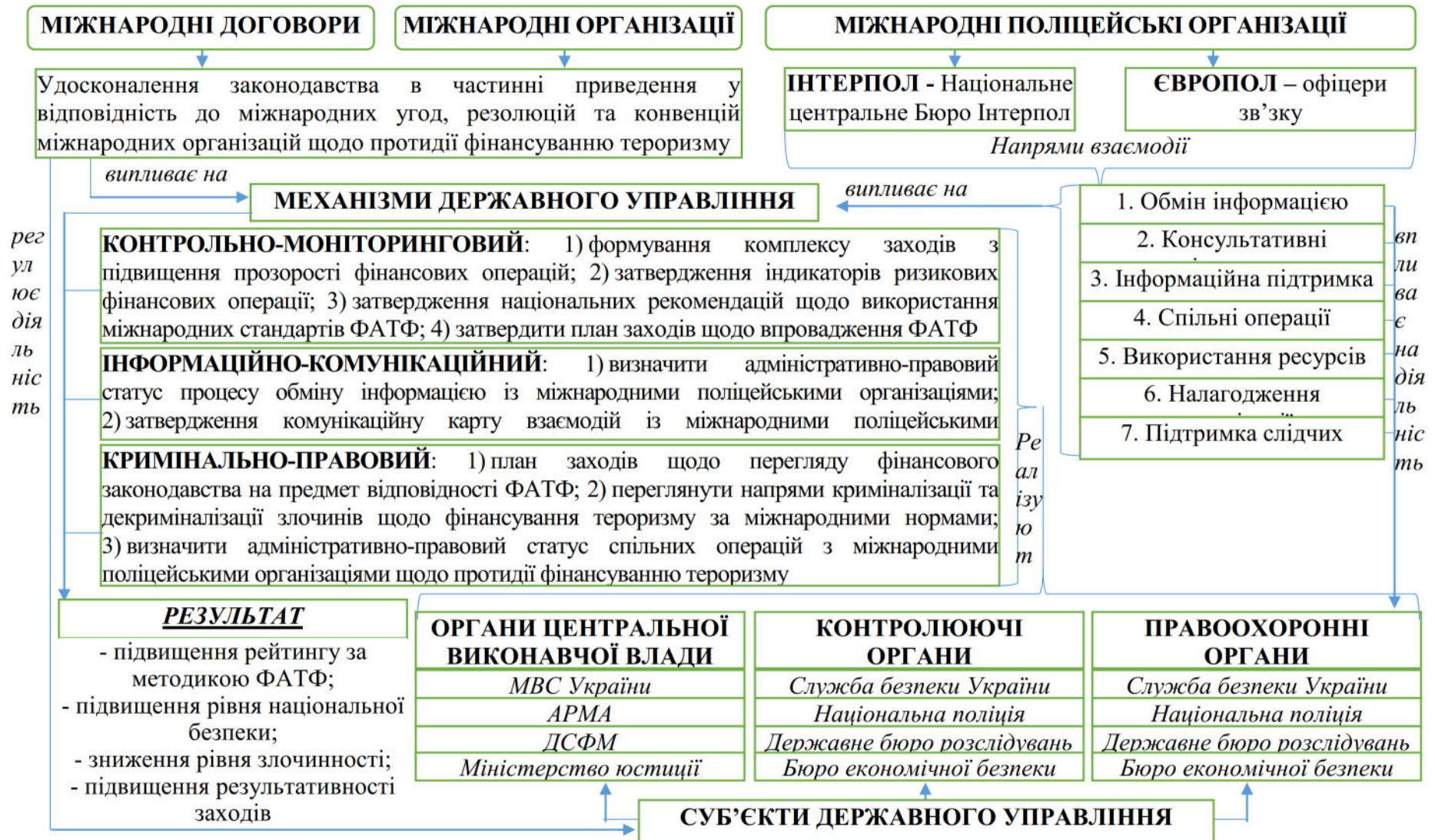

Рис. 3.2. Удосконалення механізмів державного управління міжнародною співпрацею щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму

Представлена модель передбачає напрями удосконалення механізмів державного управління щодо міжнародної співпраці в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. В результаті були запропоновані наступні напрями удосконалення контрольньо-моніторинговий: 1) формування комплексу заходів з підвищення прозорості фінансових операцій; 2) затвердження індикаторів ризикових фінансових операції; 3) затвердження національних рекомендацій щодо використання міжнародних стандартів ФАТФ; 4) затвердити план заходів щодо впровадження ФАТФ. Щодо удосконалення інформаційно-комунікаційного механізму, то визначено наступні ключові моменти: 1) визначити адміністративно-правовий статус процесу обміну інформацією із міжнародними поліцейськими організаціями; 2) затвердження комунікаційну карту взаємодій із міжнародними поліцейськими організаціями. Удосконалення кримінально-правового механізму державного управління передбачає: 1) план заходів щодо перегляду фінансового законодавства на предмет відповідності ФАТФ; 2) переглянути напрями криміналізації та декриміналізації злочинів щодо фінансування тероризму за міжнародними нормами; 3) визначити адміністративно-правовий статус спільних операцій з міжнародними поліцейськими організаціями щодо протидії фінансуванню тероризму.

На основі дослідження розвитку механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму в контексті міжнародної взаємодії нами були обґрунтовані напрями такої взаємодії, зокрема: 1) міжнародна співпраця між окремими країнами; 2) міжнародна співпраця з міжнародними організаціями; 3) співпраця із міжнародними поліцейськими організаціями. Були виявлені властивості різних форм взаємодії, на основі чого запропоновано комплексний механізм державного управління міжнародною співпрацею в сфері запобігання та

протидії фінансуванню тероризму. Даний механізм передбачає ідентифікацію спеціальних властивостей форм взаємодії; визначення сфер, з якими відбувається взаємодія (правоохоронна, безпекова, соціальна, економічна); визначення ключових механізмів державного механізму, які передбачають наступні напрями розвитку (комплекс заходів із протидії фінансуванню тероризму; механізм моніторингу за фінансовими операціями; заходи із впровадження міжнародних стандартів ФАТФ; заходи щодо прозорості фінансових операцій). Зазначене дозволило розвинути наступні механізми державного управління: кримінально-правовий; інформаційно-комунікаційний; контрольний-моніторинговий. Їх ефективна реалізація дозволила отримати сукупність результатів, що полягають у наступному: підвищення рейтингу за методикою ФАТФ; підвищення рівня національної безпеки; зниження рівня злочинності; підвищення результативності заходів.

3.2. Удосконалення правового механізму державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму

Досліджуючи механізми державного управління, взагалі, та у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму, зокрема, ми маємо констатувати, що базовим елементом забезпечення можливості їх ефективного функціонування, є створення відповідного рівня, сучасної законодавчої бази. У цьому контексті В. П. Ємельянов повністю справедливо наголошує на тому, що сучасний тероризм являє собою складне, багатовимірне та багаторівневе явище реальної дійсності, протидія якому потребує чіткого та несуперечливого антитерористичного

законодавства [108]. Вочевидь, що процес удосконалення національного антитерористичного законодавства має відбуватись постійно. У сучасних умовах законодавець має особливо швидко, адекватно та виважено реагувати на динамічні зміни у соціальній, політичній, економічній, воєнній та криміногенній ситуаціях в державі, враховувати особливості реальних та потенційних, зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці України.

28 квітня 2020 року набув чинності Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX [165] (далі – ЗУ «Про запобігання ...»), одночасно втратив чинність раніше діючий закон від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII з ідентичною назвою [164].

Новий закон, як випливає з його преамбули, спрямований, поряд з іншим, на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму запобігання та протидії фінансуванню тероризму [165]. Одночасно ми маємо констатувати, що цей закон не тільки, досить органічно, доповнює в законодавчому просторі нашої держави інший базовий спеціальний закон – Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IV [107], а і безпосередньо реалізує положення низки міжнародних нормативно-правових актів щодо протидії терористичній діяльності в національному законодавстві саме в аспекті її фінансування та матеріального забезпечення, що є невід’ємним елементом, який забезпечує саме реальне існування терористичних груп та терористичних організацій.

Зокрема, це стосується: Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом (ETS N 90) від 27.01.1977 [107] (ратифіковано Законом

України N 2990-III (2990-14) від 17.01.2002); Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, прийнятої резолюцією 54/109 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1999 року [153] з відповідними додатками (ратифіковано Законом України N 149-IV (149-15) від 12.09.2002); Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005 [125] (ратифіковано Законом України N 2698-VI (2698-17) від 17.11.2010); Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 [125] (ратифіковано Законом України N 54-V (54-16) від 31.07.2006); Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 22.10.2015 [1]; Директиви (ЄС) 2017/541 Європейського Парламенту і Ради від 15.03.2017 Про боротьбу з тероризмом [5]; Додаткового Протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 04.06.2018 [4].

У науковій літературі в контексті вище згаданої Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (далі – Конвенції), зазначалось, що вона містить три базові положення, які безпосередньо стосуються обов'язку удосконалення норм національного законодавства щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму [184]. Зокрема, йдеться про: необхідність визнання фінансування тероризму злочином за національним законодавством про кримінальну відповідальність; забезпечення судового процесу у справах про такі злочини, що вже є похідним від передбачення відповідної норми у кримінальному кодексі; а також створення національної системи протидії терористичним актам. Таким чином, обидва вище вказані Закони України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» варто розглядати саме, як такі що були безпосередньо

спрямовані на реалізацію положень Конвенції у національне законодавство України, а отже на послідовне виконання нашою державою узятих на себе за міжнародними нормативно-правовими актами, обов'язків із протидії тероризму. При цьому, саму Конвенцію необхідно оцінювати як міжнародно-правовий акт – джерело національного антитерористичного законодавства.

Крім того ми маємо наголосити, що одним із елементів, який дає підстави визнавати ЗУ «Про запобігання ...» законодавчою новелою в контексті запобігання т/ава протидії фінансування тероризму є повна зміна диспозиції ч. 1 ст. 258-5 КК України (Фінансування тероризму). Тут окремо доречно зауважити, що йдеться саме не про певні «редакційні» доповнення, а практично про повну зміну підходу до кримінально-правового визначення змісту діяння – фінансування тероризму.

Зокрема, законодавець сформулював диспозицію-новелу ч. 1 ст. 258-5 КК України наступним чином: «Надання чи збір будь-яких активів прямо чи опосередковано з метою їх використання або усвідомленням можливості того, що їх буде використано повністю або частково для будь-яких цілей окремим терористом чи терористичною групою (організацією), або для організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи (організації), сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій ...» [130]. Для наочності, вважаємо за доцільне тут навести варіант диспозиції зазначеної норми у попередній редакції, що, доречи, повністю обґрунтовано зазнавала нещінної критики науковців через нечіткість формулювань [108] : «Фінансування тероризму, тобто дії, вчинені з метою фінансового або матеріального

забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації) ...» [131]. Таким чином, межі криміналізованих законодавцем діянь, вочевидь було значно розширено не тільки за об'єктивною стороною складу злочину, а і за переліком суб'єктів та суб'єктивною стороною.

У представленій праці ми свідомо обходимо аналіз особливостей застосування юридичної техніки правотворчості щодо вище процитованих диспозицій, специфіку процесу та підстави кваліфікації діянь, передбачених нормами ст. 258-5 КК України, оскільки вони виходять за межі предмета дисертаційного дослідження. Однак, тим не менш, ми маємо в обов'язковому порядку дослідити певні кримінологічні особливості сучасних терористичних загроз для нашої держави, в частині фінансування тероризму, оскільки це є важливим для сфери державного управління, як в аспекті реалізації заходів кримінально-правового характеру щодо блокування (локалізації) основних джерел фінансування діяльності терористичних груп чи терористичних організацій, так і для обґрунтування та прийняття відповідних управлінських рішень представниками органів влади.

Загалом, об'єктивна потреба застосування тих чи інших заходів кримінально-правової охорони особи, суспільства та держави від під певних видів протиправних діянь не залишається раз і назавжди статично незмінною, оскільки динамічні соціальні, економічні, політичні процеси у суспільстві, виникнення нових реальних та потенційних загроз щодо об'єктів кримінально-правової охорони неодмінно вносить свої корективи, на які держава (безпосередньо, її законодавець) має

відповідним чином динамічно реагувати. Саме такою динамічною реакцією законодавця стало введення до системи вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність спочатку (у 2010 році) окремого виду кримінального правопорушення – фінансування тероризму, а в подальшому (у 2020 році), як реагування на появу нових загроз, на негативний процес підвищення рівня суспільної небезпеки таких діянь та на тлі їх стрімкого кількісного зростання протягом останніх років, як наслідок цілеспрямованої діяльності іноземних спецслужб та зовнішньої агресії стосовно нашої держави, принципова, на рівні новели, зміна диспозиції відповідної норми КК України, викликана саме внутрішньою необхідністю кримінально-правової охорони.

Важливо підкреслити, що тільки усвідомлення природи тероризму (терористичної діяльності) та, зумовлених нею зовнішніх проявів, в процесі здійснення процесу державного управління дозволяє мати обґрунтовану, виважену та чітку позицію щодо оцінки причин та наслідків конкретних негативних соціальних процесів в державі, реальних причин та штучно створених передумов їх утворення, форм, методів, способів та шляхів подолання спровокованого цим дисбалансу в суспільному житті, більш чітко визначати стратегію та тактику боротьби з вказаними суспільно небезпечними явищами, специфічні особливості прийняття управлінських рішень щодо діяльності в особливих умовах спеціально створеними для боротьби терористичними проявами в умовах зовнішньої агресії підрозділами правоохоронних органів.

Тут не зайве вважається нагадати, що загальною підставою криміналізації відповідних суспільно небезпечних діянь завжди повинна бути докорінна переоцінка, під впливом певних внутрішніх або (та) зовнішніх загроз рівня суспільної небезпеки конкретних діянь, оскільки саме суспільна небезпека, як базова, визначальна матеріальна ознака

конкретного виду злочинної діяльності злочину та відповідних, обумовлених саме нею, злочинів, розкриває їх соціальну сутність, тобто безпосередньо внутрішню структуру, спрямованість та властивості щодо заподіяння шкоди державі, суспільству особі.

Зауважимо, що в даному випадку йдеться безпосередньо про громадську безпеку, яка, як повністю вірно вказують вчені, являє собою стан захищеності життєво-важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [38]. Доречі, визнані класики вітчизняної кримінально-правової науки констатують, що значення суспільної небезпеки в якості матеріальної ознаки злочину полягає саме в тому, що вона є основним об'єктивним критерієм визнання діяння злочином та його криміналізації, дозволяє розмежувати різні за ступенем суспільної небезпеки злочини, визначає межу між злочином та іншими правопорушеннями і є однією із загальних засад індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання [35].

Загалом, будь яку реальну («нефейкову») терористичну групу чи терористичну організацію слід розглядати у якості достатньо складного певного соціального організму, який, як усі живі істоти, перебуває у стані постійного розвитку та проходить певні стадії - від початкових форм до комплексних, складних, взаємно пов'язаних та централізовано регульованих систем фінансування, організації, функціонування, життєзабезпечення з обов'язковою ієрархічною структурою управління.

Загалом, терористичну групу та терористичну організацію необхідно розглядати в якості спеціального виду організованих злочинних угруповань. Тобто вони, після їх утворення, в обов'язковому порядку мають зазнати низку специфічних еволюційних змін. Вітчизняні кримінологи [61], [137] у цьому аспекті наголошують, що першим (відправним) етапом тут момент безпосереднього створення стійкого організованого злочинного угруповання (організованої групи). На другому етапі відбувається формування та

оптимізація злочинних з аналогічними за напрямом діяльності організованими злочинними угрупованнями, а далі (завершальний етап) злочинна група повністю втрачає якісну уособленість і трансформується у підпорядкований структурний елемент більш складного злочинного механізму з ієрархічною структурою управління.

Важливо зазначити, що для терористичних груп та терористичних організацій найбільш характерним є процес створення «згори», тобто обходячи, характерні для організованих злочинних угруповань загально-кримінальної спрямованості перші два етапи. У такому випадку початковим (першим) етапом є безпосереднє створення керівного центру, що далі формує для забезпечення здійснення своєї діяльності підпорядковані структури [39], з характерною, обов'язковою ієрархічною управлінською системою. Нажаль доволі часто, зокрема і в контексті нашої країни, така система утворюються безпосередньо спеціальними службами іноземних держав, що в такий спосіб, за завданням керівництва власної держави, намагаються здійснювати підривно діяльність проти України на користь своїх національних, політичних, економічних, військових інтересів. Саме ними (іноземними спецслужбами) розробляється не тільки тактика, а й визначається стратегія здійснення такого впливу та уникнення, як організаторами так, і безпосередніми виконавцями юридичної відповідальності за проведення терористичної діяльності, в тому числі широкомасштабної [189], а також постачаються сепаратистським, терористичним та екстремістським формуванням людські і матеріальні ресурси [40].

Одночасно необхідно зазначити, що оскільки процес створення та формування терористичних груп та терористичних організацій відбувається, як зазначалось вище, як правило, «згори», професійно підготовленими працівниками іноземних спецслужб, які використовують

потенціал та можливості (матеріальні, аналітичні, агентурно-оперативні тощо) свого національного державного апарату, часовий проміжок між прийняттям управлінського рішення про застосування терористичних методів діяльності на території іншої держави та початком такої діяльності може бути досить нетривалим. Крім того, з врахуванням дотримання вимог конспірації при створенні та формуванні таких угруповувань та їх мережі, початок безпосередньо терористичних проявів настає раптово, сплановано та організовано, що вказує на особливу небезпеку. Підтвердженням цього є трагічні події на сході нашої, коли зовні мирний регіон, де практично були відсутні масові акції протесту, протягом однієї доби (6-7 квітня 2014 року) перетворився на територію, охоплену масовими заворушеннями. При цьому вже 12-13 квітня 2014 року, завдяки добре організованим, чітко спланованим за єдиним сценарієм, профінансованим та координованим із за кордону діям значна частина території регіону вийшла з під контролю української влади з відкритим збройним протистоянням.

Таким чином, при розробці та плануванні заходів державного управління щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму необхідно в обов'язковому порядку враховувати те, що діяльність терористичних груп та терористичних організацій, на відміну від загально-кримінальних організованих злочинних угруповань, доволі часто організаційно та матеріально забезпечується спецслужбами іноземних держав, що в такий спосіб намагаються здійснювати підривну діяльність проти України заради досягнення конкретних політичних цілей та прийняття певних політичних рішень на користь національних інтересів власних держав.

Отже, такі заходи державного управління повинні в обов'язковому порядку включати в себе комплекс розвідувальних та

контррозвідувальних заходів, що має здійснювались безпосередньо спецслужбами нашої держави, усіма, визначеними ч. 2 ст. 4 Закону України «Про розвідку» [167] суб'єктами розвідувального співтовариства, з використанням можливостей спецслужб держав, що є стратегічними партнерами України, у тісній взаємодії з оперативними підрозділами правоохоронних органів та із залученням громадськості.

Ми маємо констатувати, що фінансування та матеріальне забезпечення створення та діяльності терористичної групи чи терористичної організації завжди є тим базовим, необхідним складовим елементом, що забезпечує їх існування взагалі.

У контексті фінансування тероризму, станом на сьогодні, законодавець повністю обґрунтовано використовує термін «активи» під яким, згідно п. 2 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про запобігання ...» розуміє кошти, у тому числі електронні гроші, інше майно, майнові та немайнові права.

Загалом, у контексті джерел фінансування терористичних груп та терористичних організацій ми маємо розглядати два основних джерела їх матеріального забезпечення: легальні (публічні) та нелегальні (приховувані).

У працях науковців зазначається, що на відміну від інших злочинних угруповань, терористичні групи (організації) можуть використовувати легальні джерела фінансування, зокрема, збір добровільних пожертвувань, продаж публікацій, збір членських внесків, внески на культурні чи соціальні події [39]. Крім того, у випадку насильницького створення терористичними організаціями псевдодержавних утворень (зокрема, так званих, Донецької народної республіки та Луганської народної республіки) фінансування терористичної діяльності відбувається взагалі під виглядом сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Вітчизняні кримінологи констатують, що одним із основних джерел фінансування терористичної діяльності є контроль наркобізнесу, рекету, проституції, торгівлі зброєю, контрабанди, грального бізнесу, торгівлі людьми тощо [39]. Тобто, терористичні групи чи терористичні організації отримують кошти для здійснення своєї діяльності також аналогічно організованим злочинним угрупованням корисливо-насильницької спрямованості. При цьому високий рівень організованості системи, розгалуженість структури, ідеологічне прикриття, наявність власних озброєних та створених за військовим зразком формувань потенційно забезпечує терористичній організації виключне становище у злочинному середовищі та дозволяє брати під контроль загально-кримінальну злочинність та цілі сфери кримінального бізнесу у регіональному та міжрегіональному масштабах.

Традиційним є також застосування для забезпечення фінансування терористичної діяльності і загально-кримінальних способів отримання активів, що однак тут відрізняється особливою захвалістю і виключним ценізмом, а також спробами поблічно виправдати злочини ідеологічними гаслами. Тут варто показово констатувати, що колишні комуністичні лідери – засновники СРСР, так звані «професійні революціонери», зокрема І. В. Сталін (І. В. Джугашвілі), Камо (С. А. Тер-Аванесян) та інші, для забезпечення фінансування своєї терористичної діяльності створювали „бойові групи”, які займалися банальним розбоєм та бандитизмом на Коджорській дорозі поблизу Тифлісу та м. Кутаїсі, називаючи це експропріацію, а, в подальшому, трактували свої злочини, як «подвиги заради трудового народу» [28], [185].

На теперішній час існує значна кількість способів та методів приховування фінансування терористичної діяльності. Кримінологи до найбільш типових відносять: фірми-прикриття, фірми-раковини,

використання різного роду благодійних та неприбуткових організацій, нелегальні системи переказу коштів, використання підставних (фіктивних) фізичних осіб, структурування, операції з кредитними картками, електронні грошові перекази, контрабанда валюти та цінностей тощо [39]. Проте, підкреслимо, що наданий перелік є далеко не вичерпним, тим більше що активи, які використовуються для фінансування тероризму далеко не завжди мають злочинне походження.

Говорячи про застосування кримінально-правових норм щодо осіб причетних до фінансування терористичної діяльності ніяким чином не можливо обійти питання виявлення такої злочинної діяльності за демаскуючими ознаками фінансовими аналітиками. На практиці отримання саме такої актуальної первинної інформації для оперативних підрозділів правоохоронних органів є дуже важливим, оскільки саме вона, на рівні із інформацією, що отримується з негласних джерел розвідувальними та контррозвідувальними органами, стає підставою для заведення оперативно-розшукових справ та відповідного проведення оперативно-розшукових заходів щодо документування і своєчасного припинення протиправної діяльності, викриття і притягнення винних до кримінальної відповідальності чи застосування передбачених ч. 4 ст. 258-5 КК України механізмів звільнення від кримінальної відповідальності стимулюючих позитивну посткримінальну поведінку спрямованих на повне викриття злочинного механізму.

В даному випадку йдеться безпосередньо про центральний орган виконавчої влади – Державну службу фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг), що є підрозділом фінансової розвідки – призначеним для протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Держфінмоніторинг є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та

іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів цього аналізу [166]. Він належить до різновидів фінансової розвідки так званого «адміністративного типу».

Так, згідно Звіту Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік, цим органом фінансової розвідки протягом року до правоохоронних органів передано 75 матеріалів (з них 52 узагальнених матеріали та 23 додаткових узагальнених матеріали) щодо фінансових операцій осіб, які у тому числі за інформацією правоохоронних органів, можуть бути пов'язані, з фінансуванням тероризму/сепаратизму; осіб, які публічно закликають до зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України [112]. Вочевидь значення Держфінмоніторингу для виявлення протиправної діяльності із фінансування тероризму, а отже подальшого застосування заходів кримінально-правової протидії важко переоцінити.

На практиці ефективність боротьби з терористичною діяльністю значною мірою обумовлена саме ефективністю вживаємих системою державного управління заходів із запобігання та протидії фінансування тероризму. Вітчизняний та міжнародний досвід вказує на пряму залежність кількості та тяжкості терористичних актів від матеріального та фінансового забезпечення терористичної діяльності. І тут, безумовно, повинен застосовуватись весь арсенал кримінально-правових засобів протидії терористичним злочинам.

Тут пріоритетними напрямками має стати:

- безпосереднє вдосконалення національного законодавства України про кримінальну відповідальність у відповідності до сучасних кримінологічних загроз та вимог юридичної техніки правотворчості;

- усунення протиріч між КК України та іншими законами України, що визначають засади протидії терористичній діяльності взагалі та фінансуванню тероризму, зокрема;

- подальше приведення національного законодавства України про кримінальну відповідальність у відповідність до стандартів ЄС із кримінально-правової протидії тероризму та запозичення позитивного досвіду країн ЄС із криміналізації відповідних діянь.

Зокрема, у вказаному контексті неможливо не погодитись із В.П. Ємельяновим щодо нагайної потреби вдосконалення кримінально-правової складової антитерористичного законодавства з метою досягнення відповідності між ознаками складів злочинів та притаманними терористичним злочинам властивостями оскільки ознаки складів мають чітко і повно відображати сутнісні риси терористичних діянь як явищ реальної дійсності [108].

Також звертає на себе увагу невідповідність змісту базових термінів «терористична група» та «терористична організація», наданих в ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [162] змісту термінів «організована група» та «злочинна організація» наведених у ч. 3 та ч.4 КК України щодо мінімальної кількості учасників таких угруповань. Зауважимо, що ця невідповідність виникла з прийняттям ще у 2008 році доволі суперечливого Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» [163].

Сутність проблеми полягає в тому, що за логікою кримінального законодавства терористичні групи та терористичні організації мають розглядатись як спеціальні види організованих груп та злочинних організацій, а отже підпадати під дію положень інституту співучасті безпосередньо спрямованих на протидію організованим злочинності,

закріплених у Розділі VI Загальної частини КК України. Станом на теперішній час це, згідно чинного законодавства про кримінальну відповідальність є більш ніж проблемним, що є абсурдним.

На нашу думку оптимальним шляхом подолання такої колізії має бути або приведення положень ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» у відповідність з нормами КК України або скасування внесених у 2008 році до ч. 3 та ч. 4 ст. 28 КК України змін щодо мінімальної кількості учасників вказаних видів організованих злочинних угруповань. Який шлях є більш обґрунтованим має бути з'ясовано через проведення окремих комплексних кримінологічних досліджень, що повинні враховувати, як сучасний стан протидії терористичній діяльності в нашій країні так і значне збільшення рівня суспільної небезпеки такої діяльності в умовах зовнішньої агресії.

При цьому, зауважимо, що вочевидь вирішення цієї проблеми не можна відкладати, оскільки тільки таким чином можуть бути уселені передумови до неправильного застосування або неможливості належного застосування законодавства про кримінальну відповідальність щодо протидії тероризму.

Показово, що навіть у нормах ст. 258-5 КК України (Фінансування тероризму) ми зустрічаємо одночасно терміни «терористична група», «терористична організація», «за попередньою змовою групою осіб» та «організована група», при цьому групу осіб, які за попередньою змовою здійснюють фінансування тероризму, згідно із ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» необхідно кваліфікувати, як терористичну групу.

На теперішній час діяльність системи державного управління із протидії терористичній діяльності має багатовекторний, складний характер. При цьому класифікувати пріоритетні напрями такої діяльності доцільно у контексті підсистем національної безпеки. Застосування саме

такої класифікація дозволить створити належні умови для об'єктивної оцінки ефективності вживаємих заходів по боротьбі з тероризмом в усіх його проявах, надасть можливість корегування управлінських рішень та реформування правоохоронних органів нашої держави, задіяних у вказаній сфері. У цьому контексті безпосередньо діяльність механізму державного управління із запобігання та протидії фінансуванню тероризму необхідно визнавати пріоритетною та класифікувати як окрему підсистему забезпечення національної безпеки нашої держави.

Таким чином, при розробці та плануванні заходів державного управління із запобігання та протидії фінансуванню тероризму необхідно враховувати те, що діяльність терористичних груп та терористичних організацій доволі часто організаційно та матеріально забезпечується спецслужбами іноземних держав, що в такий спосіб намагаються здійснювати підривну діяльність проти України заради досягнення конкретних політичних цілей та прийняття певних політичних рішень на користь національних інтересів власних держав.

Сучасна система заходів державного управління із запобігання та протидії фінансуванню тероризму в обов'язковому порядку повинна включати в себе комплекс розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що має здійснювались безпосередньо спецслужбами нашої держави, усіма, суб'єктами національного розвідувального співтовариства, з використанням можливостей спецслужб держав, що є стратегічними партнерами України, у тісній взаємодії з оперативними підрозділами правоохоронних органів та із залученням громадськості.

Висновки до 3-го розділу

1. Вважаємо, що для підвищення результативності державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму є потреба в зміцненні міжнародних зв'язків, а також у формуванні механізмів взаємодії із міжнародними організаціями. Ці зв'язки дозволяють залучити додаткові ресурси та зменшити рівень інформаційної асиметрії щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Розвиток проблематики міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму запропоновано розглядати у напрямках: 1) міжнародної співпраці між окремими країнами (угоди між урядами країн щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму; меморандуми про взаєморозуміння; протоколи погодження); 2) співпраці з міжнародними організаціями (Організація об'єднаних націй; Міжнародний валютний фонд; Рада Європи; Рада безпеки ООН; ФАТФ – група розробки фінансових заходів щодо боротьби із відмиванням коштів); 3) співпраці із міжнародними поліцейськими організаціями (Інтерпол, Європол).

2. Особлива увага була приділена вивченню співпраці із міжнародними організаціями в частині ратифікації міжнародних конвенцій та резолюцій. Встановлено проблемні точки відповідності України міжнародним стандартам ФАТФ та визначено сукупність заходів щодо подальшого розвитку системи фінансового моніторингу. Обґрунтовано необхідність формування комплексу заходів щодо тісної взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями, в частині: 1) обміну інформацією; 2) консультативної підтримки; 3) інформаційної

підтримки; 4) спільних операцій; 5) використання ресурсів; 6) налагодження комунікації; 7) підтримки слідчих.

3. Зазначене визначає потребу у формуванні комплексного механізму державного управління такою співпрацею, через ідентифікацію його відповідних складових. Опрацювання наукової літератури, нормативно-правової бази України, міжнародних угод та міжнародних документів, надало можливість запропонувати комплексний механізм державного управління міжнародною співпрацею у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Вважаємо, що при формуванні механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності необхідно врахувати взаємодію із зазначеними міжнародними поліцейськими організаціями. Ефективність даної взаємодії буде залежати від механізмів державного управління у даній сфері.

4. Комплексний механізм передбачає напрями удосконалення механізмів державного управління щодо міжнародної співпраці у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. В результаті були запропоновані наступні напрями удосконалення механізмів державного управління міжнародною співпрацею щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму:

- контрольно-моніторинговий: 1) формування комплексу заходів з підвищення прозорості фінансових операцій; 2) затвердження індикаторів ризикових фінансових операцій; 3) затвердження національних рекомендацій щодо використання міжнародних стандартів ФАТФ; 4) затвердження плану заходів щодо впровадження ФАТФ;

- інформаційно-комунікаційний: 1) визначення адміністративно-правового статусу процесу обміну інформацією із міжнародними поліцейськими організаціями; 2) затвердження комунікаційної карти взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями;

- кримінально-правовий: 1) план заходів щодо перегляду фінансового законодавства на предмет відповідності ФАТФ; 2) перегляд напрямів криміналізації та декриміналізації злочинів щодо фінансування тероризму за міжнародними нормами; 3) визначення адміністративно-правового статусу спільних операцій з міжнародними поліцейськими організаціями щодо протидії фінансуванню тероризму.

5. Обґрунтовано сучасні кримінально-правові та кримінологічні аспекти запобігання та протидії фінансуванню тероризму як складової правового механізму державного управління в сфері забезпечення національної безпеки України. Проведено аналіз чинного міжнародного та національного законодавства України у сфері запобігання та протидії фінансування тероризму в кримінально-правовому та кримінологічному аспектах. Здійснено, у контексті захисту національної безпеки України, систематизацію міжнародних нормативно-правових актів, безпосередньо, як джерел національної законодавчої новели – Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ. На підставі аналізу міжнародного досвіду протидії фінансуванню терористичної діяльності визначені, як пріоритетні для застосування у вітчизняному державному управлінні, напрями та невідкладні превентивні заходи кримінально-правового характеру щодо блокування (локалізації) основних джерел фінансування діяльності терористичних груп чи терористичних організацій.

ВИСНОВКИ

1. Виявлено особливості тероризму як загрози національній безпеці, що визначає специфіку державного управління у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Ідентифіковано властивості тероризму у контексті форм його прояву, а саме як: 1) вид організованої злочинності суспільно-політичного характеру; 2) суспільно-політичне явище; 3) загроза національним та глобальній економікам; 4) результат соціальних, політичних, економічних та територіальних конфліктів. Відповідно до цього були визначені причини тероризму, які згруповані наступним чином: національні, політичні, релігійні, психологічні, соціальні та економічні. Встановлено, що причини визначають специфіку діяльності терористичних організацій, що в свою чергу, впливає на джерела їх фінансування. Це дозволило виділити наступні ознаки тероризму як загрози національній безпеці: реальна небезпека суспільному життю через небезпечні дії або їх погрози; публічний характер, що пов'язано із донесенням певного послання суспільству; створення страху, пригнічення, напруги в суспільстві через психологічний вплив; супроводжується людськими жертвами та суспільними збитками; має соціально-економічні наслідки. Зазначене характеризує тероризм як загрозу національній безпеці в контексті наступних складових: національні інтереси, територіальна цілісність, економічна стабільність, соціальний консенсус, державний суверенітет. В контексті зазначеного встановлено, що запобігання та протидія тероризму є особливим об'єктом державного управління, що дозволяє мінімізувати терористичні виклики суспільству.

2. Запропоновано підходи до розуміння понять: тероризм (як суспільне явище, загроза національній безпеці); легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом (як процес (сукупність операцій щодо формування законного джерела отримання доходів, які отримані в результаті

недозволеної (злочинної) діяльності (виробництво та реалізація наркотиків, крадіжки, вимагання та інше) та / або через порушенням норм законної діяльності (махінації, корупція та інші), що передбачають сукупність фінансових, нефінансових операцій та залучення сторонніх осіб (конвертаційні центри)); як діяльність (діяльність злочинних угруповань або суб'єктів господарювання щодо здійснення операцій фінансового та нефінансового характеру, які дозволяють сформувати законне джерело доходів особи чи групи осіб, які отримані в результаті недозволеної (злочинної) діяльності (виробництво та реалізація наркотиків, крадіжки, вимагання та інше) та / або через порушення норм законної діяльності (махінації, корупція та інші)); як загроза національній безпеці (суспільно небезпечна діяльність особи або групи осіб, що пов'язана із фінансовими операціями злочинних угруповань або осіб, які отримали доходи злочинним шляхом, що призводить до ризику фінансування тероризму та іншої незаконної діяльності, підвищує рівень тінізації економіки та призводить до соціальної нерівності); як джерело фінансування тероризму (процес, результатом якого є формування фінансових ресурсів, що можуть виступати джерелом фінансування терористичних операцій); як економічний злочин (вид економічного злочину, що полягає в сукупності заборонених фінансових та нефінансових операцій, які здійснюються особою або групою осіб для формування законного джерела доходів, які отримані злочинним шляхом)) та фінансування тероризму (вид економічного злочину, який полягає в сукупності фінансових операцій щодо формування ресурсів терористичних організацій).

3. Обґрунтовано інноваційний підхід до формування класифікації тероризму з позиції розвитку механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Зокрема, було запропоновано наступні класифікаційні ознаки: 1. за територіальною ознакою тероризму, що вказує на властивості територіального поширення тероризму та діяльності терористичних організацій та їх членів, а відповідно до цього визначаються

джерела фінансування терористичних актів, а також мотиви осіб, що фінансують або ж причетні до легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму; 2) за причинами тероризму, в основі яких лежить мотив створення та існування терористичних організацій й відповідно діяльності їх членів та прибічників, що можуть бути залучені до процесів формування ресурсів та фінансування терористичних актів; 3) за територією здійснення терористичних актів, адже кожна терористична організація застосовує різні напрями здійснення терористичних актів, в залежності від цього визначається сукупність необхідних ресурсів, а отже і їх фінансування; 4) за специфікою терористичних актів, що визначає ресурсну складову підготовки, а також наявність відповідних людських ресурсів, в залежності від чого визначатиметься процес фінансування, форма фінансування та обсяги фінансових ресурсів, які необхідні терористичній організації; 5) за методами терористичних актів; 6) за наслідками тероризму.

4. За результатами аналізу показників індексу тероризму серед країн світу, встановлено, що найбільший вплив тероризму зосереджений у таких країнах, як: Сирія, Пакистан, Нігерія, Афганістан та Ірак, так як індекс тероризму у даних країнах знаходиться в межах понад 8 пунктів. Що стосується безпосередньо України, то індекс тероризму знаходиться також на високому рівні, оскільки його значення протягом досліджуваного періоду коливається в межах 6,05 - 7,20 починаючи з 2015 року. Дана тенденція спричинена антитерористичною операцією на Сході країни. За даними світового індексу тероризму, Україна протягом 2015-2019 рр. входить до групи із 20 країн світу з найвищим впливом тероризму, що є вкрай негативним фактором для країни в цілому.

5. За результатами кількісного аналізу терористичних атак встановлено наступне: найбільшу кількість терористичних атак за регіонами здійснюється на Близькому Сході та у Північній Африці; серед терористичних організацій, лідируючі позиції за здійсненими терористичними атаками протягом 2018-

2019 рр. займають: Талібан та ІДІЛ; у Греції зафіксовано найбільшу кількість терористичних нападів - понад 27 порівняно з іншими країнами Західної Європи; серед країн світу, максимальна кількість терактів сконцентровано у Афганістані та Іраку; за кількістю поранених та викрадених, лідером, за період 2017-2019 рр., залишається Афганістан, де кількість викрадених та поранених коливається в межах 5010 - 6221 тис. осіб; терористична організація Талібан займає перші позиції по кількості терористичних атак протягом 2018-2019 рр. Аналіз фінансового забезпечення тероризму дозволив виявити наступні особливості: гранична сума фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з корупційними діями зафіксована у 2018 році та становила 277,8 млрд. грн та на кінець 2019 року спостерігається тенденція до зменшення даного виду фінансових операцій; максимальна сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму, сепаратизму зосереджена у 2017 році та дорівнює близько 766,85 млрд. грн; у 2018 році правоохоронними органами було заблоковано найбільшу суму коштів, пов'язаних з фінансуванням тероризму, яка становила понад 100,9 млн. грн.

6. В результаті проведеного дослідження ідентифіковано особливості процесу фінансування тероризму як виду економічного злочину та загрози національній безпеці. Зокрема, розроблено модель фінансування тероризму як об'єкту державного управління в сфері запобігання та протидії даному злочину. Дана модель передбачає сукупність завдань державного управління у сфері запобігання та протидії економічній злочинності на основі встановлених складових фінансування тероризму. До складових процесу фінансуванням тероризму було віднесено: джерела фінансування (зовнішній (інституційні, особистісні) та внутрішні (легальні та нелегальні)); форми фінансування (потреба у ресурсах, форми фінансуванням та види ресурсів); канали фінансування (1. Грошові перекази через банківські та небанківські фінансові установи; 2. Фізичне переміщення готівкових коштів; 3. Небанківські системи грошових

переказів; 4. Криптовалюта; 5. Соціальні мережі) та суб'єкти терористичної організації. В цілому зазначене визначає критичні точки, на які повинні бути спрямовані механізми державного управління щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

7. На основі дослідження розвитку механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму в контексті міжнародної взаємодії нами були обґрунтовані напрями такої взаємодії, зокрема: 1) міжнародна співпраця між окремими країнами; 2) міжнародна співпраця з міжнародними організаціями; 3) співпраця із міжнародними поліцейськими організаціями. Були виявленні властивості різних форм взаємодії на основі чого запропоновано комплексний механізм державного управління міжнародною співпрацею в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Даний механізм передбачає ідентифікацію спеціальних властивостей форм взаємодії; визначення сфер якими відбувається взаємодія (правоохоронна, безпекова, соціальна, економічна); визначення ключових механізмів державного механізму, які передбачають наступні напрями розвитку (комплекс заходів із протидії фінансуванню тероризму; механізм моніторингу за фінансовими операціями; заходи із впровадження міжнародних стандартів ФАТФ; заходи щодо прозорості фінансових операцій). Зазначене дозволи розвинути наступні механізми державного управління: кримінально-правовий; інформаційно-комунікаційний; контрольний-моніторинговий. Їх ефективна реалізація дозволи утримати сукупність результатів, що полягають у наступному: підвищення рейтингу за методикою ФАТФ; підвищення рівня національної безпеки; зниження рівня злочинності; підвищення результативності заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Additional protocol to the council of europe convention on the prevention of terrorism. Official Journal of the European Union. URL:[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:22018A0622\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:22018A0622(02)) (Дата останнього звернення 18.05.2020)
2. Alex P. Schmid, Albert J. Jongman. Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature. New Brunswick: Transaction Books, 1988. 701 p.
3. Blishehenko I. Terrorism and International Law. M.: Progress Publishers, 1984. P. 39.
4. Council Decision (EU) 2018/890 of 4 June 2018 on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32018D0890> (Дата останнього звернення 04.06.2020)
5. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32017L0541> (Дата останнього звернення 19.02.2020)
6. Emerging terrorist financing risks. FATF REPORT. 2015. 50 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf> (Дата останнього звернення 12.08.2019)
7. European Commission adopts new list of third countries with weak anti-money laundering and terrorist financing regimes. An official website of the

European Union. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_781 (Дата останнього звернення 05.04.2019)

8. European counter terrorism centre – ECTC. A central hub of expertise working to provide an effective response to terrorism. Europol. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc> (Дата останнього звернення 02.08.2020)

9. Falk R. Revolutionaries and functionaries. The dual face of terrorism. New York: Dutton, 1988. XXIII. 222 p.

10. Ganor B. Defining terrorism: is one man's terrorist another man's freedom fighter? IST Papers on Terrorism. Jerusalem: The International Policy Institute for Counter-Terrorism, The Interdisciplinary Center, 2002. P. 9–10.

11. Kern, L., The International Anti-Money-Laundering Regime: the Role of the Financial Action Task Force. Journal of Money Laundering Control. Vol. 4. No. 3. P. 234.

12. Laquer W. Terrorism - a Balance Sheet. The Terrorism Reader: A Historical Antology. Temple University Press, Philadelphia, 1978.

13. Lilley P. Dirty dealing. The Untold Truth About Global Money Laundering. London: Kogan Page., 2000.

14. Lysak S. Terrorism and terrorism financing as a threat to national and global security: public administration aspects. Socioworld Refereed & reviewed journal Social research & behavioral sciences. 2021. Vol. 03. Issue 03. P. 72-90.

15. Lysak S., Shevchuk O., Harchenko O. Global index of terrorism in the context of ensuring state security: world trends and domestic features. Socioworld Refereed & reviewed journal Social research & behavioral sciences. 2020. Vol. 02. Issue 02. P. 110-125.

16. MacWillson A.C. Hostage Taking Terrorism. Incident – Response Strategy, Macmillan, London, 1992.

17. Rapoport D.C. Inside terrorist organizations. London: Frank Cass, 2002
18. Recommendation No. R (80) 10 of the Committee of Ministers to Member States on Measures against the Transfer and the Safekeeping of Funds of Criminal Origin. Council of Europe Committee of Ministers. Adopted by the Committee of Ministers on 27 June 1980 at the 321st meeting of the Ministers' Deputies. URL: <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/2/2019/04/R8010.pdf> (Дата останнього звернення 01.01.2020)
19. Recommendation No. R (80) 10 of the Committee of Ministers to Member States on Measures against the Transfer and the Safekeeping of Funds of Criminal Origin. Council of Europe Committee of Ministers. Adopted by the Committee of Ministers on 27 June 1980 at the 321st meeting of the Ministers' Deputies.
20. Sandler T., Daniel G. Arce, Enders W. «Transnational Terrorism». Copenhagen Consensus, February 2008, p. 77.
21. Status of countries in the FATF's global network. FATF. URL: <http://www.fatf-gafi.org/countries/> (Дата останнього звернення 05.04.2019)
22. The Criminal-Jihadist: Insights into Modern Terrorist Financing by Dr Christina SchoriLiang. URL: <http://www.gcsp.ch/NewsKnowledge/Publications/The-Criminal-Jihadist-Insights-into-Modern-Terrorist-Financing> (Дата останнього звернення 01.01.2020)
23. The European Union is a key partner for us in fighting crime and terrorism. URL: <https://www.interpol.int/Ourpartners/International-organization-partners/INTERPOL-and-the-European-Union> (Дата останнього звернення: 24.12.2020 р.)
24. The International Criminal Police Organization (INTERPOL): Official website. URL: <https://www.interpol.int/> (Дата останнього звернення 05.12.2020)

25. Tracing terrorist finances. Interpol. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Tracing-terrorist-finances> (Дата останнього звернення 07.09.2020)

26. Who we are. FATF. URL: <http://www.fatf-gafi.org/about/whoweare/> (Дата останнього звернення 02.07.2019)

27. Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму Департамент фінансових розслідувань. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2014/20141229/tipolog2014.pdf (Дата останнього звернення 22.09.2019).

28. Александров Г.Ф., Галактіонов М.Р, Кружков В.С. Йосиф Віссаріонович Сталін: Коротка біографія. К.: Укр. вид-во політ. літ-ри, 1947. 227 с.

29. Аналітична доповідь «Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України». URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Separatism_druk8a53a.pdf (Дата останнього звернення 22.11.2020).

30. Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом: международно-правовые подходы : монография. Киев: Национальная библиотека В.И. Вернадского; Изд-во «Юнона – М», 2002. С. 7.

31. Антипенко В.Ф. Теории мирового развития и антитеррористическое право. Логика сопрягаемости. К.: Служба безопасности Украины; Институт оперативной деятельности и гос. безопасности, 2007. С. 440.

32. Антонян Ю.М. Тероризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование. М, 1998.

33. Антонян Ю.М. Терроризм. Криминологическое и уголовноправовое исследование. М.: Щит-М, 2001. 306 с.

34. Бабанин В.А. Анализ методов государственного регулирования офшорного бизнеса. Внешнеэкономический бюллетень. 2004. № 1. С.14-17.
35. Бажанов М.І., Баулін Ю.В., Борисов В.І. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ – Харків: Юрінком Інтер. Право, 2002. 416 с.
36. Базилевич В.Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2008. 263 с.
37. Бандурка А.М. Украина против “грязных” денег / А.М. Бандурка, С.В. Симовьян. Х.: ХНУВС, 2003. С. 35–45.
38. Бантишев О.Ф. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Загальна частина / О.Ф. Бантишев, С.А. Кузьмін, А.В. Паливода. 2010. 336 с.
39. Бантишев О.Ф. Протидія терористичній діяльності в Україні (сучасні кримінально-правові проблеми): монографія / О.Ф. Бантишев, О.В. Шамара, С.А. Кузьмін. К.: МНДЦ при РНБО України, 2009. 176 с.
40. Бантишев О.Ф., Фальченко С.Л., Кузьмін С.А., Бутузов В.М., Назаренко С.П. Відповідальність за незаконне перетинання державного кордону України: навч.посіб. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2019. 134 с.
41. Баранов А.В. Неправительственные организации как актер «оранжевой революции» на Украине. Южнороссийское Обозрение. 2006. Вып. 34. С. 109-123.
42. Баранов О.П. Фінансування тероризму як загроза національній безпеці. Державне управління: Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 9. С. 108—112.
43. Бахчеван Є.Ф. Основні поняття та характеристики сучасного тероризму. Протидія злочинності: проблеми практики і наукове-методичне забезпечення. 2013. С.29-32

44. Бедрицкий А.В. Реализация концепции сетевой войны в ведущих странах Запада. М., 2005. № 3. С. 67.

45. Бедрицкий А.В. Эволюция американской концепции информационной войны. Аналитические записки РИСИ. М., 2003. №3. С. 13.

46. Бекер А., Губенко Д. Звідки у терористів "Ісламської держави" гроші. Made for minds, 2015. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8-%D1%83-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-%D1%96%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%96/a-18862773> (Дата останнього звернення 04.01.2019)

47. Бернгард А. Стратегия терроризма. Варшава, 1978. 323 с.

48. Бжезинский З. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / Пер. с англ. М.: Международные Отношения, 2004. С. 185.

49. Биндюков Н.Г. Глобализация и Россия: парадигма, социальнополитический аспект, стратегия левых сил. М.: ИТРК, 2004. С. 248-249.

50. Бирюков П.Н. Право международных организаций. Учебное пособие. Сер. 63 Бакалавр. Академический курс. Модуль. (2-е изд., пер. и доп). М.: Юрайт, 2017. 140 с.

51. Біленчук П.Д., Кравчук В.В., Кравчук В.О., Кулік В.М. Сучасний тероризм: його світові, вітчизняні та регіональні тенденції: навчальний посібник. Хмельницький: Хм-ЦНТІ, 2008. 212с.

52. Богамцева Е., Ильчов І. Сетевой терроризм. М. 1988. С. 34

53. Богданов А.А. Тектология: Всеобщая организационная наука. С. 248.
54. Богданов О. Високотехнологічний тероризм нової епохи. Проблеми безпеки особистості, сусп-ва, держави. 2005. № 4. С. 34-37.
55. Богданович В.Ю. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах: монографія. – К.: Вид-во Кий, 2007. 370 с.
56. Богомоллов В.Л. Экономическая безопасность. М.: ЮНИТИДАНА, 2006. С. 14.
57. Бойченко О.В. Медіа-тероризм: особливості сучасних ознак інформаційній безпеці. Інтегровані інтелектуальні робототехнічні комплекси (ПРТК-2009): Друга міжнародна наук.-практ. конф. (25–28 травня 2009 р.). К.: НАУ, 2009. С. 230–232.
58. Борьба с финансированием терроризма: Руководство по подготовке законодательных актов / Под ред. Г. Готтселиг, П. Глисон. Вашингтон: Служба переводов МВФ, 2003. С. 6.
59. Боташева, А.К. Отличительные признаки современного терроризма: актуальные проблемы исследования. Политика и общество. 2008. №9 (51). С. 15-21.
60. Бочан І. О. Глобальна економіка. К.: Знання, 2007. 403 с.
61. Бояров В.И. Убийства, совершенные в процессе противостояния организованных преступных группировок (особенности расследования): метод. пособ. Харьков: Изд-во «КримАрт», 1997. 132 с.
62. Бунчук М.М. Економічні причини і наслідки міжнародного тероризму Економічні причини і наслідки міжнародного тероризму. Аспекти публічного управління. 2016. № 1-2 (27-28). С. 59-67.
63. Бунчук М.М. Інституційно-правові засади формування й реалізації антитерористичної політики в Україні. Теорія та практика державного

управління. 2016. Вип. 1. С. 86-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2016_1_16 (Дата останнього звернення 12.04.2020)

64. Буткевич С.А. Щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму Право і Безпека. 2009. № 1. С. 55-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2009_1_11 (Дата останнього звернення: 24.11.2020 р.)

65. Бухвальд Е., Гловацкая Н., Лазуренко С. Макроаспекти економічної безпеки: чинники, критерії і показники. Питання економіки. 182. М., 1994. № 12. С. 25-35.

66. Быченко Е.Г. Противодействие легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путём, и финансированию терроризма в условиях финансовой глобализации: дис. на соиск. науч. степени канд. эк. наук : 08.00.10.Москва, 2009.

67. Варкентин А., Филатова И. Источники финансирования ИГ: откуда деньги у террористов? Made for minds, 2016. URL: <https://www.dw.com/ru/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%B%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B8%D0%B3-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B4%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C%D0%B3%D0%B8-%D1%83-%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2/a-18902290> (Дата останнього звернення 02.08.2020)

68. Василенко В.И. Международный терроризм в условиях глобального развития (политологический анализ): дис. на соиск. науч. степени докт. полит. наук : 23.00.04.Москва, 2003. 311 с.

69. Витюк В.В., Эфиоров С.А. «Левый» терроризм на Западе: история и современность. М., 1987. 241 с.
70. Волженкин Б.В. Отмывание денег: современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе. СПб., 1998.
71. Волженкин Б.В. Экономические преступления. СПб., 1999.
72. Гаврилюк В.І., Дубина В.І., Данилюк М.П. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми: посібник. К.: Цифра, 2007. 175 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/3/75892.pdf> (Дата останнього звернення: 24.09.2020 р.)
73. Гармашов І.А. Сутність сучасного тероризму і його основні характеристики. Персонал. 2005. №6. С. 21-25
74. Глотова С.В. Международная борьба с терроризмом. Проблемы эффективности. Российский ежегодник международного права. Специальный выпуск. Спб., 2003. С. 231-249.
75. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2020. 384 с.
76. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2020. 300 с.
77. Грицишен Д.О. Економічна злочинність як загроза державній безпеці: сутність та засоби протидії. Наукові праці МАУП. 2020. С. 74-86.
78. Грицишен Д.О. Засоби протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р. Полтава: НУПП. 2020. 195 с.

79. Грицишен Д.О. Інформаційно-аналітична система управління сталим розвитком на мікрорівні. Ефективна економіка. 2016. № 5. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4945>.

80. Грицишен Д.О. Лисак С.П., Опанасюк А.А. Сутність економічної злочинності як об'єкту державного управління в сфері забезпечення національної безпеки. Science and education: problems, prospects and innovations. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Kyoto, Japan. 2020. PP. С. 244-250.

81. Грицишен Д.О. Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані». 2020. № 6. С. 41-63.

82. Грицишен Д.О. Методологія реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із іншими видами державної політики. Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані». 2020. № 5. С. 97-106.

83. Грицишен Д.О. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: державно-управлінський аспект. Науковий вісник «Економічний вісник Дніпровської політехніки». Дніпро. 2020. № 4. С. 32-51.

84. Грицишен Д.О. Обліково-інформаційна система управління заходами з попередження та ліквідації економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій. Фінанси України. 2017. № 1. С. 90-110.

85. Грицишен Д.О. Оцінка довіри стейкхолдерів до України з позиції запобігання та протидії економічній злочинності. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. Харків. 2020. № 4. С. 53-65.

86. Грицишен Д.О. Оцінка рівня безпеки України як середовища поширення економічної злочинності за міжнародними рейтингами. Науковий

вісник Ужгородського університету. Секція Економіка. Ужгород. 2020. №2. С. 10-21.

87. Грицишен Д.О. Передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Наукові перспективи. 2020. № 6. С. 32-42.

88. Грицишен Д.О. Сучасний стан поширення економічної злочинності в Україні як фактору загрози національній безпеці. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. Харків. 2020. № 3. С. 82-96.

89. Грицишен Д.О., Лисак С.П. Економічна злочинність як загроза національній безпеці. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), (м. Полтава, 08 грудня 2020 р.). Полтава : ПДАА. 2020. С.35-37

90. Грицишен Д.О., Лисак С.П., Опанасюк А.А. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління. Science and Global Studies: Abstracts of scientific papers of V International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, December 30, 2020). Financial And Economic Scientific Union, 2020. 72 p. С. 11-15.

91. Грицишен Д.О., Ничипоренко Р.В. Теоретичні основи питання запобігання злочинам в сфері економічної діяльності в Україні. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (11-15 травня 2020 року). Житомир: «Житомирська політехніка». 2020. С. 862.

92. Грицишен Д.О., Острогляд О.В. Важливість зв'язків з громадськістю в діяльності судових та правоохоронних органів. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали I Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2020 року). Ж.: Житомирська політехніка. 2020. С.79-82.

93. Грицишен Д.О., Супрунова І.В. Економічна злочинність як суспільне явище, що полягає в задоволенні економічних інтересів. Тенденції розвитку економіки у 2020 році: аналітичний та теоретико-методологічний аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 грудня 2020 р.). Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова. 2020. С. 35-39.

94. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 24. С. 140-151.

95. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 24. С. 140-151.

96. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. Центральноукраїнський науковий вісник. 2020. Вип. 4(37). С. 9-25.

97. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. Центральноукраїнський науковий вісник. 2020. Вип. 4(37). С. 9-25.

98. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Сутність економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 23. С. 98-104.

99. Грицишен Д.О., Горай О.С. Розробка системи документування наслідків бойових дій та окупації державних територій. Агросвіт. 2018. №2. С. 52-62.

100. Гуцало М.Г. Організація протидії сучасному тероризму: політологічний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ.

наук спец. 23.00.02; НАН України; Інститут держави і права імені В.М. Корецького. Київ, 2008. 20с.

101. Декларация о мерах по ликвидации международного терроризма от 9 декабря 1994 г. ООН. Ст. 5(а). URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/terrdecl.shtml. (Дата останнього звернення 22.10.2019).

102. Деменко А.М. Феномен тероризму в умовах глобалізаційної динаміки (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. канд. філос. наук спец. 09.00.03. 2008. 21 с.

103. Драний В.В. Кримінально-правова характеристика фінансування тероризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук спец. 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України. 2013. 20 с.

104. Етнокранологічний словник: енцикл.-довід. слов. / за ред. О.В. Антонюка, М.Ф. Головатого та Г.В. Щокіна. К.: МАУП, 2007. 577 с.

105. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Горай О.С. Інформаційна модель управління господарською діяльністю в умовах бойових дій та окупації державних територій: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2018. 200 с.

106. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Лисак С.П. Державна політика в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2020. 200 с.

107. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331/print. (Дата останнього звернення 01.04.2020).

108. Ємельянов В.П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення: монографія. Х.: Право, 2016. 88 с.

109. Жалинский А.Э. Насильственная преступность и уголовная политика. Советское государство и право. 1993. № 3. С. 101–112.

110. Журавель В. Предикатний фактор у структурі елементів криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Вісник Академії правових наук України. 2005. № 1. С. 182–189.

111. Журавльов В.П. Тероризм : сучасний стан та міжнародний досвід боротьби. Київ: НАВСУ, 2003. С.452.

112. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>. (Дата останнього звернення 27.10.2019).

113. Зелінський С.А. Політичний тероризм як соціально-правове явище. Актуальні проблеми держави і права. Вип.6. Ч.ІІ. Одеса, 1999. С.40.

114. Иванов Э.А. Отмывание денег и правовое регулирование борьбы с ним. М., 1999.

115. Ільченко В.А. Державні засади запобігання та протидії мережевому тероризму в економіці України. Дис. На здобуття наук. ступеня канд. Екон. наук спец. 08.00.03; Вищий навчальний заклад «Національна академія управління». Київ, 2019. 228 с. URL: <https://nam.kiev.ua/files/tesis/dyss-ilchenko.pdf> (Дата останнього звернення 05.08.2020)

116. Калюжний Р.А. Еволюція правової класифікації тероризму. Актуальні проблеми правового регулювання проведення антитерористичних операцій: матеріали науково-практичного семінару (м. Київ, 30 листопада 2016 р.). Нац. Ун-т оборони України, 2

117. Канцір В.С. Спільні риси та характерні відмінності понять «тероризм» і «терор»: філософсько-правові аспекти. Наук. вісник Львівського університету. внутр. Справ. Юридична серія. №2. 2010. С 413-424.

118. Кернер Х.Х. Дах З., Жалинский А.Э. Отмывание денег: Путеводитель по действующему законодательству и юридической практике / пер. с нем. Т. Родионовой, Дж. Войновой. М.: Международные отношения, 1996. 40 с.

119. Кириченко А.А. К вопросу о понятии терроризма. Вестник Томск. гос. ун-та. 2010. № 332. С. 103–106.

120. Кожушко Е.П. Современный терроризм: анализ основных направлений. Минск, 2000. 448 с.

121. Козерод О. Історіографія проблеми боротьби з тероризмом (2007 – 2009 роки). Політичний менеджмент. 2009. № 6. С. 157-166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2009_6_19. (Дата останнього звернення 08.11.2018).

122. Кокорин С.А. Природа и понятие терроризма как социального явления. Бизнес в законе. 2010. № 5. С. 149–150. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/10-2-priroda-i-ponyatie-terrorizmakak-sotsialnogo-yavleniya> (Дата останнього звернення 08.04.2018).

123. Комаров О.Д., Косінова Д.С. Об'єктивна сторона сторона фінансування тероризму. Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. №1 (4). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_25.pdf (Дата останнього звернення 11.01.2020)

124. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text. (Дата останнього звернення 07.03.2020).

125. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text. (Дата останнього звернення 18.11.2019).

126. Кондратенко М. Фінансування тероризму: FATF внесла Іран у "чорний список". Made for minds, 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83-fatf-%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%BB%D0%B0-%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BD-%D1%83-%D1%87%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA/a-52467210> (Дата останнього звернення 02.01.2020)

127. Кононенко В.П., Новікова Л.В. Фінансування тероризму – загроза для міжнародних відносин. Практика міжнародного суду ООН Та суду ЄС. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Випуск 7. С.55-59. URL: <http://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/a932417ba7a0560ab572d5d22dc6aee7.pdf> (Дата останнього звернення 11.02.2019)

128. Кончаковська В.В., Кравчук А.С. Тероризм як злочинне явище: еволюція та заходи запобігання. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2016. Вип. 31. С. 128-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2016_31_23. (Дата останнього звернення 29.04.2019).

129. Коротков Ю.В. Уголовно-правовые и криминологические аспекты борьбы с легализацией (отмыванием) незаконных доходов: автореф дисс. на соиск. науч. степени канд. наук. Всероссийский науч.-исслед. ин-т МВД России. М., 1998. –23 с.

130. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (станом на 28.04.2020 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print>. (Дата останнього звернення 28.04.2020).

131. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (станом на 17.04.2020 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20200417#Text>. (Дата останнього звернення 17.04.2020).

132. Крутов В. Концептуальні проблеми протидії тероризму в Україні. Розбудова держави. 2000. №1-6. С.17-27.

133. Крутова А.С., Грицишен Д.О., Тарасова Т.О., Левіна М.В. Формування інформаційного забезпечення управління в системі національних рахунків. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Том 2. № 25. С. 105-114.

134. Кубальський В.Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук спец. 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.

135. Кудас И.Б. ФАТФ як міжнародно-правова інституція. Проблеми законності. 2013. Вип. 123. С. 216-225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2013_123_25. (Дата останнього звернення 18.12.2018).

136. Кузнецов А.П., Бокова И.Н., Маршакова Н.Н. Проблемы классификации преступлений, совершаемых в сфере экономики. Проблемы экономики и юридической практики. 2006. №1-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-klassifikatsii-prestupleniy-sovershaemyh-v-sfere-ekonomiki>. (Дата останнього звернення: 08.11.2020).

137. Кузьмін С.А. Кримінальна відповідальність учасників організованих груп корисливо-насильницької спрямованості: монографія. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 132 с.

138. Лисак С.П. Джерела, форми та канали фінансування тероризму: сучасні завдання державного управління щодо запобігання та протидії. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/> (Дата останнього звернення 09.08.2020).

139. Лисак С.П. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Постконфліктна економіка: державно-управлінські аспекти та еколого-економічні проблеми: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Житомир, 21-22 квітня 2017 року). Житомир: ЖДТУ, 2017. С. 127-130.

140. Лисак С.П. Розвиток понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/> (Дата останнього звернення 20.05.2020).

141. Литвинов Н.Д. Международный терроризм. М.: Голос, 1999. 173 с.

142. Ліпкан В.А., Никофорчук Д.Й, Руденко М.М. Борьба з тероризмом. К.: Знання України, 2002. 254 с.

143. Лунеев В.В. Мотивация преступного поведения. М.: Наука, 1991. 383 с.

144. Магомедов М.Д. Современное развитие понятия терроризма. Теория и практика общественного развития. 2005. № 1. С. 38–42.

145. Маделик С.М. Історичні витоки та еволюція тероризму. Проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. К.: КиМУ, 2010. Вип. 1. С. 327-339. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/58865>. (Дата останнього звернення 13.02.2020)

146. Матеріали VII регіональної науково-практичної конференції (м. Львів, 13-14 лютого 2001 р.) Львів, 2001.

147. Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма. Нью-Йорк. 9 декабря 1999 г. ООН. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/terfin.shtml (Дата останнього звернення 10.07.2018).

148. Мелентьева Н. Размышления о терроре. Элементы: Евразийское обозрение. 1996. № 7. С. 17–19.

149. Мелкумян К.С. Эффективность деятельности Группы разработки финансовых мер борьбы с отмыванием денег (ФАТФ) в противодействии финансированию терроризма: дисс. на соиск. науч. степени канд. полит. наук спец. 23.00.04. Москва, 2019. 345 с.

150. Мельник В.В. Міжнародне-правове нормативне закріплення поняття «фінансування тероризму». Науковий вісник публічного і приватного права. 2016. №6. С. 225-228. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/6/tom_2/53.pdf. (Дата останнього звернення 27.06.2019).

151. Мироненко Н.М. Легалізація (відмивання) коштів – різні підходи до поняття: бюлетень з обміну досвідом роботи. К.: МВС України, 2001. № 136. С. 25–28.

152. Михеев И.Р. Терроризм: понятие, ответственность, предупреждение. URL: <http://crime.vl.ru>. (Дата останнього звернення 13.12.2018).

153. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, прийнята резолюцією 54/109 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text. (Дата останнього звернення 15.07.2019).

154. Мокляк В.В. Сучасний тероризм як соціальне явище: сутність та форми прояву. Проблеми законності. 2016. Вип. 135. С. 147-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_135_. (Дата останнього звернення 25.03.2018).

155. Неклесса А.И., Алаев Э.Б., Белокреницкий В.Я. Постсовременный мир в новой системе координат: Глобальное сообщество: новая система координат (подходы к проблеме). СПб.: Алетейя, 2000. С. 11–78.

156. Никулина В.А. Отмывание грязных денег. Уголовно-правовая характеристика и проблемы соучастия. М., 2001.

157. Овчинский В.С. Международно-правовые основы борьбы с терроризмом: сборник документов. М.: ИНФРА-М, 2003. 480 с.

158. Ольшанский Д.В. Психология терроризма. СПб.: Питер, 2002.

159. Петрищев В.Е. Что такое терроризм, или Введение в террорологию: монография. М., 2013. 462 с.

160. Побегайло Э.Ф. Терроризм и уголовная ответственность. Актуальные проблемы Европы. Проблемы терроризма: проблемно-тематический сборник. 1997. № 4. С. 197–203.

161. Познышев С.В. Основные вопросы учения о наказании. М., 1904. С. 51.

162. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15/print>. (Дата останнього звернення 21.09.2018).

163. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: Закон України від 15 квітня 2008 року № 270-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-17#Text>. (Дата останнього звернення 12.08.2020).

164. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n899>. (Дата останнього звернення 29.05.2018).

165. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912->

20#Text://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text. (Дата останнього звернення 08.05.2019).

166. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF> (Дата останнього звернення 15.10.2019).

167. Про розвідку: Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>. (Дата останнього звернення 25.11.2020).

168. Пчелкин Д. А. Деятельность международных организаций по предупреждению финансирования терроризма (экономический аспект): дисс. на соиск. науч. степени канд. эконом. наук спец. 08.00.14. Москва, 2011.

169. Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / за заг. ред. О.О. Резнікової. К.: НІСД, 2017. 60 с.

170. Ризики тероризму та сепаратизму. Державна служба фінансового моніторингу України, 2017. 84 с. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/DepFinMon/%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83_%D1%82%D0%B0_%D1%81%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83.pdf (Дата останнього звернення 08.05.2020)

171. Рисін В.В., Степанов А.В. Інструменти протидії фінансуванню тероризму з використанням фінансових установ. Економіка та держава. 2020. № 6. С.80-86. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2020/14.pdf (Дата останнього звернення 09.05.2019)

172. Рошупкин В. «Черные вдовы» Бен Ладена. Независимое военное обозрение. 01.10.2004. URL: http://nvo.ng.ru/spforces/2004-10-01/7_laden.html (дата останнього звернення 08.04.2020).

173. Сердюк Л.В. Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование / Под ред. проф. С.П. Щербы. М.: ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2002.

174. Серкевич І.Р. Визначення поняття тероризм і його генезис. Часопис Київського університету права. №4. 2011. С 331-335.

175. Стрімська М. Політичний тероризм: проблеми його визначення. Політологічний часопис. І. 1994. №2.

176. Сукмановська Л.М. Щодо причин виникнення та поширення тероризму. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. Вип. 2. С. 460-470. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2014_2_50. (Дата останнього звернення 22.09.2019).

177. Суэтин А. Отмывание денег: угроза мировому сообществу. Вопросы экономики. 1999. № 12. С. 110-112.

178. Телешун С. Сучасний тероризм: українські реалії. Політ. менеджмент. 2005. № 1 (10). С. 163-169.

179. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (Дата останнього звернення: 25.11.2017).

180. Федоов О.А. До проблеми адміністративно-правового механізму боротьби з тероризмом. Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. 2014. №12. С.190-194.

181. Форсайт Ф. Конец самообмана. Московские новости. 2001. №38. С. 6.

182. Халін О.В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 244 с.

183. Харченко В.В. Административно-правовой механизм противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступных путем, и финансированию терроризма: дисс. на соиск. науч. степени канд. юр. наук спец. 12.00.14. Ростов-на-Дону, 2014.

184. Шамара О.В. «Фінансування тероризму» – «фінансування терористичної діяльності»: співвідношення понять та їх розуміння для застосування у правозастосовчій практиці. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2011. Вип. 24. С. 84-90.

185. Шаумян Л.С. Камо: Жизнь и деятельность профессионального революционера С.А. Тер-Петросяна. М.: Госполитиздат, 1959. 303 с.

186. Шахов М.Н. Теоретические проблемы современного терроризма. ИБПИТ, 2003. 277с.

187. Шашкова А.В. Политические аспекты противодействия отмыванию незаконных доходов и коррупции в контексте взаимодействия государства и корпораций: дисс. на соиск. науч. степени докт. полит. наук спец. 23.00.02. Москва, 2018.

188. Шуст П.М. Международное политическое сотрудничество в сфере противодействия отмыванию доходов и финансированию терроризма: дисс. на соиск. науч. степени канд полит. наук спец. 23.00.04. Санкт-Петербург, 2014.

189. Юрченко О.М., Копан О.В., Кузьмін С.А., Марчук М.П. Організація та проведення регіональних поліцейських операцій з протидії організованій злочинності: навч. посібник. К.: МНДЦ при РНБО, 2016. 182 с.

ДОДАТКИ

Сутність визначення «тероризм» вітчизняними вченими

Дослідники	Визначення тероризму
1	2
В.Смельянов[146]	Характеризує тероризм як загально-небезпечні дія або погроза ними,що вчинаються публічно,посягають на суспільну безпеку і спрямовані на створення в соціальній сфері обстановки страху,непокою,пригніченості з метою прямого або непрямого впливу на прийняття будь-якого рішення чи відмови від нього в інтересах винних
С.Зелінський[113]	Сучасний тероризм - це використання крайнього насильства чи погрози насильством для досягнення певних політичних, релігійних чи інших публічних цілей, за наявності основного конструктивного елементу - мотиву злочинного терористичного діяння залякування державної влади,суспільства або його частини.
В. Коршунов[59]	Тероризм - це не тільки суспільно небезпечну діяльність , яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому невинних людей, або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей, але й вчинення значних матеріальних збитків чи настанні інших суспільно небезпечних наслідків, що здійснюються з метою порушення громадської безпеки.
М. Стрімска[175]	Визначає сутність сучасного тероризму як обґрунтований метод використання радикального насильства , головна мета якого – досягнення певного психічного ефекту.
В.Крутов[132]	Тероризм-це особлива протиправна форма насильства , сутнісною властивістю є залякування, намагання створити атмосферу жаху, відчуття соціальної незахищеності, дестабілізація політичної ситуації з метою примусити владні структури прийняти вигідні для терористів рішення
В.Канцір [117]	Тероризм - це протестна, нелегітимна форма насильницьких дій і одночасно як форму захисту інтересів поневоленої,пригніченої та обмеженої у своїх правах, обмеженої верстви у відповідній суспільній структурі.
П.Біленчук, В.Кравчук, О.Кравчук,В.Кулік[51]	Визначають тероризм, як соціальне явище , яке виникає і загострюється на ґрунті соціальної, правової , політичної та економічної нестабільності в державі з метою досягнення певних змін (виконання поставлених вимог) на користь злочинців, шляхом застосування чи погрози застосування насильства , яке проявляється в застосуванні зброї, вчиненні вибухів,підпалів та інших загально небезпечних дій певною особою чи організованою групою осіб

Продовження додатку А

1	2
І.Серкевич, А.Гулієв[174]	Тероризм - це багатоаспектне, складне, суперечливе і неоднозначне явище, що значно ускладнює процес чіткого та об'єктивного формування його поняття ,яке б розкрило сутність основи,цього феномену.
О.Федетов[180]	Тероризм – це організована форма насильства , яка як правило застосовується відносно широкого кола населення задля його залякування, пограння загально визнаних соціальних цінностей та демонстрації своєї сили з метою досягнення злочинних цілей.
В.Ліпкан, Д.Никифорчук, М.Руденко[142]	Тероризм в широкому розумінні як негативне соціально-правове явище , яке обумовлено соціально - політичним та економічними чинниками з багатьма його характеристиками. Тероризм у вузькому розмінні –це негативне соціальне явище , зумовлене соціальними, політичними та економічними факторами із застосуванням насильства або погрози його застосування чи інших соціально небезпечних дій особою або групою осіб , які прагнуть шляхом залякування і примушування досягти певних соціальних змін у власних цілях.
Р. Калюжний[116]	Тероризм – кримінально караним діянням , але для його , але для його попередження та виявлення ознак підготовки терористичних актів застосовується весь наявний у держави арсенал сил т заосів,у тому числі й адміністративних.
В. Ф. Антипенком[31]	Тероризм – це насильницьке протиборство , яке базується на конфлікті і яке наряду з завданням шкоди державі, посягає на міжнародну безпеку і світопорядок та базується на відмінності політичних, економічних та культурних інтересів груп держав, держав, народів, націй, соціальних груп та рухів за умови використання хоча б однією із сторін терористичних актів як способу впливу на противника для досягнення політичних цілей
В.Журавльова, Б.Романюка та В. Коваленка[111]	Тероризмом - це організація озброєних угруповань із метою досягнення будь-якої політичної мети шляхом демонстративних вбивств невинних мирних громадян, спричинення шкоди їхньому здоров'ю, застосування до потерпілих жорстоких тортур, а також учинення вибухів, підпалів, захоплень заручників або інших загальнонебезпечних дій, визнаних такими міжнародними угодами, ратифікованими Верховною Радою України; а також погроза вчинити такі дії в умовах реальної можливості їх вчинення.
В.Н. Кубальський[134]	Тероризм – явище, яке охоплює собою ідеологію, організаційну структуру і суспільно небезпечну діяльність, що полягає у вчиненні чи погрозі вчинення терористичних злочинів, спрямованих на залякування населення і вчинених із метою здійснення впливу на прийняття рішень органами державної влади або міжнародними організаціями.

Сутність визначення «тероризм» зарубіжними вченими

Дослідники	Сутність визначення «тероризм»
1	2
Ю.Антонян[32]	Тероризм - це насильство, яке містить загрозу іншого, ще більшого насильства для того, щоб викликати паніку, зруйнувати або порушити державний чи суспільний порядок, викликати страх, примусити противника прийняти бажане рішення, викликати політичні та інші зміни
С. Ожегов[73]	Вказує, що терор – це фізичне насильство аж до фізичного знищення, вбивства, по відношенню до політичних супротивників
А. Бернгард[47]	“Терор – є насиллям та залякуванням , що використовується сильнішими щодо слабших; тероризм – це насилля та залякування, об’єктивне щодо сильнішого та могутнішого противника
Є.Кожушко[120]	Терор – це політика репресій з боку держави , що спирається на могутність своїх владних інститутів, а тероризм це насилля, що здійснюється з боку політичних, етнічних та релігійних угруповань... Знаряддя терору – репресії, а знаряддя тероризму – терористичний акт
С. Кокорин[122]	Тероризм – це застосування насилля або погроза такого застосування проти мирного населення для досягнення певної політичної мети із розрахунком на психологічний ефект страху
В. Петрищев[159]	Тероризм - це “систематичне, соціально і політично вмотивоване, ідеологічно зумовлене використання насильства або погроз застосування такого, за допомогою якого через залякування фізичних осіб здійснюється управління їх поведінкою у вигідному для терористів напрямку, і досягається визначена терористами мета
С.Глотова[74]	Визначає тероризм як міжнародний злочин , тобто злочин, який загрожує мирному співіснуванню народів, підриває основи міжнародних відносин, є необхідним, причому це визначення повинне бути самостійним, а не пов’язаним зі злочином агресії
І. Бліщенко та М. Жданов[3]	«Терор – використовується як метод насильства , у той час як тероризм виступає як застосування цього методу шляхом індивідуальних терористичних актів
А. Кириченко[119]	Акт тероризму – це в певний спосіб піар-компанія такої акції, і не має нічого спільного із турботою про людей або відмову терористів від її скоєння. Мета залишається одна – створити атмосферу жаху та невпевненості, а також пропагувати свою уявну миролюбність

Продовження додатку Б

1	2
М.Магомедов[144]	Тероризм, за своїм змістом, все ж більше належить до сил опозиційних, або окремих груп громадян чи окремих громадян, що виступають проти конкретних релігійних уподобань, чи політичної, економічної, правової тощо ситуації у державі
Б. Ганор[10]	Тероризм – це інтенсивне застосування або загроза застосування насильства стосовно цивільних осіб або цивільних об'єктів з метою досягнення політичної мети
Р. Фальк[9]	Тероризм – це будь-який тип політичного насильства , що не має адекватного морального і юридичного виправдання, незалежно від того, хто до нього вдається – революційна група чи уряд. Тероризм - це політичний екстремізм , що вдається до насильства без розбору або до насильства стосовно невинних осіб
В. Витюк, С.Ефіров[69]	Тероризм, - це політична тактика, пов'язана з використанням і висуненням на перший план тих форм збройної боротьби, які визначаються як терористичні акти
Е. Побігайло [160]	Тероризм – це соціальне явище , яке є родовим поняттям стосовно різних форм прояву терористичної діяльності, конкретними проявами якої виступають терористичні акти індивідуального політичного терору, диверсія, захоплення заручників, захоплення або викрадення судна повітряного чи водного транспорту, або залізничного транспорту, збройні напади на населені пункти і інші об'єкти. За ці конкретні злочини і слід встановлювати кримінальну відповідальність
А. Жалінський[109]	Тероризм – це планомірне застосування насильницьких методів невеликими за чисельністю групами для впливу на недоторканність національних і інтернаціональних інститутів, насамперед урядів, іноді зі спеціальною метою викликати репресії з боку держави або примусити до іншої поведінки відносно дій терористів
М.Н.Шахов[186]	Тероризм- це загрозницьку небезпеці особи, суспільства і держави насильницьку діяльність окремих громад, соціальних груп, суспільних об'єднань і інших організацій в політичних цілях

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Лисак С.П. Державна політика в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: *монографія*. Житомир: ЖДТУ. 2020. 200 с. (заг. обсяг 12,4 д.а., особисто автору належить 5,3 д.а.: *розроблено сукупність механізмів державного управління і сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму*).

2. Lysak S., Shevchuk O., Harchenko O. Global index of terrorism in the context of ensuring state security: world trends and domestic features. *Socioworld Refereed & reviewed journal Social research & behavioral sciences*. 2020. Vol. 02. Issue 02. P. 110-125 (заг. обсяг 0,7 д.а., особисто автору належить 0,3 д.а.: *здійснено аналіз індексу тероризму з позиції ідентифікації симптомів проблеми державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму*).

3. Lysak S. Terrorism and terrorism financing as a threat to national and global security: public administration aspects. *Socioworld Refereed & reviewed journal Social research & behavioral sciences*. 2021. Vol. 03. Issue 03. P. 72-90 (0,7 д.а.).

4. Лисак С.П. Розвиток понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/> (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (1,33 д.а.).

5. Лисак С.П. Джерела, форми та канали фінансування тероризму: сучасні завдання державного управління щодо запобігання та протидії. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/> (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (1,03 д.а.).

6. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. *Центральноукраїнський науковий вісник*. 2020. Вип. 4(37). С.

9-25. (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (заг. обсяг 1,02 д.а, особисто автору належить 0,3 д.а.: *визначено місце фінансування тероризму в класифікації економічної злочинності*).

7. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 140-151. (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (заг. обсяг 1,03 д.а, особисто автору належить 0,15 д.а.: *обґрунтовано, що фінансування тероризму є економічним злочином та виступає загрозою національній безпеці*).

8. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Сутність економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 98-104. (включено до: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)) (заг. обсяг 1,0 д.а, особисто автору належить 0,3 д.а.: *визначено зміст фінансування тероризму як економічного злочину, що є складовою теоретичних положень державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму*).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Грицишен Д.О., Лисак С.П. Економічна злочинність як загроза національній безпеці. *Місьцеве самоврядування в Україні: теорія та практика : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції* (з міжнародною участю), (м. Полтава, 08 грудня 2020 р.). Полтава : ПДАА. 2020. С.35-37 (заг. обсяг 0,3 д.а, особисто автору належить 0,1 д.а.: *визначено властивості економічної злочинності в контексті її впливу на національну безпеку*).

10. Грицишен Д.О. Лисак С.П., Опанасюк А.А. Сутність економічної злочинності як об'єкту державного управління в сфері забезпечення національної безпеки. *Science and education: problems, prospects and innovations. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Kyoto, Japan. 2020. PP. С. 244-250. (заг. обсяг 0,29 д.а., особисто автору належить 0,09 д.а.: *визначено властивості фінансування тероризму як економічного злочину*).

11. Грицишен Д.О., Лисак С.П., Опанасюк А.А. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління. *Science and Global Studies: Abstracts of scientific papers of V International Scientific Conference* (Prague, Czech Republic, December 30, 2020) / Financial And Economic Scientific Union, 2020. 72 p. С. 11-15. (заг. обсяг 0,18 д.а., особисто автору належить 0,06 д.а.: ідентифіковано місце фінансування тероризму в класифікації економічної злочинності).

12. Лисак С.П. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. *Постконфліктна економіка: державно-управлінські аспекти та еколого-економічні проблеми: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Житомир, 21-22 квітня 2017 року). Житомир: ЖДТУ, 2017. С. 127-130 (0,2 д. а.).

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@zpu.edu.ua, https://zpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 30 грудня 2020р № 44-21.00/2540
На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукового дослідження
Лисака Сергія Петровича
в освітній процес Державного університету «Житомирська політехніка»**

Науково-практичні результати наукового дослідження С.П. Лисака, що полягають у розвитку теорії та методології формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму використовуються в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» при підготовці фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр та магістр за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Пропозиції автора з удосконалення теоретичних положень формування та реалізації механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму використано у навчальному процесі в частині розробки навчальних програм і навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін «Основи публічного управління», «Державне управління», «Аналіз політики», «Дослідження політики».

Використання результатів С.П. Лисака свідчить про їх завершеність, реальність та можливість впровадження у освітній процес закладів вищої освіти.

Довідка видана для проведення до Спеціалізованої вченої ради.

Перший проректор

Оксана ОЛІЙНИК

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Управління Служби безпеки України в Житомирській області

вул. Фешенка-Чопівського, 7, м. Житомир, 10008, тел./факс (0412)47-21-52
www.sbu.gov.ua, e-mail: usbu_zhr@ssu.gov.ua Код СДРПОУ 20001510

20.01.2021 № 54/888

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів
дисертаційного дослідження Сергія Петровича Лисака
з проблем формування та реалізації механізмів державного управління в
сфері запобігання та протидії фінансування тероризму

Практичні рекомендації С.П.Лисака щодо діяльності правоохоронних органів державної влади в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму були використанні Житомирським обласним управлінням Служби безпеки України в процесі підготовки пропозицій щодо взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями в частині інформаційної та консультативної підтримки, спільних слідчих дій та навчання.

Впровадження результатів досліджень показало їх ефективність щодо прийняття управлінських рішень правоохоронними органами.

Перший заступник
начальника Управління

Олексій ЄЛІСЄВ

РАХУНКОВА ПАЛАТА

вул. М. Косіовича, 7, м. Київ, 01601, тел. (044) 234-95-65, 234-10-41, факс (044) 288-09-59
E-mail: rp@ac-rada.gov.ua

№ 001/10-61/1 від 11.01.2021 р.

**Довідка про впровадження результатів
наукових досліджень Лисака Сергія Петровича
за темою «МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ»**

Науково-практичні рекомендації та теоретичні пропозиції автора щодо забезпечення міжнародної співпраці в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму враховані Рахунковою палатою України у процесі удосконалення механізму державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму в контексті забезпечення ефективного управління національними інтересами на державному рівні.

Секретар Рахункової палати –
керівник апарату

В. Ходаковський